

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

1994

ANY CXVIII, VOL. 98, NÚMS. 791-796

YWA

Confecció dels índexs: Joaquim Bordons i Serra

ÍNDEXS

ANY CXVIII, VOL. 98, NÚMS. 791-796

ÍNDEX GENERAL
D'AUTORS I D'ARTICLES

Referències d'il·lustracions:

(F) fotografia, (M) mapa, (D) dibuix,
(C) croquis, (G) gràfic.**Aguadé, Jaume:** *Esquiar al Wildstrubel* (F, M), 242.**Aguilar i Gimeno, Julià:** *Popocatepetl, la muntanya que fumeja* (F, D), 12.**Aloy, David:** *Estanys de Rabassoles, Negre i Blau* (F, M), 20.**Andreu, Joan-Bernat:** *De la бага a la solana. Fi de curs botànic a la Molina* (F, D), 53.**Arrizabalaga i Blanch, Antoni:** *Com conservar la fauna del Montseny* (F), 113.**Batlloori i Lacueva, Àlex:** *Els barancs de l'Aigüeta de la Vall i el torrent de l'Escaell* (C), 75.**Battestini, Rafael:** *Recordant els fets de Prats de Molló*, 47.**Beato, Francesc:** *XVII Aplec Excursionista dels Països Catalans, a la vila d'Agramunt* (D), 79.**Beato i Vicens, Francesc:** *De la ribera de la Madrona a la del Llobregós* (F, M), 95.**Bernat i Constantí, August:** *Les barraques de pedra seca del Gaià* (F), 223.**Blanch i Fors, Conrad:** *Parlament de la diada de Sant Jordi* (D), 135.**Bolós, Oriol de:** *La conservació de la vegetació i els sòls del Montseny* (F), 111.**Bonet i Armengol, Jordi:** *Instal·lació del primer termòmetre al cim de Montserrat* (F), 166.**Borbonet i Macià, Anna:** *Una visió i una experiència* (F), 123.**Bordons i Serra, Joaquim:** *El Montseny de Viladrau i del poeta* (F), 26.**Carreté i Bisbal, Kildo:** *Camins dels ports de Beseit, 5. El tossal d'Enca-**nader i entorn* (F, M), 189.**Carreté i Bisbal, Kildo:** *Camins dels ports de Beseit, 6. La serra de l'Espina i entorn* (F, M), 230.**Català i Viladevall, Lluís:** *Els camins dels quatre mil, 10. Matterhorn/ Cervino* (F, C), 15.**Codina, Josep M.:** *Expedició Yukon '92 (Canadà)* (F, C), 226.**Cortès i Ribelles, Manuel:** *Arbres excepcionals del Montsec i la seva rodalia* (II) (F), 199.**Costa i Costa, Joan:** *XXV Renovació de la Flama de la Llengua Catalana* (F), 91.**DEPANA:** *Cal modificar el pla especial del parc natural del Montseny?* (F, M), 116.**Editorial:** *El Montseny, un espai a debat*, 90.**Editorial:** *El patrimoni intangible*, 222.**Editorial:** *La gestió del patrimoni*, 178.**Editorial:** *Les competicions a la muntanya*, 2.**Editorial:** *Un pas decidit en la millora del nostre patrimoni*, 134.**Editorial:** *Una commemoració? Una fita d'un llarg camí*, 46.**Faura, Enric:** *De l'Abeille al Bachimala* (F), 23.**Francesca, Teresa:** *Baja California: el desert dels gegants i les flors* (F), 71.**Giribet i Amat, Salvador:** *Popocatepetl, la muntanya que fumeja* (F, D), 12.**Gregori, Francesc Xavier:** *En esquís per les valls del Siscar i d'Arcas* (F, M), 119.**Gregori, Francesc Xavier:** *Més aixoplucs per a excursionistes* (F), 196.**Gregori, Francesc Xavier:** *Travessia en esquís per la serra de Mogrony i la muntanya de Rus* (F, M), 237.**Gregori i Pons, F. Xavier:** *Nous aixoplucs per a excursionistes* (F), 8.**Grossmann i Camps, Mark:** *Els camins dels quatre mil, 10. Matter-**horn/ Cervino* (F, C), 15.**Gurri, Francesc:** *Cronologia de la protecció del Montseny*, 106.**Híjar, Robert:** *De la бага a la solana. Fi de curs botànic a la Molina* (F, D), 53.**Jolis, Agustí:** *50 volums de la col·lecció «Llibre de motxilla»* (F), 208.**Kirchner, Francesc:** *Participació del Centre en la campanya «Pirineus nets»* (F), 33.**Latorre, Ferran:** *La cinta del silenci* (F), 56.**Martín Guillén, Sandra:** *L'Amazònia: una complexitat difícil de comunicar* (F), 163.**Martín Guillén, Sandra:** *La Cursa del Tuc de Molières* (F), 127.**Mengual i Padrós, David:** *Els camins dels quatre mil, 10. Matterhorn/ Cervino* (F, C), 15.**Montlleó i Espasa, Modest:** *La vall del sílex* (M, D), 50.**Nuet i Badia, Josep:** *De la бага a la solana. Fi de curs botànic a la Molina* (F, D), 53.**Nuet i Badia, Josep:** *El futur del Montseny*, 104.**Nuet i Badia, Josep:** *Els incendis forestals de l'estiu de 1994. Reflexions i propostes* (F), 201.**Nuet i Badia, Josep:** *Homenatge a Francesc Masclans* (F), 77.**Oliva, Joan:** *Vacances Equador 1993* (F), 257.**Paluzié i Mir, Lluís:** *Presentació del llibre El medi natural a les comarques gironines*, 81.**Panareda i Clopés, Josep M:** *Canvis en l'ocupació i l'ús en el Montseny els darrers anys* (F), 108.**Panareda i Clopés, Josep M:** *Els incendis forestals de l'estiu de 1994. Reflexions i propostes* (F), 201.**Pladevall i Font, Antoni:** *El patrimoni arquitectònic i cultural del Montseny* (F), 115.**Ponce, Josep V.:** *Reequipament a Garraf* (D), 35.**Prats i Canals, Llorenç:** *Folkloristes*

catalans del segle XIX (F), 138.
Rafa, Miquel: *Les reserves de la biosfera*, 105.
Reyner, Josep: *Un tresc pel Ruwenzori* (F), 182.
Roca i Valls, Jordi: *Els camins dels quatre mil, 10. Matterhorn/Cervino* (F, C), 15.
Romaguera i Ramió, Joaquim: *Bona collita al 57 Selectiu UNICA de Cinema i Vídeo No Professional 1994* (F), 185.
Rucabado i Franquesa, Narcís: *Commemoració de l'Excursió de la SIGMA a Catalunya, el 1934* (F), 179.
Rucabado i Franquesa, Narcís: *Excursió al turó de Sant Antoni o Montpedrós* (F, M), 255.
Rucabado i Franquesa, Narcís: *La serra Llarga (la Noguera)* (F, M), 59.
Sanz i Gonet, Hilari: *Les nostres orquídies: les Platanthera* (F, D), 101.
Tera, Josep de: *Els pics del Bosc i de Cierco* (F, M), 246.
Tera, Josep de: *Pic del Portilló d'Oó* (F, M), 148.
Vergés, Elisabeth: *El Mustang: el regne prohibit obre les portes* (F), 156.
Vidal Ponce, Josep: *Tres escalades a la Serranía de Conca* (F, C), 160.
Vives i Teixidó, Joan M.: *Travessa per Collserola en BTT* (C), 3.
Vives i Teixidó, Joan M.: *Voltant la serra de Prades* (F, C), 145.
Willært, Lluís: *Santuari de Rocacorba (Gironès)* (F, M), 66.

ÍNDEX D'AUTORS I DE NOTES DE CRÒNICA I DEFENSA DE LA NATURA

Arderiu, Ramon: *Recordant l'amic Ramon Tarragó*, 171.
Beato, Francesc: *Ha mort Emili Beüt*, 39.
Blanch i Fors, Conrad: *Intervenció del president del Centre en l'acte d'adhesió de l'esport català a la proclamació de l'Any Internacional de l'Esport i de l'Ideal Olímpic*, 86.
Castellet, Albert: *Alps i Pirineus*, 43.
Castellet, Albert: *L'activitat a l'Himàlaia*, 42.
Gregori, Francesc X.: *El Servei General d'Informació de Muntanya a Sant Vicenç de Jonquers*, 130.
Herrera, F.: *KEEP «Kathmandu Environmental Educational Project»*, 216.
Herrera, F.: *Notícies de Mountain*

Wilderness de Catalunya, 216.
Jolis, Agustí: *40è aniversari de l'ENAM*, 40.
Kirchner, Francesc: *Plantació d'arbres a càrrec de Mountain Wilderness de Catalunya*, 41.
Kirchner, Francesc: *VII Reunió del Patronat del Parc Nacional d'Aigüestortes i estany de Sant Maurici*, 42.
Latorre, Ferran: *Campionat d'Espanya d'escalada esportiva*, 217.
Latorre, Ferran: *Crònica alpinística: Alps*, 172 i 218.
Latorre, Ferran: *Crònica alpinística: Amèrica del Nord*, 218.
Latorre, Ferran: *Crònica alpinística: Dolomites*, 219.
Latorre, Ferran: *Crònica alpinística: Himàlaia*, 173 i 217.
Latorre, Ferran: *Crònica alpinística: Montserrat*, 172 i 219.
Latorre, Ferran: *Crònica alpinística: Picos de Europa*, 172.
Latorre, Ferran: *Crònica alpinística: Pirineu*, 172.
Latorre, Ferran: *Escalada en roca*, 43.
Martín, Sandra: *IV Cursa i Caminada Popular a Collserola*, 261.
Martín, Sandra: *LV Saló Internacional de Fotografia de Muntanya*, 214.
Martín, Sandra: *Un ral·li a l'altura de l'Aneto*, 214.
Nuet, Josep: *Aclariment sobre el nom autèntic de Cels Gomis i Mestre*, 213.
Nuet, Josep: *Imposició de la Creu de l'Ordre de Sant Raimon de Penyafort al Dr. Zayas*, 170.
Nuet, Josep: *La Festa de Sant Jordi de 1994*, 169.
Nuet, Josep: *Noces d'or sacerdotals de Mn. Zayas a la pica d'Estats*, 215.
Nuet, Josep: *Presentació d'un nou mapa del Montseny*, 213.
Peix, Artur: *I Antologia de Cinema Amateur a la Filmoteca de Catalunya*, 171.
Rucabado, Narcís: *Estada botànica a la Molina*, 214.
Sala, Josep M.: *In memoriam Dr. Eduard Padrós de Palacios*, 40.
Sala, Josep M.: *Visita al Comitè Olímpic Internacional a Lausana*, 213.
Sanz, Hilari: *Homenatge a Lluís Solé i Sabarís*, 40.
Sanz, Hilari: *VII Diada dels Països de Parla Catalana*, 215.
Simó, M. Antònia: *40è aniversari de*

l'ENAM, 40.
Simó, Maria Antònia: *Mossèn Caietà Pedrals*, 39.
X.X.: *XI Festival Internacional de Cinema de Muntanya Vila de Torelló*, 41.
X.X.: *50è aniversari d'activitats per a joves*, 39.
X.X.: *Assemblea constituent de la fundació Antoni Sors per a l'estudi de l'Himàlaia*, 86.
X.X.: *El Centre Excursionista forma part de les entitats promotores de la Iniciativa Liceu '97*, 130.
X.X.: *Expedicions i trescs: Com evitar i eliminar les deixalles?*, 216.
X.X.: *Exposició fotogràfica «Visions dels Ports»*, 39.
X.X.: *Turisme, medi ambient i economia*, 170.
X.X.: *VII Concurs de fotografia de temes obligats*, 261.
X.X.: *VII Concurs de fotografia*, 86.
X.X.: *Volar amb esquís*, 130.
X.X.: *XII Concurs de fotografia de temes obligats*, 130.
X.X.: *XIII cursa del Tuc de Molières*, 130.
X.X.: *XVII premi «Pau Vila» per a excursionistes*, 39.
Zapater, Valentí: *Expoaventura '94*, 215.

ÍNDEX DE TOPÒNIMS

Abeille, pic de l', 23.
 Adri, pla d', 66.
 Adri, puig d', 66.
 Aeri, paret de l', 219.
 Agramunt, 79.
 Agudes, les, 111.
 Agüero, massís d', 211.
 Aigua, punta de l', 232.
 Aigüestortes, refugis d', 178.
 Aigüeta de la Vall, barranc de l', 75.
 Aigüeta de la Vall, vall de l', 246.
 Aiguille Verte, 172.
 Aitana, serra d', 168.
 Alba, pic d', 120.
 Albarda Castellana, roca de l', 203.
 Alfara de Carles, 230.
 Algars, riu, 232.
 Algerri, 59.
 Almenara, pilar d', 80.
 Alps, els, 15 i 56.
 Alt Camp, l', 223.
 Altels, cim de l', 245.
 Amazònia, l', 163.
 Amecameca, 12.
 Aneto, l', 127 i 214.
 Arcas, vall d', 119.

- Aremany, l', 26.
 Arieja, l', 20 i 119.
 Artouant, torrent d', 21.
 Asgard, torre, 218.
 Ayous, refugi d', 197.
 Bacherets, pic de, 24.
 Bachimala, el, 23.
 Bagà, 39.
 Baget, pla, 240.
 Bagüenyà, tuca de, 247.
 Bahía de los Ángeles, 74.
 Baix Camp, 147.
 Baix de Cierco, pic, 250.
 Baix Llobregat, 255.
 Baix Maestrat, 190.
 Baix Penedès, el, 224.
 Baja California, 71.
 Ballestera, la, 194.
 Balmhorn, cim del, 245.
 Baltassana, tossal de la, 145 i 180.
 Barbarissa, cabana de, 248.
 Barbarissa, estany de, 248.
 Bassiol, punta del, 232.
 Benasc, 40.
 Benasc, vall de, 75 i 246.
 Benet, roques de, 192 i 235.
 Berguedà, el, 201.
 Beseit, ports de, 189, 212 i 230.
 Bésine, refugi de la, 11.
 Blanes, 180.
 Blau, estany, 20.
 Boixar, el, 193.
 Borrell, can, 7.
 Bosc, can, 31.
 Bosc, pic del, 246.
 Bragues, roc de, 20.
 Breda, 115 i 201.
 Bronhic, refugi, 119.
 Brull, el, 115.
 Bruyante, vall de la, 20.
 Cadí, serra de, 260.
 Cairat, pic de, 154.
 Cal Climent, collet de, 237.
 Cala Fi, 199.
 Caldereta, coll de la, 146.
 Calma, la, 107.
 Campelles, 237.
 Canadà, el, 226.
 Canaleta, congost del, 195.
 Canaleta, riu, 230.
 Canet d'Adri, 66.
 Capellades, 40.
 Carajás, Sierra de, 165.
 Cardós, vall de, 41.
 Caro, mont, 236.
 Carrer Ample, barranc del, 232.
 Castellfollit, 147.
 Castellnou de Cervelló, 255.
 Castelló de Farfanya, 59.
 Castelló de Sos, 252.
 Cataviña, 73.
 Cathedral Smith, pic, 229.
 Cervera, tossal d'en, 191.
 Cerví, el, 173.
 Cervino, el, 15.
 Chimborazo, muntanya del, 257.
 Cho Oyu, el, 42.
 Cierco, pic de, 246.
 Cima Piccola di Lavaredo, 218 i 219.
 Cirerets, бага dels, 53.
 Clarabide, gorges de, 23.
 Collegats, 37, 212 i 259.
 Collserola, serra de, 3 i 261.
 Colobó, santuari de, 199.
 Comelles, les, 64.
 Comiols, 259.
 Conca, Serranía de, 160.
 Conca de Barberà, 147.
 Corones, pic de, 214.
 Costabona, el (portada), 1.
 Costes de l'Hugueta, cap de les, 240.
 Cotopaxi, pic de, 257.
 Creueta, la, 239.
 Cruïlles, castell de, 115.
 Cuchillares de Contreras, 160.
 Da Silva, refugi, 11.
 Dards, coll dels, 124.
 Das, refugi de, 196.
 Daubenhorn, cim de, 243.
 Droites, les, 172 i 218.
 Ebre, delta de l', 179.
 Elbrus, mont, 173.
 Encanader, tossal d', 189.
 Equador, 257.
 Eres, coll de les, 234.
 Erist, 75.
 Erola, coll de l', 237.
 Erola, Mare de Déu de l', 32.
 Erola, riera de l', 31.
 Escalell, torrent de l', 75.
 Espades, pic d', 248.
 Espina, cim de l', 232.
 Espina, serra de l', 230.
 Espinzella, l', 31 i 115.
 Estans de la Pera, refugi dels, 171.
 Estansys Forcats, refugi dels, 197.
 Estats, pica d', 215.
 Estós, vall d', 148.
 Everest, l', 173.
 Farfanya, riu, 60.
 Fatarella, la, 201.
 Ferrera, vall, 41.
 Font de Ribera, puig de la, 64.
 Font Ferrera, refugi de la, 191.
 Fontalba, 51.
 Forcanada, la, 172.
 Formiguera, masia de, 98.
 Franqueta, mas de la, 234.
 Fredes, 190 i 192.
 Gaià, el, 223 i 224.
 Ganxos, punta dels, 195.
 Garraf, el, 35.
 Gat, can, 31.
 Gavarña, circ de, 172.
 Gemmipass, 242.
 Gessa, plans de la, 62.
 Ginebrar, plans del, 238.
 Ginebro, tuca del, 252.
 Gironès, 66.
 Gitana, torre de la, 160.
 Grans Jorasses (portada), 45, 57, 173 i 218.
 Gravat, turó, 62.
 Grilló, tossal d'en, 233.
 Grist, pics de, 246.
 Gualba, sot de, 107.
 Gualba, vall de, 206.
 Guara, serra de, 211.
 Herbolari, ca l', 27.
 Heura, cova de l', 52.
 Himàlaia, l', 216.
 Hörnli, cabana de, 17.
 Hörnli, via, 16.
 Hospitalet d'Arieja, l', 119.
 Illinizas, pic de, 257.
 Inescalables, circ de les, 227.
 Ivars de Noguera, 63.
 Ixea, tuca d', 252.
 Izta-Popo, parc natural, 12.
 K 2, 217.
 Kali Gandaki, vall de, 157.
 Kalonge, refugi, 182.
 Kàtmandu, 216.
 Kyandolire, 182.
 Kyondo, refugi, 183.
 Lämmererboden, planura de, 242.
 Lämmerenhütte, refugi, 243.
 Lausana, 213.
 Leukerbad (portada), 221.
 Leukerbad, 242.
 Lezat, pic de, 154.
 Lladres, creu dels, 97.
 Llarga, serra, 59.
 Lleres de Cècilia, pic de les, 252.
 Llop, barranc del, 233.
 Lo, país de, 156.
 Lo-Mantang, 157.
 Loron, vall de, 23.
 Madrona, puig, 5.
 Madrona, ribera de, 95.
 Mahangu, refugi, 182.
 Maiol, can, 256.
 Mala Dona, pas de la, 35.
 Maladeta, 260.
 Maladeta, massís de la, 254.
 Malpartit, 181.
 Maraco, rases del, 232 i 236.
 Margarida, punta, 183.
 Marmolada, la, 219.
 Martí, can, 67.
 Mas Blanc, el, 189.
 Mas Blanc, font del, 189.
 Masmut, roques del, 189.
 Matagalls, el, 26 i 112.
 Matarranya, el, 189.
 Matterhorn, el, 15.

- Membrado, coll de, 234.
 Meriales, refugi de, 10.
 Mèxic, 12.
 Migdia d'Aussau, pic del, 172 i 197.
 Miranda, cim de la, 232.
 Mittlerer, cim del, 244.
 Mogrony, serra de, 237.
 Mola d'Estat, 145.
 Molières, coll de, 125.
 Molières, tuc de, 127.
 Molina, la, 53, 214 i 237.
 Molseret, cascada de, 150.
 Molseret, vall de, 150.
 Mont Blanc, el, 42 i 218.
 Mont Proboscis, 228.
 Mont Rosa, el, 173.
 Mont, tuca del, 254.
 Monte Leone, massís del, 245.
 Montferri, 225.
 Montpedrós, turó de, 255.
 Mont-rebei, congost de (portada), 133.
 Mont-roig, el, 38.
 Montsant, riu, 50.
 Montsec d'Ares, el, 38 i 199.
 Montsec de Rubies, 79.
 Montsec, el, 199 i 260.
 Montseny, el, 26, 81, 90, 103 i 213.
 Montserrat, 43, 166, 168, 172 i 201.
 Montserrat, monestir de, 92.
 Montsoriu, castell de, 115.
 Morou, turó de, 206.
 Moraine, refugi, 183.
 Mount Hunter, el, 218.
 Muela, pico de la, 162.
 Muntanyoles, serrat de les, 234.
 Mustang, regne del, 156.
 Nahani, riu, 226.
 Nanda Devi, cim de, 218.
 Nanga Parbat, 218.
 Negre, estany, 20.
 Negrell, el, 191.
 Nepal, el, 156 i 216.
 Nerassòl, pic de, 121.
 Noguer, el, 30.
 Noguera, la, 59 i 95.
 Obagues, les, 51.
 Oberland de Berna, 242.
 Odèn, serrat d', 84, 167 i 259.
 Ordal, l', 255.
 Osona, 26.
 Paitides, les, 32.
 Pardines, cabana de, 246, 247 i 253.
 Pas Gran, bretxa del, 200.
 Passavets, 106.
 Pauils, 232.
 Pedra Picada, cim de, 238.
 Pedraforca, 85.
 Pedrenyeres, les, 51.
 Peña Ruaba, massís de, 211.
 Peña Rubia, 161.
 Pena-roja, 189.
 Peniejo, turó, 62.
 Penyalgalera, 194.
 Penyal d'Ifac, 37.
 Perdigüero, pic de, 150.
 Perotis, cova del, 180.
 Petit Dru, 218.
 Petites Jorasses, 173.
 Pinell de Solsonès, 97.
 Pinet, refugi del, 8.
 Pirineu, el, 23.
 Pirineus, els, 33 i 43.
 Pla de Pujalts, cim del, 238.
 Pla de Santa Maria, el, 224.
 Pla de Satlla, refugi del, 196.
 Planès, 239.
 Planoles, 239.
 Pleta Roja, plans de, 239.
 Pobla de Segur, la, 37.
 Poblet, bosc de, 145.
 Pont d'Armentera, el, 225.
 Popocatepetl, cim del, 12.
 Portella de Rojà, bivac de la, 11.
 Portilló d'Oó, pic del, 148.
 Ports, els, 39.
 Posets, massís de, 155 i 246.
 Posets, pic de, 248.
 Posòla, pont de, 120.
 Prada de Conflent, 46 i 91.
 Prades, 145.
 Prades, serra de, 145.
 Prat d'Aguiló, refugi de, 172.
 Prat de Jou, coll de, 237.
 Prats, comellar dels, 64.
 Prats de Molló, 47.
 Pregon, coll, 107.
 Priorat, el, 50.
 Puigllançada, el, 237 i 239.
 Puigmal, el, 239.
 Puigsou, cim de, 70.
 Pujol de Muntanya, el, 26.
 Pujolar, el, 29.
 Queretano, refugi, 14.
 Quioulès, refugi de, 196.
 Quito, 257.
 Rabassoles, estany de, 20.
 Raïmat, plans de, 180.
 Rasa, tossa, 232.
 Rave, can, 181.
 Remoló, coll del, 238.
 Replans, mas de, 69.
 Respumoso, refugi, 9.
 Restanca, planell de la, 20.
 Retaule, el, 191.
 Ribereta, coll de la, 250.
 Ridaura (portada), 177.
 Rierada, la, 5.
 Rinderhorn, cim del, 245.
 Ripollès, el, 237.
 Roca Regina, paret de, 172.
 Rocabertí, veïnat de, 80.
 Rocacorba, riera de, 68.
 Rocacorba, santuari de, 66.
 Rocacorba, serra de, 67.
 Rosario, El, 72.
 Rosquelles, mas, 27.
 Roters, vall dels, 114 i 181.
 Rull, refugi de, 11.
 Rus, muntanya de, 237.
 Ruwenzori, el, 182.
 Sabre, punta del, 23.
 Sacarbassa, puig, 117.
 Sala, la, 31 i 115.
 Saldes, 39.
 Saltèguet, 214.
 Salut, ermita de la, 5.
 Sant Antoni, ermita de, 256.
 Sant Antoni, turó de, 255.
 Sant Bartomeu de la Quadra, 5.
 Sant Cebrià de la Móra, 115.
 Sant Corneli, pitó de, 181.
 Sant Gervàs, 84.
 Sant Guillem, refugi de, 198.
 Sant Honorat, massís de, 79.
 Sant Jeroni, cim de, 166.
 Sant Jordi, plana de, 179.
 Sant Marçal, 115.
 Sant Martí del Brull, 115.
 Sant Miquel de Montserrat, 202.
 Sant Miquel de Valldàries, 99.
 Sant Miquel del Fai, 201.
 Sant Pere de Madrona, 95.
 Sant Pere Desplà, 115.
 Sant Pere Màrtir, cim de, 3.
 Sant Roc, ermita de, 236.
 Sant Segimon, 32 i 115.
 Sant Vicenç de Canet d'Adri, 66.
 Sant Vicenç de Jonquers, 130.
 Sant Vicenç de Montalt, 86.
 Santa Coloma de Cervelló, 255.
 Santa Creu d'Olorda, ermita, 5.
 Santa Fe de Montseny, 108.
 Santa Magdalena de Mosqueroles, 115.
 Santa Maria, vall de, 203.
 Santa Perpètua, ermita de, 97.
 Santa Susanna, 115.
 Santes Creus, 224.
 Santes Creus de Madrona, 97.
 Santes Creus, monestir de, 215.
 Saünc, coll de, 246.
 Schwarzhorn, carena del, 245.
 Schwarzhorn, pic de, 243.
 Schwarzsee, 16.
 Segremorta, 214.
 Shisha Pangma, el, 42.
 Sillerets, tucó de, 252.
 Sió, riu, 79.
 Siscar, bosc del, 79.
 Siscar, estany del, 122.
 Siscar, refugi de, 11.
 Siscar, vall del, 119.
 Solsonès, el, 95.
 Solvay, refugi, 17.
 Sotorras, molí, 195.
 Soula, refugi de la, 23.
 Stanley, cim, 183.

Tagamanent, el, 108 i 224.
 Taula dels Quatre Termes, 147.
 Teopixcalco, refugi, 14.
 Terol, 37.
 Terradets, 84.
 Terradets, congost de, 172.
 Terranyes, refugi de, 232.
 Tibet, el, 156.
 Tinença de Benifassà, la, 189.
 Tordera, vall de la, 107.
 Torelló, 41.
 Toscar, el, 233.
 Tosa d'Alp, la, 239.
 Tosa de Pè d'Orrers, 121.
 Tossa, obaga de la, 236.
 Trencadres, mas de, 194.
 Tres Reis, tossal dels, 190.
 Turmo, pla de, 148.
 Uganda, 182.
 Uldecona, pantà d', 190.
 Ulldemolins, 50.
 Urriello, pic d', 172.
 Vacarisses, 201.
 Valais, muntanyes del (portada), 221.
 Valais suís, el, 15.
 Valeta, jaça de la, 122.
 Valldaura, portell, 7.
 Vallforners, 115.
 Vallhiverna, pic de, 214.
 Venezia, torre, 219.
 Ventorrillo, el, 13.
 Verd, llac, 184.
 Verd, mas, 67.
 Vila, la, 27.
 Vilada, 76.
 Viladrau, 26.
 Vilafranca del Penedès, 140.
 Vilanova de l'Aguda, 96.
 Vilanova de Meià, 38, 43 i 128.
 Vilanoveta, plans de, 179.
 Vilarmau, 29.
 Vinhamala, 172.
 Virginia Falls, 229.
 Walker, esperó, 218.
 Wildhorn, massís del, 242 i 244.
 Wildstrubel, cim de, 243.
 Wildstrubel, massís del, 242.
 Yukon, el, 226.
 Zaire, el, 182.
 Zermatt, 16.
 Zmutt, gelera de, 18.

ÍNDEx ONOMÀSTIC

Aguiló, Marià, 138
 Beüt i Belenguer, Emili, 39
 Bofill i Mates, Jaume, 27
 Braun-Blanquet, Josias, 179
 Fabra, Pompeu, 91
 Gomis i Mestre, Cels, 141
 José, Camil, 123

Macià, Francesc, 47
 Masclans, Francesc, 77
 Maspons i Llabrés, Francesc de S., 142
 Milà i Fontanals, Manuel, 138
 Padrós de Palacios, Eduard, 40
 Pedrals, mossèn Caietà, 39
 Pelai i Briz, Francesc, 139
 Ribó, Xavier, 135
 Solé i Sabarís, Lluís, 40
 Tarragó, Ramon, 171
 Zayas, Dr. Malaquies, 170

ÍNDEx DE LLIBRES

25 indrets turístics i monumentals de les valls d'Àneu, F. Xavier Sudrià i Andreu, 87.
Andar por el valle de Tena, Agustí Faus, 173.
Chamonix-Zermatt, Peter Cliff, 262.
Ciclismo de montaña, Alejandro Ortega i J. L. Borland, 131.
Els masos d'Ogassa i la seva gent, M. Dolors Santanach i Perfecte Costa, 263.
Escalando por Zaragoza, Felipe Guinda Polo, 88.
Excursions pel Priorat, Jesús Ávila Granados, 219.
Francesc Pujol i Algueró, Francesc Roma i Casanovas, 262.
Guía de excursiones y ascensiones. Pirineo Aragonés, Ed. Prames, S.A., 175.
Homenatge a Josep M. Batista i Roca, Víctor Castells, 131.
Itinerarios para bicicletas de montaña por Catalunya, Josep Permañé, 219.
Itinerarios para bicicletas de montaña por Catalunya, Josep Permañé, 219.
Jacetània, Blanca Loscertales Palomar, 43.
Lacs des Pyrénées, 2, Louis Audobert i Hubert Odier, 263.
Les plus belles randonnées des Pyrénées, J. A. Pujante, 262.
Lluís Marià Vidal (1842-1922), Julio Gómez-Alba, 87.
Marruecos, Roger Mimó, 131.
Montañas del mundo, National Geographic Society, 174.
Monuments del Baix Llobregat, Montserrat Pagès i Paretas, 262.
No vi dioses en la cima del Everest, Jean François Devaud, 263.
Notes històriques dels antics llocs de Terrassola, Lavit, el Pla i Sant Martí Sadevesa, Pere Camps i Pere Rovira, 174.
Odisea y victoria, J. A. Pujante, 262.
Olor de carbur, la passió per l'espe-

leologia, Jordi G. Quera, 174.
Parque Nacional Aiguestortes i Sant Maurici, Francesc Gurri i Serra, 263.
Patagonia, Clem Lindenmayer, 219.
Penyagolosa. Excursions a peu, Centre Excursionista de Castelló, 263.
Per la Catalunya Nord amb esquís, Oriol Guasch i Terré, 174.
Pirineos. 1000 ascensiones, Miguel Angulo, 173.
Refugis pirenaics, Ed. Prames, S.A., 175.
Rutas y paseos por la serranía de Cuenca, Alfonso Monge i M. Victoria Bocos, 219.
Rutas y paseos por la serranía de Cuenca, Alfonso Monge i M. Victoria Bocos, 219.
Rutas y paseos por los castillos de Burgos, Enrique de Rivero, 80.
Rutas y paseos por parajes naturales de Euskal Herria, Mikiel Tellagorri i Enea Itxina, 87.
Salut i alta muntanya, autors diversos, 87.
Senderos de pequeño recorrido. Valle de Benasque, Federación Aragonesa de Montaña, 43.
Senderos del Sobrarbe. GR-19, Comité Aragonés de Senderos, 131.
Vers les lacs des Pyrénées, Louis Audobert i Hubert Odier, 263.
Visions geogràfiques del Penedès, Joan Virella i Bloda, 175.

ÍNDEx DE VIES D'ESCALADA

() any d'obertura de la via

Collegats

Paret de la Figuereta
 El despertar de la Primavera (94), 259.
 Roca del Diable
 Abracadabra (93), 37.

Comiols

Paret de Benavent
 Meteora (94), 259.

La Pobla de Segur

La Pessonada
 Va de Mecum (93), 37.

Maladeta

Contrafort SE
 Eterna Juventud (94), 260.

Mont-roig

Paret de Camarasa

Jour de Colère (93), 38.

Montsec

Paret del Peladet

Blade Runner, (94), 260.

Roca Regina

Tudiguembu (94), 260.

Montsec d'Ares

Sector Colobó

Esperó de les Colobres (93), 38.

Cerverins (78), 38.

Puntals d'Ager

Cabernet Sauvignon (93), 38.

Montserrat

Paret de l'Aeri

Vudú (94), 168.

Paret de Santa Cecília

Ferran Blanco (94), 168.

Paret nord dels Ecos

Despertares (94), 168.

Osca

Massís d'Agüero

Tramber chope les boules (94),

211.

Massís de Peña Ruaba

Parcerisas-Picazo-Fredi (94), 211.

Pedraforca

Cara sud

Somni de pedra (92), 85.

Via del David (93), 85.

Camí del tro (93), 85.

Cabirols Inferior

Canas y spits (93), 85.

Penyal d'Ifac

Paret Sud-est

Costa Blanca (93), 37.

Ports de Beseit

Roca Grossa

Cuirassat Potemkin (94), 212.

La croada dels nens (94), 212.

Moles del Don

Perill d'extinció (94), 212.

Moles del Pessó

Esperó Ràdio Club (94), 212.

Sant Gervàs

L'Escut Vermell

Picazo-Fredi (93), 84.

Serra d'Aitana

Penyal Diví

Milongas sangrantes (93), 168.

Serrat d'Odèn

Paret de Canalda

1879 (94), 84.

After Sun (94), 167.

Dinastia (94), 84.

Diòptria (94), 167.

Nenuco (94), 167.

Nivea (94), 167.

Propolis (94), 259.

Via de Pasqua (94), 167.

Virguerria (94), 259.

Serra de Cadí

Roca de l'Ordiguer

J. M. Montfort (94), 260.

Serra de Guara

Paret de Cinfuens

La Bas si j'y suis (94), 211.

Rien à Cíer (94), 211.

Peña de Aman

Imperio Salvaje (93), 211.

Terol

Roques del Masmut

Esperó d'hivern (93), 37.

Terradets

Paret del Peladet

Necrópoli (93), 84.

Vilanova de Meià

Paret Zarathustra

Kaverníkola (93), 38.

Masters Crackers (93), 38.

Roca dels Arcs

Chispa (93), 128.

Makoki (93), 128.

Le bal des punaises (93), 128.

De l'eau dans le gazz (93), 128.

Bailando con plomos (93), 128.

Temple dels monos (93), 129.

Postre de sostre (94), 129.

Pas Nou

Lotus blau (94), 129.

Pilar del Segre

An-Cullell (92), 129.

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

Núm. 792

Abril 1994

RESPECTA-LA NO EN TENIM D'ALTRA

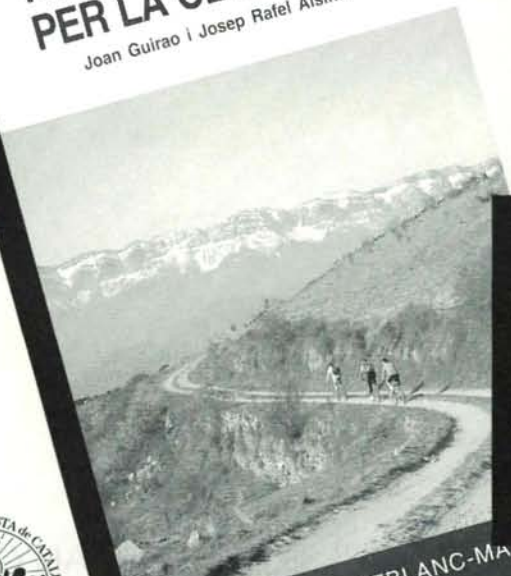

bollé
Put 'em on your face

EXCURSIONS EN BICICLETA DE MUNTANYA
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA - Club Alpí Català

ITINERARIS EN BTT PER LA Cerdanya

Joan Guirao i Josep Rafel Alsina

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

ITINERARIS EN BTT PER LA Cerdanya

Joan Guirao i Josep Rafel Alsina

- Aquesta guia de la Cerdanya en bicicleta tot terreny (BTT) us ofereix un repertori de 15 itineraris per a recórrer aquesta regió del Pirineu amb tants al·licients paisatgístics.
- Una part dels itineraris (núms. 1-7) d'aquesta guia es poden encadenar en un circuit circular al voltant de la Cerdanya. Els altres itineraris uneixen diferents punts amb el recorregut circular, de manera que podreu configurar una infinitat de recorreguts al gust de tothom.
- Es tracta d'una guia que us permetrà recórrer en BTT bells indrets i gaudir de la llum dels paisatges pirinencs, realment inoblidables.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona Tel./Fax: (93) 204 43 97

PEDRA NEU

C/ Brasil, 50
(Cinturó / Avda. Madrid)
BARCELONA
Tel. 330 27 74

PEDRA-NEU

PEDRA-NEU

12ª OFERTA D'ESCALADA

PIOLET (manec recobert de cautxó)

16.750,- ptes.

GRAMPONS (automàtics)

CORDA (8,8 x 50)

SABATILLA BOULDER*

10 CINTES EXPRÉS

+
20 MOSQUETONS

ARNÈS ESCALADA

+
* SABATILLA BOULDER

11.995,- ptes.

9.995,- ptes.

* Amb peus de gat + 2.950 ptes.

LLOGUER DE: grampons - piolets - ARVA - esquís de muntanya

CANVI DE SOLES DE: botes - peus de gat

GRANS
OFERTES

ELS MILLORS
PREUS

C/ Urgell, 95, bis
BARCELONA
Tel. 453 50 01

L'ESPECIALISTA DE LA MUNTANYA DES DE 1959

LLOGUER DE:

BOTES - PIOLETS - GRAMPONS - ARVA - ESQUÍ S DE MUNTANYA

ALPS AUSTRIACS

Estiu 1994

Estada en un refugi als Alps austríacs, al parc nacional del Grossglockner, exactament a la vall del Fuscher, a 1530 metres d'altitud.

El refugi disposa de 50 llits, aigua corrent, WC, llum elèctrica (d'una petita central hidràulica) i posa a la seva disposició un servei de cuina. Possibilitat de fer excursions, com, per exemple, el Grossglockner, el Käfertal, l'Edelweiss, la vall del Fuscher...

Viatge en modern autocar fins a l'entrada del parc nacional on un servei de transport portarà els seus equipatges fins al refugi. (Al parc nacional, només hi poden entrar vehicles autoritzats). El nostre autocar quedarà a la seva disposició per a poder fer, en cas de mal temps, excursions opcionals (Zell am See, Salzburg, Munic).

- Viatge en modern autocar
- Set dies de pensió completa (picnic per a les excursions)
- Transport d'equipatges (entrada parc – refugi)
- Assegurança de viatgers internacional ASTES

PREU: 58.000,- ptes. per persona (mínim 35 PAX)

TREKKING Y AVENTURA

D. Ramón de la Cruz, 93. 28008 MADRID. Tel. 4012208. Fax 4011151. Gran Vía, 523. 08011 BARCELONA. Tel. 4543702. Fax 3235288

EXPEDICIO MUZTAGH-ATA 94 (7.546 m.)

Després dels èxits aconseguits en els anys 92 i 93 amb les ascensions als cims Nun, Lennin i Korzhenenevskaya, l'expedició que proposem per aquesta temporada, és al cim Muztagh Ata de 7.546 m. situat a Xinjiang (Xina). La sortida és el 2 d'agost, la durada de 32 dies, la direcció tècnica anirà a càrrec de Fernando Cobo i com sempre, nosaltres ens ocuparem de tot.....

PROYECTO "ELS SET CIMS MES ALTS DEL MON"

Et proposem el repte de posar sota els teus peus els cims més alts de cada continent :
ELBRUS, KILIMANJARO, MCKINLEY,
ACONCAGUA, VINSON, CARSTENZ i
EVEREST.
Des del desembre del 94 fins a l'octubre del 97, anirem organitzant expedicions obertes a aquests cims.....

**I SOL·LICITA
INFORMACIO !**

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

ANY CXVIII, VOL. 98, NÚM. 792, ABRIL 1994

SUMARI

Redacció, administració i publicitat:

Paradís, 10. 08002 Barcelona

Tel. (93) 315 23 11

Director:

Josep Nuet i Badia

Secretari:

Joaquim Bordons i Serra

Consell de redacció:

David M. Aloy, Francesc Beato,

Jordi Canals, Francesc Herrera,

Agustí Jolis, Modest Montlleó,

Alfred Montserrat, Josep de Tera

Corrector lingüístic:

Eulàlia Nuet i Badia

Cartògraf i dibuixant:

Armand Ballart

Maquetador:

Josep Nuet i Badia

Publicitat:

Adolf Garcia, Exclusives Publicitàries

Tel. i Fax: 237 95 01

Fotocomposició:

EDICIÓ LÀSER - Fotocomposició

Rosselló, 431, entr. 3ª. 08013-Barcelona

Fotomecànica:

T4 Sorrosal, S.A.

Pujades, 68-72, 3r 3ª. 08005-Barcelona

Impressió:

IMGESA

Alarcón, 138 - 08930 Sant Adrià de Besós

Preu d'aquest exemplar:

600 ptes. (IVA inclòs)

Preu de subscripció anual:

3.100 ptes. + IVA (sis exemplars)

A l'estranger: 4.400 ptes.

Comanda de números endarrerits

a la redacció de la revista

Dipòsit legal: B. 545-1958

ISSN: 0212-2111

Portada: Escalant la via MacIntyre-Colton, a la cara N de les Grans Jorasses (Alps). *Foto: Joan Amils*

Editorial: Una commemoració? Una fita d'un llarg camí 46

Recordant els fets de Prats de Molló, *Rafael Battestini* 47

La vall del sílex, *Modest Montlleó i Espasa* 50

De la бага a la solana. Fi de curs botànic a la Molina, *Robert Híjar, Joan-Bernat Andreu i Josep Nuet i Badia* 53

La cinta del silenci, *Ferran Latorre* 56

La Serra Llarga (la Noguera), *Narcís Rucabado i Franquesa* 59

Santuari de Rocacorba (Gironès), *Lluís Willaert* 66

Baja California: el desert dels gegants i de les flors, *Teresa Franquesa* 71

Els barrancs de l'aigueta de la Vall i el torrent de l'Escaell, *Àlex Batllori i Lacueva* 75

Homenatge a Francesc Masclans, *Josep Nuet i Badia* 77

XVII Aplec Excursionista dels Països Catalans, a la vila d'Agramunt, *Francesc Beato* 79

Presentació del llibre *El medi natural a les comarques gironines*, *Lluís Palouzié i Mir* 81

Vies d'escalada, *a cura d'Armand Ballart* 84

Crònica del Centre 86

Crònica del món excursionista 86

Llibres i mapes 87

NORMES DE PUBLICACIÓ DE MUNTANYA

• Els articles publicats a MUNTANYA expressen l'opinió dels seus autors.

• La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

© El copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és dels autors respectius. Per tant, és absolutament prohibida la reproducció total o parcial, per qualsevol sistema, dels articles de la revista MUNTANYA sense permís escrit dels propietaris del copyright.

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent:

Els articles cal que siguin escrits correctament en català i mecanografiats a doble o triple espai en fulls de mida DIN A-4, deixant uns marges laterals d'un parell de centímetres.

Els articles aniran encapçalats pel títol i portaran a continuació el nom dels autors.

Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor aniran escrits en un full a part, precedits per un número

que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent. Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu els subratllats en els textos que vulgueu publicar.

Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc o vegetal. Les fotografies, en còpies de paper brillant blanc i negre o en diapositives, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

Una commemoració? Una fita d'un llarg camí

El passat mes de febrer vàrem celebrar, a Montserrat, la vint-i-cinquena Renovació de la Flama de la Llengua Catalana. Aquest acte anual es vegé enguany renovat pel fet d'escaure's la celebració del vint-i-cinquè aniversari, que reuní, un any més, excursionistes de totes les entitats.

Tanmateix, en el moment present, la qüestió de la llengua potser és més viva que no pas en altres moments. Una llengua minoritària sempre és sotmesa a la pressió de les llengües majoritàries que tenen la força i el suport de l'oficialitat estatal. La nostra, que al llarg dels darrers anys ha anat aconseguint, a poc a poc, l'espai que li és propi, en un clima d'acceptació i cohesió social, ha sofert darrerament uns atacs sense base ni motiu, probablement amb intencionalitat política.

Davant de possibles situacions com aquesta, que demanen una actitud vigilant i de no acomodació, la renovació de la Flama de la Llengua Catalana com a acte d'afirmació adquireix un simbolisme especial.

I és en aquest context i també des de l'òptica del nostre esperit excursionista que volem aportar a la celebració d'aquest acte algunes reflexions.

Si ens hi fixem, trobarem perfectament definit el programa de la nostra actuació en el camp

de la llengua, en la llàntia on crema la Flama als porxos de l'atri de la basílica de Montserrat, obra de l'escultor Rafael Solanic.

En la llàntia, hi figura la llegenda a la qual ens referim i que diu, aplicada a la Flama de la llengua: *L'encengué la fe, la portà l'esforç, la manté la voluntat d'un poble.*

L'encengué la fe. La Flama s'encén al peu de la tomba de Pompeu Fabra, a Prada de Conflent.

Pompeu Fabra, seny ordenador de la llengua catalana, com ha estat anomenat, és el punt de partida del català com a idioma modern, com un idioma de comunicació d'idees, de continguts, d'utòpies, de projectes, lluny d'una parla encarcerada i retòrica per a cantar, nostàlgicament, les glòries passades definitivament.

La Flama, doncs, l'encén la fe, com a adhesió personal a un ideal, que tenim en la nostra terra i en la nostra cultura, representada en la seva manifestació més genuïna, la llengua. Tots encenem la Flama quan parlem, vivim, treballem per la nostra cultura, amb esperit constructiu, obert i fraternal amb tots els pobles.

La portà l'esforç. La Flama és portada a peu des de Prada de Conflent fins a Montserrat, en relleus, a través de mun-

tanyes, planes i valls.

L'esforç és un mitjà que cal per a concretar, per a materialitzar la fe, i així aquesta es manifesta en tots els actes de la vida de les persones, dels pobles i en les seves realitzacions.

Tots coneixem l'esforç que es necessita per a arribar a un cim, per a cloure una travessia, per a conèixer el secret d'un avenc o d'un bosc ombrívol i profund. L'esforç només és un mitjà, tanmateix necessari, imprescindible, per a aconseguir el que ens proposem.

La manté la voluntat d'un poble. La Flama és renovada any rera any.

Tal com la Flama és renovada cada any, constantment cal renovar —és a dir, tornar a fer nova— la nostra fe i amb esforç i voluntat seguir el camí mantenedor de la nostra cultura nacional que ens aglutina i ens identifica.

Aquesta commemoració dels vint-i-cinc anys de la Renovació de la Flama de la Llengua Catalana no és, doncs, un acte de record nostàlgic d'uns fets que ja han passat definitivament, sinó que és un moment de celebració d'unes realitats, una aturada en el nostre llarg i a vegades fatigós camí com a poble, un poble convençut, obert i solidari, per a continuar avançant amb més convicció, amb més empenta i amb més esperança.

Recordant els fets de Prats de Molló

Rafael Battestini

La recent anul·lació del post fronterer del coll d'Ares, entre Camprodon i Prats de Molló, ha estat una fita important per als Països Catalans: el que era una barrera artificial i administrativa, separant dos estats, el francès i l'espanyol, s'ha reconvertit en un punt d'unió entre els catalans d'un vessant i de l'altre del Pirineu.

A més a més, Prats de Molló té una important connotació històrica, ja que fou el lloc on s'hauria iniciat una de les més agosarades aventures de la nostra lluita per assolir una identitat nacional; foren els fets de Prats de Molló, actualment un bon xic allunyats de la memòria col·lectiva catalana.

Unes circumstàncies personals m'han donat accés a uns documents, pertanyents a Teodor Bardía i Raldua, relacionats amb aquells fets i signats pel mateix Francesc Macià.

Què foren, els fets de Prats de Molló? Qui hi participà? Com evolucionaren? Quines conseqüències tingueren?

A finals del 1926, Francesc Macià va reunir, a Prats de Molló, un escamot armat, disposat a creuar el coll d'Ares, penetrar al Principat i promoure-hi un aixecament popular alhora antimonàrquic i d'alliberament nacional. La temptativa fou un fracàs militar, però va adquirir la dimensió d'un èxit polític.

Francesc Macià pertanyia a una família benestant de les Borges Blanques; militar de carrera, assolí el grau de coronel d'enginyers, fou elegit di-

putat per la Lliga Regionalista en la seva circumscripció de les Borges Blanques. Assumint les aspiracions catalanistes, s'enfrontà a l'estament militar. En general, s'admet que tot polític tendeix a moderar les seves idees a mesura que va madurant; Macià seria l'excepció que confirma la regla: progressivament va anar radicalitzant les seves conviccions, passant del regionalisme petit burgès de la Lliga a un independentisme d'esquerres, integrat a Estat Català. Enfrontat a la dictadura de Primo de Rivera, s'exilià el 1923, primer a Perpinyà i posteriorment a Bois Colombes, a prop de París. A França va anar agrupant un seguit de partidaris, atrets per les seves idees i, sobretot, per la seva fascinant personalitat. A l'abril del 1925 va obrir l'Emprèstit Pau Claris, destinat a finançar un govern català a l'exili; home d'acció, no volgué limitar-se a ésser un símbol i va planejar l'intent de Prats de Molló, finançat, també, per l'Emprèstit Pau Claris.

Teodor Bardía fou un dels homes de Francesc Macià. Nascut el 1889, també a les Borges Blanques, passà a França per guanyar-s'hi la vida. Primer va residir a París, on es va casar amb Eulàlia Bes, nascuda a Barcelona, i posteriorment s'instal·là a Fontenay aux Roses. Va treballar a la factoria Avions Blériot, fins als finals de la «gran guerra»; excel·lent conductor, va establir-se com a taxista, per cert amb un vehicle que lluí una magnífica es-

tatueta d'en Manelic al tap del radiador. Bardía no era polític, però Francesc Macià el va anar atraient i l'orientà cap a un catalanisme radical.

Per a l'escamot destinat als fets de Prats de Molló, Francesc Macià intentà reunir cinc-cents voluntaris catalans; no li fou possible, ja que sols en va obtenir un xic més de tres-cents, entre ells ressaltaven V. Gassol, J. Carner i Ribalta i J. Bordas de la Cuesta. Per a arrodonir el total, fins a quatre-cents, va acceptar uns voluntaris italians, antifeixistes oposats a Mussolini i comandats per un tal Garibaldi, un nom carismàtic per a tots els qui estimem la Llibertat; un nom tanmateix massa carismàtic, ja que va evitar tota mena de sospita. Macià, com a bon militar, havia escollit minuciosament els seus voluntaris, lleials, joves, forts, decidits i deslligats de feixugues obligacions familiars, condició que va motivar l'exclusió de Bardía, casat i pare d'una xamasa nena, l'Henriette; però, com a idealista un bon xic engegat, Francesc Macià no va dubtar de l'esmentat Garibaldi, que precisament, era un espia de Mussolini, sempre disposat a donar suport a dictadures feixistes, com la de Primo de Rivera.

Exclòs de les «tropes de xoc», Bardía va treballar molt activament, com a xofer d'una camioneta, adquirida per Bauzá, amb fons de l'Emprèstit Pau Claris; es dedicà a transportar material cap a Prats de Molló i Sant Llorenç de Cerdans. Per a l'intent, va conduir personalment el vehicle de Francesc Macià, des de París fins a Prats de Molló.

Del punt de vista militar, l'intent era un quixotada predestinada al fracàs: amb quatre-cents homes no es podia lluitar contra tot un exèrcit; en aquells moments el Macià idealista havia eclipsat el militar calculador.

Una denúncia de Garibaldi a les autoritats franceses va frustrar l'intent abans d'iniciar-se: la *garde mobile* va desarmar i arrestar tots els integrants de l'escamot abans de disparar un sol tret... Garibaldi havia errat el lloc i el moment de la denúncia: un avís a Primo de Rivera hauria tingut com a conseqüència una emboscada sagnant, que hauria permès l'eliminació física dels atacants, sense cap risc per a la dictadura i comprometent la República

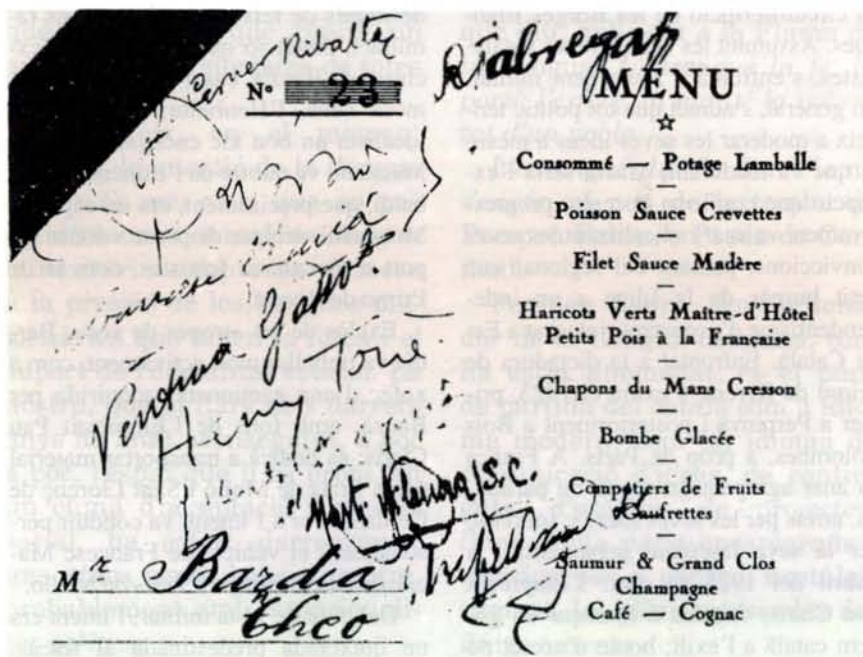

DINER - HOMMAGE

offert par la Colonie Catalane de Paris et ses Amis à Messieurs les Avocats défenseurs, Témoins et Inculpés du Procès Catalan jugé à Paris les 20-21-22 Janvier 1927, célébré le vendredi 18 Février 1927, à 20 heures, dans les Grands Salons de la Rive Gauche, 99, rue d'Alséie. — Paris.

IMPRIMERIE
J. SOLSONA
9, RUE HALLE
PARIS XIV.

El menú del dinar d'homenatge que la colònia catalana de París va oferir a la defensa, testimonis i inculcats en el procés pels fets de Prats de Molló. Podem distingir-hi signatures autògrafes de personatges com Ventura Gassol, Francesc Macià i J. Carner Ribalta.

tic; a més a més, va derivar la defensa de Macià vers una acusació directa de la dictadura de Primo de Rivera, germanòfil, a més d'enemic de la Llibertat i la República.

El Tribunal va rebutjar la demanda d'extradició de Macià cap a Espanya, remarcant que els altres components de l'escamot no eren ni inculcats. Macià fou condemnat amb tota la duresa que permetien aquelles circumstàncies: privació de llibertat durant dos mesos, o sigui, per un temps equivalent al que ja havia transcorregut entre la detenció i el judici, una multa d'una franc (!) purament simbòlica i expulsió momentània del territori de França.

L'intent militar, malgrat el seu fracàs, i el judici, pel seu clamorós èxit polític, convertiren Francesc Macià en el líder carismàtic que podia unir tots els catalans anhelant la nostra dignitat nacional. Expulsat de França, Macià va iniciar un periple propagandístic, per a obtenir adhesions i fons econòmics dels Casals Catalans, particularment els de Buenos Aires, l'Havana, Boston i Santiago de Xile; a més a més, va establir contactes amb nacions recentment alliberades, com la Irlanda de De Valera o la Txecoslovàquia de Masaryk.

El 22 de febrer de 1931, Francesc Macià va retornar triomfalment a la seva Catalunya. Amb les eleccions municipals del 13 d'abril de 1932 es convertí en el president de la Generalitat Republicana.

Teodor Bardía restà en l'anonimat, va continuar residint a prop de París, a Fontenay aux Roses, treballant-hi com a taxista i pujant la seva família. Tanmateix, no estava del tot desconnectat de Francesc Macià i el 1931 fou Bardía qui va conduir el futur president fins a la frontera franco-espanyola.

Francesca; probablement per covardia personal, l'agent de Mussolini no s'hi va arriscar...

La República de França va jutjar els detinguts, acusats d'organitzar una «banda armada»; amb el judici, el que havia estat un fracàs militar es va convertir en un gran èxit polític. Francesc Macià va assumir tota la responsabilitat dels fets i exculpà els altres participants. La seva gallardia va impressionar molt favorablement el poble de França. El fiscal va excloure de tota acusació els participants, i es limità a inculpar directament Francesc Macià.

La premsa francesa, en general, es va bolcar en elogis a la figura del «nou Quixot», admirant-ne la gallardia i la noblesa, que contrastà amb la tèrbola imatge de l'espia Garibaldi, agent d'una dictadura que ja es perfilava com a enemiga de França.

En el judici, els dies 20, 21 i 22 de gener de 1927, Francesc Macià fou magistralment defensat per Henry Torres, un brillant advocat que compartia obertament els ideals de Macià. Aquest fou presentat com a combatent per la Llibertat i comparat a La Fayette, Simón Bolívar o Garibaldi, l'autèn-

ESTAT
CATAIÀ

Bois-Colombes, 22 Febrer 1926

Amic Bauzà,

Us agrairé entregueu a l'amic Bardia
la carta gris, els papers de contribució de la camioneta
i una lletra que li redactareu de venda de la camioneta.

Vostre afectíssim

Francesc Macià

Una carta signada per
Francesc Macià.

d'Alésia. Aquest menú és revalorat pels autògrafs dels mateixos Henry Torres i Francesc Macià, a més de J. Carner i Ribalta, Ventura Gassol, J. Bordes de la Cuesta i R. Fàbregas.

Bardia no va voler capitalitzar mai la seva decidida actuació en suport de la iniciativa de Francesc Macià: no cercà posteriors influències polítiques ni beneficis econòmics, ni tan sols un merescut reconeixement a l'hora de recordar els qui han contribuït a forjar la nostra història.

Considerem just retre un modest però merescut homenatge a la memòria de Teodor Bardia i Raldua, nascut el 1889 a les Borges Blanques, mort a Barcelona el 1942, després d'un llarg periple per França, on va participar en uns fets, els de Prats de Molló, que varen contribuir molt poderosament a projectar a tot el món la imatge de Catalunya.

Teodor Bardia pot simbolitzar tots els catalans que, com ell, saben donar-se desinteressadament per Catalunya.

Al setembre de 1939, finalitzada la nostra guerra incivil, Teodor Bardia i la seva família es traslladaren a Barcelona i visqueren al Clot. Va treballar fins a la seva mort, el 1942; fou enterrat al cementiri vell.

Com a records dels fets de Prats de Molló conservava una fotografia, feta a Bois Colombes, on està al costat de Francesc Macià, i dues cartes d'aquest: una de personal, demanant-li de telefonar-li, i l'altra més oficial, amb capçalera d'Estat Català, que va dirigida a Bauzà i formalitza l'adquisició de la camioneta que «Theo» Bardia va conduir vers Prats de Molló. També conservava el menú del sopar d'homenatge a l'advocat Henry Torres, celebrat el 18 de febrer de 1927 als Grands Salons de la Rive Gauche, al 99 rue

*Amic Teodor: al mo-
ment que arriben a casa vostra
aquest vespre, crideu-me per
telèfon - 19 - Bois Colombes
a la vista
vostre
Francesc Macià
diumenge*

Una nota manuscrita de
Francesc Macià a Teodor Bardia.

La vall del sílex

Modest Montlleó i Espasa

En estudiar la vall d'Ulldemolins (paradís de l'home prehistòric) en el vessant més arcaic, cal pensar que aquest indret fou, per les seves característiques, l'hàbitat clàssic per al desenvolupament i l'arrelament definitiu d'aquelles cultures primitives. Vegem, si no, l'extens bosc, l'aigua abundant, la infinitat de coves i balnes, els abrics naturals i, particularment, l'excipcional primera matèria, el sílex.

Al terme d'Ulldemolins, el sílex —o la pedrenyera, com es coneix en aquestes contrades— tant es pot trobar a les margedes per a contenir les terrasses de cultiu, com en petits fragments en la majoria de finques; fins i tot al mateix poble, abans de pavimentar els carrers, se n'hi podien veure.

Qualsevol persona que visiti per primera vegada la vila d'Ulldemolins queda meravellada de la gran quantitat de pedra foguera que hi ha escampada a la vora mateix del poble i quasi tot-hom en recull algun exemplar; algunes vegades, aquest exemplar respon al que hauria pogut ser una fletxa, un gratador o un estri de treball.

N'hi ha una abundància tal, que resulta fins i tot espectacular en molts indrets i, sobretot, en els tallers de sílex que l'home prehistòric tenia en els pujols propers a Ulldemolins. Infinitat de trossos escampats per la superfície indiquen les hores de treball esmerçades per a poder obtenir una eina de caça o un estri de treball.

No gaire lluny del collet de l'Ar-

sons, hi ha un bloc quasi esfèric, de més de dos metres de circumferència, que mereixeria ser col·locat en un punt centric de la vila, com a homenatge a l'home prehistòric, quasi segur, el primer poblador de la vall. Creiem que aquest bloc, encara devia ser molt més gran, quan l'home prehistòric va posar en marxa la seva indústria artesana, al mateix temps que devia baratar les seves «obres» amb altres tribus del nostre país, per rebre'n productes dels quals eren deficitaris.

Els tallers lítics eren força abundants i no tots els fragments que hom pot trobar per les finques, sense retocs, són el rebuig d'aquells «artistes de la pedra»: molts trossos s'han produït per trencament natural o fortuït.

Com en totes les tasques manuals, aquest treball necessitava un xic d'enginy i destresa, i sembla que l'aïllament a què estaven sotmesos devia perjudicar-los per a obtenir una realització professional «tècnica». Devia ser una indústria de la seva invenció, esponsorada per la necessitat de subsistir, sense influències d'altres grups. Per això potser no evolucionaren prou en comparació amb altres ètnies allunyades que podien haver avançat notablement. Però tal vegada anem equivocats i aquests habitants de la vall foren els millors artesans del país, durant molts anys...

Per les abundants deixalles trobades, sabem que simultaniejaven la talla de sílex i la polimentació de la pedra

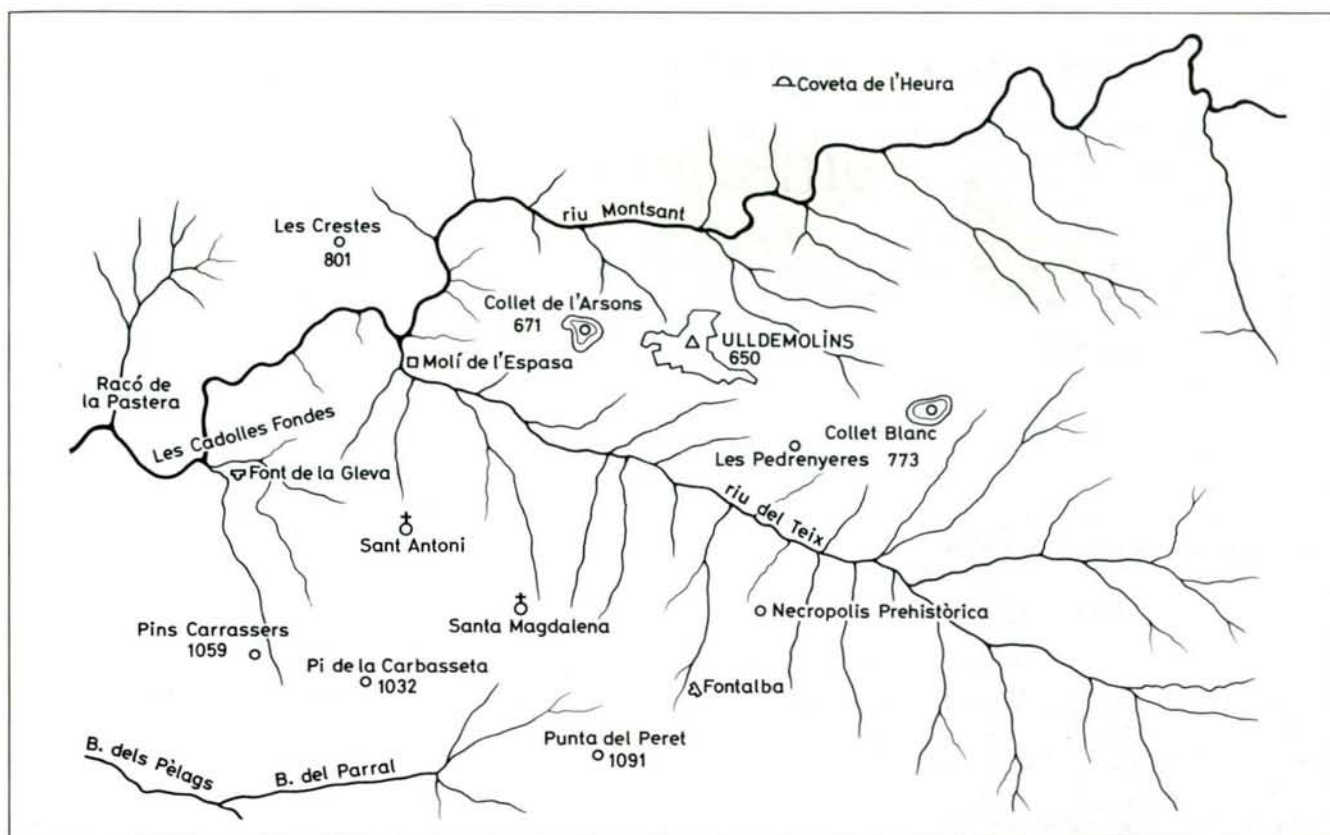
que servia per a «fabricar» destrals, estris domèstics i atuells per a extreure els minerals, com pics o estris de percussió. Hi ha col·leccions d'eines per a extreure minerals, en pedra polimentada, procedents de la vall d'Ulldemolins.

Un dels homes que va investigar la indústria del sílex a Catalunya, amb una dedicació especial a la vall d'Ulldemolins i a la vida de l'home del Paleolític fou Salvador Vilaseca. Les seves excavacions, algunes d'elles realitzades en companyia de Josep M. Figueres i alguns familiars, descobriren peces com moles de mà, martells, ceràmica, gratadors, puntes de fletxa, botons, destrals, etc., i també el lloc on eren enterrats aquests primitius habitants de la vall.

Fins avui s'ha pogut detectar el pas de l'home prehistòric pel corral del Bellart, el corral de l'Esclauet, per les ermites de Santa Magdalena, San Antoni i Sant Bartomeu, la coveta de l'Huera i la coveta de l'Amor, als peus de la serra la Llena, a la partida de les Bresquilles, a la cova del Queralt, al coll de la Creueta, al Racó de la Pastera, etc.

Tenim, doncs, notícia de l'assentament a la vall d'Ulldemolins de l'home prehistòric fins a l'Edat del Bronze, que seria l'època a què corresponen les urnes cineràries trobades a les Obagues, prop dels relleixos on es despenja el Fontalba, però ens queden uns centenars d'anys en blanc. Quan tornem a enllaçar la història és ja en temps de la dominació romana, en què segurament batejarien l'agrupament local amb el nom *Oculi Molendinorum*, pel cabal espectacular del riu esmentat abans, el Fontalba, que en aquell temps, segons es pot comprovar al llarg del seu recorregut, aflorava molt més copiós. Aquesta cascada devia moure alguns molins situats als repeus del Montsant, camí del congost de Fraguerau. No tenim cap document que pugui avalar-ho i, per tant, es tracta d'una opinió personal sense referències que puguin testimoniar-ho.

Malgrat no tenir documentació a l'abast de l'ocupació musulmana, sí que s'ha trobat escrit l'origen del seu assentament, almenys en una talaia fortificada que devia servir per a defensar la vall i d'enllaç amb el castell d'Albarca, la serra la Llena i Siurana, on re-

sidia el val i la «princesa Abdelazia».

El desenvolupament de la vila vindria en temps de la Reconquesta i l'atorgament de la carta de poblament l'any 1166 per Alfons I el Cast.

EL COLLET BLANC I LES PEDRENYERES

El collet Blanc es troba a uns 120 metres per damunt d'Ulldemolins. La carretera que procedeix d'Albarca de fet passa pel seu repeu, i molt més a prop encara el camí vell de Prades. El vessant occidental forma un desnivell suau, mentre que la part oposada té una inclinació quasi insensible fins a unir-se als tossals paleozoics dels Plans i els Segalassos. Per la part del Montsant, el pendent és més pronunciat i degudament escalonat per la mà de l'home, formant bancals apropiats per a cultivar-hi cereals o ametllers, i particularment en la partida de les Pedrenyeres. En alguns punts del vessant sud-est hi varen haver pedreres de guix. La constitució geològica del collet Blanc queda reduïda als diferents nivells de margues i guixos amb sílex. La constitució dels estrats és molt variable, ja que al cim s'aboquen vers el sud-oest.

En alguns bancals de les Pedrenyeres es troba a la superfície sílex en quantitats no inferiors a 50 o 60 per m². A vegades estan amuntegats en gran nombre de codolades i formant murs de contenció, juntament amb blocs de pedra de guix.

La quantitat de blocs a mig desbastar, la dimensió dels nuclis i les característiques dels instruments recollits confirmen plenament que el collet Blanc fou un lloc d'explotació i manufactura del sílex, i fou a les Pedrenyeres on va viure l'home prehistòric i on tenien el campament i els tallers, encara que la vall era plena de tallers i jaciments.

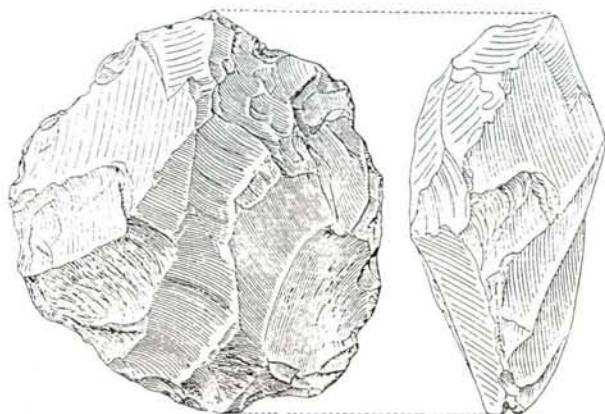
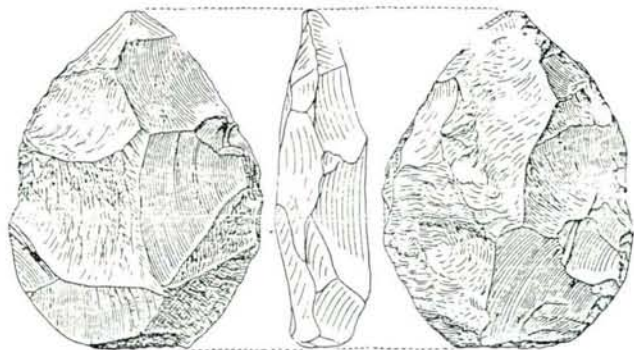
NECRÒPOLI PREHISTÒRICA A LES OBAGUES

En un repeu del Montsant, a l'indret conegut amb el nom de les Obagues, al costat del camí vell d'Albarca a Margalef i prop de Fontalba, es troba una necròpoli prehistòrica, o sigui, un cementiri d'urnes cineràries. Aquest repeu té la forma d'un pujol que s'eleva lleugerament uns sis metres per la part del camí esmentat i es precipita ràpidament pel vessant nord.

Aquest singular lloc fou descobert el juliol de l'any 1945 per Salvador Vilaseca, de retorn d'una excursió al congost de Fraguerau i en trobar casualment al mig del camí un petit fragment de terrissa, semblant al de les olletes desenterrades en altres camps d'urnes de Catalunya. La curiositat féu que s'hi practiqués una primera excavació amb resultats positius.

S'havia descobert, a la vall d'Ulldemolins, un cementiri prehistòric en un lloc d'una bellesa extraordinària. El panorama des d'allí és dilatat i esplendent: hom té al darrere els cingles montsantins i un bosc frondós de pins i, al davant, un horitzó que va des d'Albarca al coll del Prat, la serra la Llena, el tossal de la Baltasana, la serra de la Gritella i el poble d'Ulldemolins, presidint els conreus de la vall; un lloc idíl·lic per a passar a la posteritat.

La conservació de les olletes (urnes) descobertes, no és gaire bona; els milers d'anys transcorreguts després d'ésser enterrades, l'erosió del sòl, les arrels dels pins, etc., no contribuïren pas gens a la seva íntegra perpetuïtat, potser com pretenien aquells éssers primitius. Moltes d'elles sortiren fragmentades del seu jaç, a una profunditat

Bifaç (Santa Magdalena) i nucli discoïdal (Sant Antoni).

d'uns 35 cm i tapades per una pedra. El seu contingut generalment eren cendres, fragments d'ossos calcinats, terra i arrels.

El conjunt excavat pot calcular-se en uns 120 m². Les urnes trobades en dos grups estaven separades uns 12 m i distanciades entre si uns 2 m, i estaven col·locades arbitràriament. Les olletes tenien quasi totes uns 22 cm d'altura, 16 cm de diàmetre i 7,5 cm a la base.

En aquestes excavacions es varen fer troballes pertanyents a aquelles cultures antigues o potser d'èpoques anteriors, com trossos de sílex treballat, fragments de destrals, etc. Ara seria interessant descobrir l'hàbitat d'aquests primers pobladors, o sigui, la resta d'alguna cabana hallstàtica que no pot trobar-se gaire allunyada d'aquest cementiri.

En altres pujols propers també s'han trobat fragments de ceràmica, com en

el Serral del Foguet. El camp d'urnes de les Obagues és un testimoni fefaent d'una vida primitiva assentada a la nostra vall i un tast del que un dia pot arribar a ser el gran descobriment paleolític que el coneixement de la història de la vall d'Ulldemolins necessita.

LA COVETA SEPULCRAL DE SERRA LA LLENA

Aquesta petita cova situada a 715 m d'altitud, dita de l'Heura, fou descoberta en un repeu de la serra la Llena, a l'indret conegut amb el nom de la Solana del Jaume Figueres. Aquesta cova es troba orientada a migdia i és formada per blocs de conglomerat recolzats sobre altres de més petits, despresos d'estrats superiors, entre el pas del Boronat i el Cau del Corb, a l'esquerra de la carretera d'Ulldemolins a Vilanova de Prades.

La coveta s'havia obstruït per la sedimentació de les terres al llarg dels anys i el 1938, en plena Guerra Civil, fou buidada pels seus propietaris per fer-la servir de refugi antiaeri. Durant els treballs de neteja de la cova, varen

aflorar ossos que a primera vista cridaren l'atenció, particularment de Josep M. Figueres, que l'any 1948 va explicar-ho als mestres de l'escola pública del poble i decidiren donar-ne notícia a la direcció del Museu d'Arqueologia de Tarragona i també al director del Museu Diocesà. Salvador Vilaseca amb Josep M. Figueres, amics d'altres recerques per la vall, foren els qui practicaren una excavació a fons de la cova amb uns resultats satisfactoris.

De la coveta de l'Heura cal dir que va servir d'abric, taller de sílex i enterament de l'home prehistòric, si tenim en compte les restes descobertes de terrissa fragmentada, puntes de fletxa, un molí de mà de granit, ossos humans i d'animals, en una quantitat estimable d'uns setanta esquelets.

Podem deduir, doncs, que la coveta de la Llena fou habitatcle uns 1.500-1.200 anys a. C. i que els objectes recuperats s'assemblen als d'altres tribus afins properes: l'Arbolí, la Febró, Salamó, Rocallaura, Picamoixons, Riudecols, Rojals o les més allunyades de Valldarques, Collsuspina, Narbona o Montefrío, cosa que ens demostra els coneixements que tenien de les manipulacions artesanals per a les seves tasques manuals similars, malgrat la distància. On es veuen diferències és en la localització dels seus hàbitats, que tant trobem a l'empar d'una cavitat de cara a migdia, com la coveta de l'Heura, com a soplug de l'ombradiu de les Obagues. Dos llocs ben diferents dins un mateix paisatge i, per raons que desconeixem, prou dispers. Un interrogant de la història que cal afegir a moltes altres realitats que encara es troben ocultes a la nostra vista, a flor de terra potser, amagades per la vegetació, gelosament guardades entre roquissers embolcallats de matolls? El destí i, per què no, la preparació nostra per a indagar, tenen la clau del que avui encara és un misteri.

BIBLIOGRAFIA

Salvador VILASECA I ANGUERA: *La extracción y preparación del sílex de las estancias talleres del Priorato; El campo de urnas de les Obagues del Montant; «La coveta de l'Heura de Ulldemolins», Ampurias XIV.*

De la baga a la solana.

Fi de curs botànic a la Molina

Robert Híjar, Joan-Bernat Andreu
i Josep Nuet i Badia

Els dies 3 i 4 de juliol de 1993 va tenir lloc la darrera sortida botànica del curs 1992-93. Aquesta estada va ser dedicada a iniciar una flora de la vall de la Molina, començant per dos indrets prou representatius: la baga dels Cirerets i els voltants de la pista estàndard.

La deliciosa vall de la Molina, diferentment del que s'esdevé a l'hivern, ens va acollir en uns dies assolellats amb una verdor exuberant de la vegetació esponerosa.

Com la majoria dels nostres companys ja saben, la Molina està situada en una vall del Pirineu de la Cerdanya, entre la collada de Toses i el poble d'Alp. En aquesta vall, hi trobem dos grans tipus de roques, amb edats també diferents: les llicorelles (Paleozoic), a la part baixa, i les roques calcàries (Devonià), a la part alta.

LA BAGA DE CIRERETS

L'itinerari del primer dia, el vam iniciar a l'estació del ferrocarril. Comencem seguint la carretera en direcció a Barcelona i passant per sota la via. De seguida agafem una pista que, per la dreta, transcorre pel costat de la via. Ben aviat la deixem i ens enfilem per un corriol força rostre. Som al peu de la baga de Cirerets. Comencem l'exploració per anar recol·lectant les plantes que després premsarem i determinarem. L'ascensió és forta i el grup

—ben bé som una setantena— es dispersa pel bosc a la recerca de plantes.

Al cap de poc temps, i veient les plantes que anem trobant, ens adonem que ens trobem dins d'una pineda de pi negre. Com més amunt pugem, el bosc se'ns presenta en tota la seva plenitud: un bosc amb arbres de tronc força alt, amb molt pocs arbustos i el sòl totalment encatit de herbes i de molses. Hi hem anat anotant les plantes següents:

Plantes dels boscos de coníferes subalpins dels sòls àcids:

Cotoneaster integerrimus Medic. (cornera).

Melampyrum sylvaticum L. (xuclador).

Pinus mugo Turra subsp. *uncinata* (Ramon ex DC. in Lam et DC.) Domin (pi negre).

Rosa pendulina L. (roser alpí).

Sorbus aucuparia L. (moixera de guilla).

Vaccinium myrtillus L. (nabiu).

Plantes dels boscos caducifolis humits centreuropeus:

Anemone nemorosa L. (buijol).

Phyteuma spicatum L. (fiteuma d'espiga).

Ranunculus serpens Schrank subsp. *nemorosus* (DC.) G. López.

Viola sylvestris Lam. subsp. *sylvestris*.

Algunes espècies de les landes i dels matollars:

Calluna vulgaris (L.) Hull (bruguerola).

Genista balansae (Boiss.) Rouy (bàlec).

Juniperus communis L. subsp. *communis* (ginebre).

I altres plantes:

Ajuga pyramidalis L. (búgula).

Anthoxanthum odoratum L. (gram d'olor).

Cruciata glabra (L.) Ehrend.

Deschampsia flexuosa (L.) Trin.

Fragaria vesca L. (maduixera).

Galium verum L. (te de bosc).

Gentiana lutea L.

Linaria alpina (L.) Mill.

Luzula nivea (L.) DC.

Platanthera chlorantha (Custer) Reichenb.

Polygonum bistorta L. (bistorta).

Prunella grandiflora (L.) Scholler subsp. *pyrenaica* (Gren. et Godr.) A. et O. Bolòs.

Rosa pimpinellifolia L. (roser espinósissim).

Veronica officinalis L.

Vicia sepium L.

Anem pujant per la baga, fins a un petit turó rocallós (pissarres), on trobem altres plantes diferents de les que hem trobat al bosc, especialment algunes de les roques:

Polypodium vulgare L. subsp. *vulgare* (herba pigotera).

Senecio adonidifolius Loisel.

Plantes dels llocs més oberts:

Rubus idaeus L. (gerdera).

Solidago virgaurea L. (vara d'or).

Altres plantes:

Anemone hepatica L. (herba fetgera).

Dactylis glomerata L.

Hieracium pilosella L.

Ilex aquifolium L. (grèvol)

Pinus sylvestris L. (pi roig).

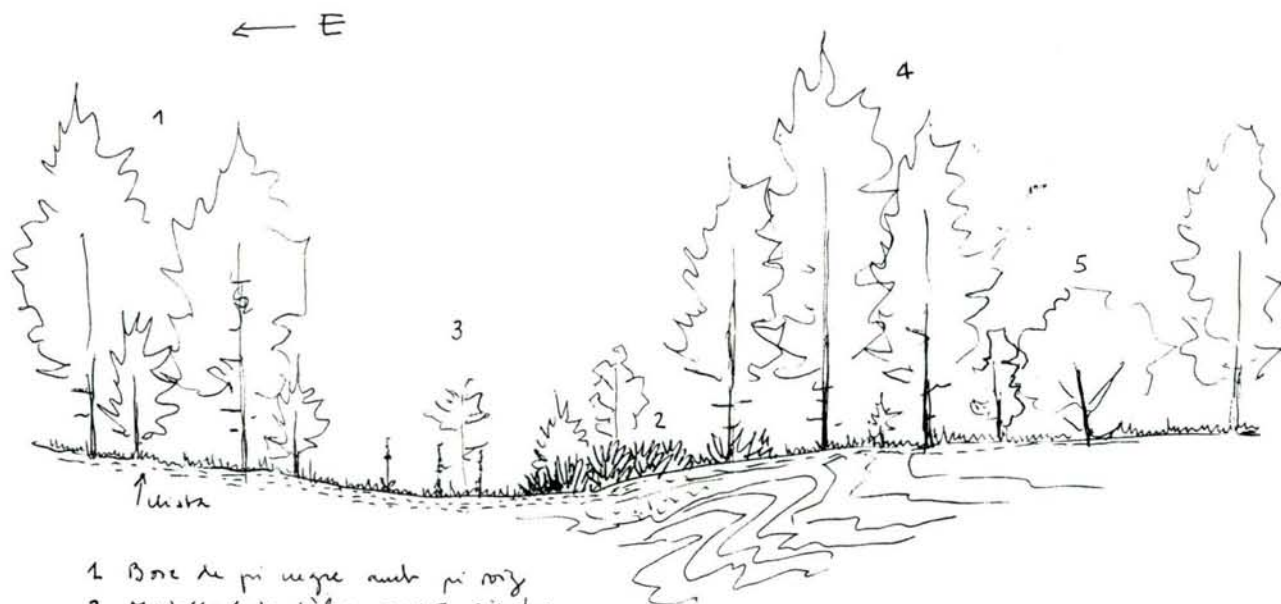
Polygonatum multiflorum (L.) All. (segell de Salomó).

Prenanthes purpurea L.

Stellaria holostea L. (rèvola).

Vicia sepium L.

Els qui participem en l'excursió estem en plena activitat, molts herboritzem, d'altres fotografien en detall les flors més vistoses i encara alguns immortalitzen l'acció amb la càmera de vídeo. Continuem la nostra excursió lentament fins a l'hora de dinar, que ens aturem, a pesar dels núvols negres que amenacen pluja, en una clotada humida amb moltes plantes, que ens

- 1 Bosc de pi negre amb pi roig
- 2 Matollar de balsa, rosers, ginebra
- 3 Claviana amb prat, genciana groga, moixera de guilla, nerets
- 4 Pineda de pi roig
- 5 Sorbus aucuparia

La Molina: sobre el Camí
del Bosc, 1600 m.
4/7/1993

Un perfil de la vegetació fet sobre
el camí del Bosc de la Molina.

Dibuix: J. Nuet.

reservem per un cop hàgim recuperat
les forces.

En aquesta clotada trobem un seguit
de plantes força interessants:

Plantes dels boscos de coníferes
subalpines:

Lonicera nigra L. (xuclamel negre).

Melampyrum sylvaticum L.

Oxalis acetosella L. (pa de cucut de
bosc).

Rosa pendulina L. (rosar alpi).

Sorbus aucuparia L. (moixera de gui-
lla).

Vaccinium myrtillus L. (nabiu).

Dels boscos de caducifolis humits
centroeuropeus:

Anemone nemorosa L. (buijol).

Betula pendula Roth (bedoll).

Corylus avellana L. (avellaner).

Daphne mezereum L. (tintorell).

Deschampsia flexuosa (L.) Trin.

Helleborus viridis L. (el-lèbor verd).

Ilex aquifolium L. (grèvol).

Luzula nivea (L.) DC.

Paris quadrifolia L.

Phyteuma spicatum L. (fiteuma d'espí-
ga).

Prenanthes purpurea L.

Sorbus aria (L.) Crantz (moixera).

Stellaria holostea L. (rèvola).

Veronica urticifolia Jacq.

i altres plantes:

Anthoxanthum odoratum L. (gram
d'olor).

Aquilegia vulgaris L.

Calluna vulgaris (L.) Hull (bruguerola).

Cruciata glabra (L.) Ehrend.

Chamaespartium sagittale (L.) P.
Gibbs (gíjol).

Gentiana lutea L.

Geranium sylvaticum L.

Polygonum viviparum L.

Thalictrum aquilegifolium L.

Valeriana officinalis L.

Després explorem un sector de sòl
xop, prop del fons de la clotada, entre
la pineda de pi negre i la vegetació
forestal humida del fons, formada per
gatsaules (*Salix caprea* L.), on trobem:

Caltha palustris L.

Cirsium rivulare (Jacq.) All.

Filipendula ulmaria (L.) Maxim. (rei-
na dels prats).

Geum rivale L.

Lathyrus pratensis L. (gerdell bord).

Potentilla erecta (L.) Rauschel (tor-
mentilla).

Succisa pratensis Moench (herba del
mos del diable).

Un cop hem explorat aquest racó
humit, baixem per la clotada, per dins
una pineda de pi roig amb molses. Més
avall trobem una mata de neret florida,
que a la Molina és rar, i ens entretenim
a les vores dels rierols a veure les or-
quídes que hi ha: *Dactylorhiza macu-
lata* subsp. *maculata* i *Dactylorhiza
majalis*.

Quan arribem al xalet comencem la
sessió de determinació de les plantes,
en una sala de la planta baixa que s'uti-
litza normalment com a menjador dels
qui es porten el dinar. Encara que una
mica estrets, treballem força determi-
nant les plantes a tots nivells, els uns
amb les guies de F. Masclans i els que
en saben més amb la Flora Manual. El
material herboritzat, el premsem per a
l'herbari del Centre.

Després de sopar, els amics Esteve i
Hermínia, de la Garriga, ens projecten
un àudio-visual sobre els arbres de la
Garriga, molt bonic, que és molt cele-
brat per tots.

*Els participants a l'excursió botànica
al camí del Bosc de la Molina.
Foto: M. Teresa Riera.*

EL BOSC DE LA PISTA ESTÀNDAR

Al matí, després d'esmorzar, sortim cap a la pista estàndard, que pugem calmosament mirant les plantes que hi ha. Tanmateix, en aquests llocs de sòl poc profund la vegetació s'assecà força, de manera que ens decanem cap al bosc per veure més plantes. Ens aturem en un indret on hi ha unes clarianes en un punt de contacte entre el bosc de pi negre, que aquí es presenta alt i dret, amb el bosc de pi roig, que va acompanyat d'alguns arbres de fulla caduca: roure de fulla gran, moixera de guilla. Enmig de les dues formacions hi ha una clariana coberta majoritàriament de matolls: neret, bàlec, ginebres, rosers. Dibuixem el perfil del lloc i el resseguim per anotar les plantes que hi trobem.

A la pineda de pi negre, hi trobem: *Cotoneaster integerrimus* Medic. (cornera).

Pinus mugo Turra subsp. *uncinata* (Ramonond ex DC. in Lam et DC.) Domin (pi negre).

Sorbus aucuparia L. (moixera de guilla).

Vaccinium myrtillus L. (nabiu).

Deschampsia flexuosa (L.) Trin.

Lathyrus vernus (L.) Bernh.

Phyteuma spicatum L. (fiteuma d'espi-ga).

Quercus petraea (Matt.) Liebl. (roure de fulla gran).

Ranunculus serpens Schrank subsp. *nemorosus* (DC.) G. López.

Rosa pimpinellifolia L. subsp. *pimpinellifolia* (roser espinosíssim).

Rosa villosa L. (roser pomífer).

Stellaria holostea L. (rèvola).

Valeriana officinalis L.

Veronica officinalis L.

Vicia sepium L.

Viola sylvestris Lam.

i altres plantes:

Achillea millefolium L. (milfulles).

Alchemilla alpina L. subsp. *saxatilis* (Buser) Rouy et Camus.

Anthoxanthum odoratum L. (gram d'olor).

Chamaespartium sagittale (L.) P. Gibbs (gíjol).

Conopodium majus (Gouan) Loret in Loret et Barr. subsp. *majus* (anyol).

Cruciata glabra (L.) Ehrend.

Euphorbia cyparissias L. (lletera de fulla estreta).

Fragaria vesca L. (maduixera).

Galium verum L. (te de bosc).

Gentiana acaulis L.

Gentiana campestris L.

Gymnadenia conopsea (L.) R. Br.

Juniperus communis L. subsp. *hemisphaerica* (J. et C. Presl) Nyman (ginebre).

Orchis mascula (L.) L.

Pinus sylvestris L. (pi roig).

Platanthera chlorantha (Custer) Reichenb.

Polygala vulgaris L.

Populus tremula L. (trèmol).

Prunella grandiflora (L.) Scholler subsp. *pyrenaica*. (Gren. et Godr.) A. et O. Bolòs.

Rhinanthus mediterraneus (Sterneck) Senn. (herba esquellera).

Senecio adonidifolius Loisel.

Veronica austriaca L. subsp. *teucrium* (L.) D. A. Webb.

Viola tricolor L.

Continuem el nostre camí pausat cap amunt fins a sortir al costat del túnel, prop de la pista Llarga. Durant aquest tros de camí, on al mig del bosc

hi ha moltes torres, encara hi ha algunes plantes interessants:

Betula pendula (bedoll).

Ribes petraeum (riber petri).

Trifolium medium.

Després continuem la nostra recerca cap al capdamunt de la pista estàndard, on el prat és força grogós. Ens entretenim buscant, sobretot, gramínies diferents, que premssem per determinar-les després, també trobem dues gencianes (*Gentiana campestris* i *G. verna*), l'endrèssia (*Endressia pyrenaica*), la fonollada (*Rhinanthus mediterraneus*) i el plantatge mitjà (*Galium verum*).

Com que s'acosta l'hora de dinar, comencem a baixar cap al xalet. Ens reunim tots —som més de seixanta— al menjador, en el ja tradicional dinar de germanor que clou les activitats d'aquest curs 1992-93 del Grup d'Estudis Botànics Ramon Pujol i Alsina. A les postres hi ha les paraules de rigor de balanç del curs i de gràcies als qui han fet possibles les activitats botàniques: Núria Arnau, Josep Nuet, Narcís Rucabado i Hilari Sanz. Tots fem vots perquè aquests activitats continuïn. S'anuncia per al curs vinent una activitat important: la commemoració del seixantè aniversari de l'excursió internacional de la SIGMA, dirigida per J. Braun-Blanquet, que va marcar l'inici de l'estudi modern de la vegetació de Catalunya. Esperem poder-la celebrar com cal.

La cinta del silenci

Ferran Latorre

En arribar a casa al migdia, sobre el meu escriptori, com de costum, hi havia, aplegades, un munt de cartes. Sense descarregar-me la bossa i encara dempeus, començo aleshores la preselecció automàtica: a tots ens agrada buscar allò que voldríem rebre. La desil·lusió, però, és sempre la mateixa. Una escola d'idiomes em proposa pagar una misèria a canvi d'un miracle fulgurant. Un altre catàleg m'informa que, aquí dempeus, estic ben bé perdent el temps: caldria que marxés corrents per a aprofitar les darreres rebaixes en articles cosmètics i d'alta llerceria —els ordinadors encara no distingeixen el sexe?—. També algú, molt cordialment, m'invita a visitar la seva selva de plantes i articles de jardineria —definitivament no.

Davant d'aquesta allau de fullaraca incipient la meua espontània reacció és engegar-ho tot a la paperera. Però, en fer-ho, hi ha un objecte contundent que en caure, no fa el soroll típic i habitual de cada dia —el de la fullaraca incipient—. Automàticament i amb la il·lusió de trobar per fi quelcom diferent, remeno amb desesperació el fons de la paperera.

I el trobo: un sobre protector groc amb un objecte quadrangular al seu interior. A més a més, hi descobreixo quelcom definitivament atractiu: no porta remitent. L'excitació que em produeix la llibertat d'imaginar qualsevol cosa ja és un bon regal. En frueixo durant una estona; el sobre roman encara

tancat... Podria ser una cinta de vídeo d'alguna admiradora secreta, o un secret d'estat que algun alt càrrec volgués donar a conèixer en l'anonimat... Definitivament l'obro: una casset verge. La possibilitat de l'admiradora secreta s'esvaeix, doncs. Un xic nerviós, l'introdueixo dins l'aparell de música, premo el *play* i escolto, atentament, mentre abaixo el volum, per mantenir el secret:

— A veure, enfoca cap allà... Segur que és per aquí?

— Sí, ara hem fet el primer tros, després hem tombat a la dreta i hem deixat la primera esquerra a l'esquerra. Ara hauríem de continuar fins a uns blocs, passar-hi per sota i evitar l'esquerra transversal cap a la dreta. Després ve el tros que no veiem: segurament hauríem de continuar fins a prop de l'esperó Croz, evitant algunes esquerdes, i finalment tornar a tombar cap a l'esquerra en direcció a la Walker.

— Com per a tornar-te boig! Com a mínim podria sortir la lluna, o podria haver-hi la traça oberta! Em sembla que, a partir d'ara, gairebé fins als genolls...

Deturo la cinta. Es tracta segurament d'una broma. Truco al Joan. Rebobino la cinta mentre marco el número. Sense donar-li explicacions, a propo el telèfon a l'aparell i premo el *play*. En Joan riu, una mica estranyat. Després fa broma. Diu que sóc molt enginyós, em dona records i penja.

Em quedo glaçat amb el telèfon a la

mà: definitivament allò no és pas un muntatge d'en Joan. La cinta continua, inexorablement.

— Jo diria que sí. Per aquí amunt sembla que es pugui passar...

— Impossible, això es desploma...

— Aquesta rimaia és enorme, no es veia així des del «refu»... Prova-ho per la dreta, ara.

— Sembla que per aquí es pot pujar. Però assegura'm bé. És bastant dret... i la neu és inestable!

A poc a poc, l'ensurt i el desconcert inicials es van convertir en tot el contrari: una curiositat immensa per aquell regal tan privilegiat, per descobrir-hi qualsevol detall, qualsevol indicatiu que em revelés la seva procedència. Perquè allò era com tenir la màquina del temps a les mans o, com a mínim, una prova ben evident. És a dir, una autèntica bomba de rellotgeria científica i social dins la meua casset!

A més a més, escoltant aquella cinta, em tornaven a la memòria tota una sèrie de sensacions que gairebé ja havia oblidat. Després de superar el mur de la rimaia vam entrar dins la gran rampa i, per tant, definitivament dins la paret. I ho vam fer amb la sensació d'haver creuat la frontera de la normalitat. Mai abans no havia sentit d'una manera tan aguda aquest canvi tan pronunciat. Allò fou com passar de la llum a la foscor, de la calor al fred, de la remor a la buidor del silenci. I tot plegat, en un sol pas, en un sol gest —realment així, amb aquesta simplicitat tan encisadora—. I creuar, aleshores, aquell llinyar tan singular, i respirar un aire diferent i sentir, electritzat, cadascun d'aquells elements sota la pròpia pell, com induït per un magnetisme especial... I després, tot aquell escenari: el mirall de glaç, talment un camí vertiginós fins al cel. I, sobretot, aquelles ombres granítiques, allà dalt, monstres en la foscor de la nit, guàrdies desafiants i implacables amb tots aquells que volguessin tocar la glòria celestial amb les mans.

Mil metres de fantasia apocalíptica per sobre nostre. La imaginació hi treballa: ensopega en les formes obscures, es confon, no entén ni s'adapta a aquest nou món. I, per tant, inventa monstres, il·lusions; màgia, en definitiva.

La cara nord de les Grans Jorasses.
Aspecte hivernal. Foto: Joan Amils.

Els primers raigs de llum comencen a despertar-nos d'aquest somni. Suaument, tornem a la realitat, amb la mateixa delicadesa amb què la llum petrifica, amb un to rosat, tots els monstres que hem somiat. Ens despertem, amb una certa recança, d'aquest viatge nocturn tan encisador a través de la gran rampa central.

— Perfecte, ja es comença a fer de dia.

— La *goulotte* comença aquí sobre, oi?

— Sí, sí. Per cert, què ha caigut, abans?

— Blocs de glaç de la punta Wymper. Han passat uns cinquanta o cent metres per la dreta... O potser més, això és tan gran que vés a saber. Què et sembla, comences tu?

— Vinga, assegura'm bé... Carai, el glaç...

— Com està?

— No es veu, hi ha un gruix de neu a sobre que no permet veure on claves els piolets... A vegades ho fas a la roca... Com ara!

— ...

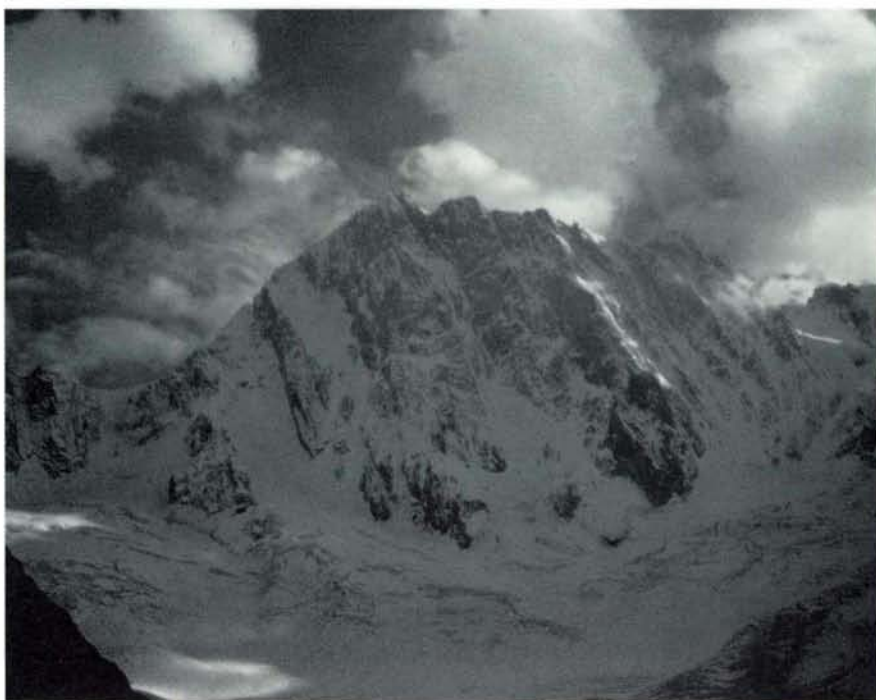
— Aquí a sobre us va quedar amb el Toni?

— Sí, ja hi arribem. Per cert, has fet uns bons cinquanta metres... Mira la *goulotte* que hem fet, ara, des d'aquí dalt: que estreta i elegant que és! Fixa't, hi ha un ambient totalment hivernal, eh?

— Sí, ha estat un dels llargs més impressionants que he fet mai. Hi havia un tros ben dret... i no és per res, però temo que no portem prou cargols de glaç. Vinga, Joan, que ara et toca a tu. no es veu molt difícil, ara, però sembla que a uns vint metres hi ha un passatge estret i vertical... Ah! intenta estalviar els cargols de glaç, que no arribaràs a dalt.

— Vinga, vigila que començo.

La cinta enregistrava ara un buit de diàleg inquietant. Sense haver viscut abans aquells moments, es podia percebre d'una manera subliminal un cert estat de tensió: els cops feixucs dels

piolets, repetits un i altre cop amb una insistència pesada, la xerricada dels grampons, acompanyats per l'esmicolament del glaç, sis-cents metres pendent avall, la respiració ràpida, a vegades desesperada, d'en Joan, els gemecs de desaprovació... I, mentrestant, el nostre entorn continuava cruelment impassible. La vitalitat d'aquells moments es perdia inútilment, es fonia en el silenci, en un naufragi tràgic, en un eco a ningú, retengut i absorbit per sempre més, entre els pilars d'aquesta enorme paret.

Però de cop, amb la força d'un llamp, es trencà aquell equilibri tens. Un crit agut, un cop estrepitos... Tornava a veure en Joan, vint metres sobre meu; caure, primer lentament, després més ràpid; picar de peus, capgirar-se sacsejat, i passar, fulminant, pel meu costat, per sota meu.

Després, a baix, en Joan. Penjat de la corda, capgirat, la cara sagnant, perduda, gairebé sense ànima, sense vida —o amb la vitalitat enorme de l'ensurt—. Els ulls desorbitats, l'expressió desconcertada: algú que, durant uns segons, no ha viscut la seva vida.

— No puc ajudar-te des d'aquí... intenta agafar la corda, vinga, va... (amb clemència).

— No puc...!

Encara que costi de creure, sovint, després d'un ensurt com aquest, hom

pot caure en la més absoluta fredor. Crec que, en sentir-te tan afortunat, el possible espant incontrolat queda neutralitzat, de tal manera que s'arriba a un estat d'indiferència o equilibri entre l'alegria i el terror.

Així és, encara que en Joan no podia recolzar el peu —el diagnòstic hospitalari posterior va ser prou clar: fissura a la tibia—, vam decidir continuar endavant. I no per un heroisme gratuït: senzillament, ens feia més por baixar. I la possibilitat de continuar tampoc no era tan terrible. Només se'ns plantejava una incògnita: saber si amb en Joan coix, els sis-cents metres fins al cim es convertirien en una eterna agonía amb un desenllaç poc atractiu: per a l'endemà, la previsió era de mal temps.

La resposta a tot aquest entrellat, la tindria doncs, la següent tirada. Si jo tornés a caure... Si en Joan anés massa lent i la nostra impaciència es desbordés en un excés de nervis; si ell perdés la confiança per la inseguretat tan natural després de caure vint metres... En qualsevol dels casos, el desenllaç seria fatal.

I així és com aquells cinquanta metres, més que en una barrera vertical de glaç, es van convertir en un obstacle psicològic a la capacitat de concentració i d'autocontrol.

I, malgrat que tot això és el que mai no s'explica en els llibres, els esmen-

Entrant a la goulotte de la part central (85°). Foto: Joan Amils.

tats abans són els factors que veritablement limiten els homes. I precisament, aquests són els fonaments bàsics que s'aprenen en aquestes parets, tan oblidades en el nostre país.

Finalment, vam escalar aquell llarg amb la rapidesa i la seguretat normals. El somriure renaixia a les cares: l'escalada encara continuava.

I ja res no ens podia espantar, ni tan sols el darrer mur de tres-cents metres, presagi d'una batalla duríssima entre glaç i roca, d'una exposició sense pietat, d'una indefinició desconcertant. No ens espantava no saber-ne res, d'aquell tram, ni l'itinerari en concret ni la dificultat. Bé, potser ens espantava una mica. El que passa és que, després de tantes hores d'activitat intensa, acabes actuant com un robot programat que no pot permetre's el luxe de patir emocions. El teu camp de visió i, per tant, també el de preocupació, es redueixen al mínim necessari, a pocs metres endavant. Penso jo que, lluny d'una resposta de valentia, es tracta d'una mesura inconscient de defensa: no val la pena de pensar gaire, el temps s'esgota i amb ell la nostra lluita per sortir d'aquí.

Itinerari confús —almenys per a una ment ja saturada—: pujo, baixo, refaig la tirada, torno enrera —«allò d'allà és un pitó!»—. Doncs no, no ho és; i davant del dubte —«continuo recte amunt!»—. Aleshores, sento que la nit

em persegueix, darrera meu, sense poder-la evitar. I amb ella, l'horror d'un bivac sota la neu, en la verticalitat sense pietat d'aquesta paret. I, a més a més, l'adrenalina em recorda que el darrer punt d'assegurança és massa lluny; però és que la nit em trepitja els talons i, sincerament, ja no sé què haig de fer! Corro primer amunt —un desplom em barra el pas— després baixo i a la dreta —un pitó de via que cedeix—. Torno amunt: el desplom. Doncs bé, tascó i amunt. I avall, també. Me n'he endut un bloc i he tingut la gran cortesia d'acompanyar-lo camí avall. El tascó aguanta —benvolgut siguis, que Déu et doni la mateixa vida que m'has salvat!—. M'hi penjo, uns quants metres avall —allò que dèiem abans de la fredor—. Penso, —«Continuo amunt?»—. No —«Millor que baixis avall i muntis reunió on puguis!»—. Finalment és de nit i decideixo fer cas a en Joan. Munto reunió i en Joan arriba. Encara esmerço dues hores més en una tirada inútil per a buscar un bivac inexistent —Misericòrdia!, que diria en Charlie Brown—.

Finalment, en Joan, amb una flegma britànica filla d'una resignació ben estoica, conclou: —«Doncs haurem de dormir aquí!»—.

La nit ens reclou mig penjats de la corda, els peus a l'abisme. I durant la nit, malgrat l'intens fred, tot es calma i, en el fons, tot torna a ser magnífic: «No hi ha cap problema, demà segur

que sortirem». Tal és la facilitat amb què les persones s'adapten a les noves situacions.

L'endemà tot torna a ser el mateix, però alentit, amb la tranquil·litat de saber que tard o d'hora s'acabarà. Les dificultats són grans i exposades, però la calma troba solucions per a tot.

Arribem al cim, envoltats per la boira. De seguida «correm avall» —un eufemisme clar del *campi qui pugui!*—. Deu hores de boira nocturna dins un laberint d'esquerdes, encara per solucionar, ens portaran fins al refugi. Ens ho prenem també amb fredor, no recordem l'alegria.

I finalment, tornem a la vall, càlida i opulenta. I en fer-ho, sentim per primer cop una sensació estranya. La de l'èxit indefinit, retingut, encara qüestionat. Potser aquella cinta, que segurament m'ha caigut de la mateixa mà de qui va parar en Joan i de qui va retenir el tascó, m'ha vingut a recordar el lloc que ocupa cada cosa. Potser aquell èxit no ens pertany només a nosaltres, potser quedarà penjant de l'aire, per sempre més.

I ara que torno a escoltar aquesta cinta, encara encisat pel misteri que l'envolta, m'adono que aquell, encara que no ens pertany plenament, fou segurament l'èxit més important que he viscut mai: el de tornar a casa, en el silenci més suggerent.

FITXA TÈCNICA

Itinerari: Via Macintyre-Colton a la cara nord de les Grans Jorasses. Itinerari que transcorre pel mig d'aquesta mítica paret entre la punta Wymper i la punta Walker. Sortida al coll per la variant Lachénal-Terray.

Dificultat: Alta dificultat sobre glaç (primers dos terços) i terreny mitx, en un total de 1100 m de desnivell (85°, V+, A1).

Components: Joan Amils i Ferran Latorre.

Data: 20 i 21 de setembre de 1993.

La serra Llarga (la Noguera)

Narcís Rucabado i Franquesa

SITUACIÓ

La serra Llarga queda situada a l'àrea anomenada la Noguera Baixa, circumscrita entre els municipis d'Ivars de Noguera, Algerri, Castelló de Farfanya, Gerb (t.m. d'Os de Balaguer) i Balaguer.

Forma part dels relleus més meridionals i occidentals de les serres marginals al sud del Montsec.

Queda emmarcada entre la Noguera Ribagorçana, a l'oest, el Segre, a l'est, els relleus de les serres de l'Àguila, del Corral Roig, de la Trinitat i d'Os de Balaguer, al nord, i les planes encara des al Segrià, al sud.

Aquest estudi, d'una petita part de la serra Llarga, queda emmarcat entre el punt UTM 31TBG993342, prop d'Alfarràs, i el punt 31TBG112326, a Castelló de Farfanya, per sobre la carretera C-148, de Balaguer a Alfarràs. Aquesta serra té una amplada que oscil·la entre els dos quilòmetres al sud d'Ivars de Noguera, uns cinc-cents metres en el seu tram central i uns tres quilòmetres al límit est, amb una llargada d'uns catorze quilòmetres en tot el recorregut.

En aquest tram, les cotes més elevades són 441 m, al turó Peniejo i el turó Gravat, a ponent d'Algerri, i 509 m, al vèrtex geodèsic al puig de la Font de Ribera, al NW de Castelló de Farfanya; tota la resta de la serra queda uns quants metres per sobre la cota dels 400 m.

EL MEDI FÍSIC

Aquesta zona és el tram més meridional del gran mantell de corriments anomenat Gavarnia, en contacte ja amb la depressió de l'Ebre.

La serra Llarga serveix d'amortidor frontal a aquest mantell. Ací, lès esca-

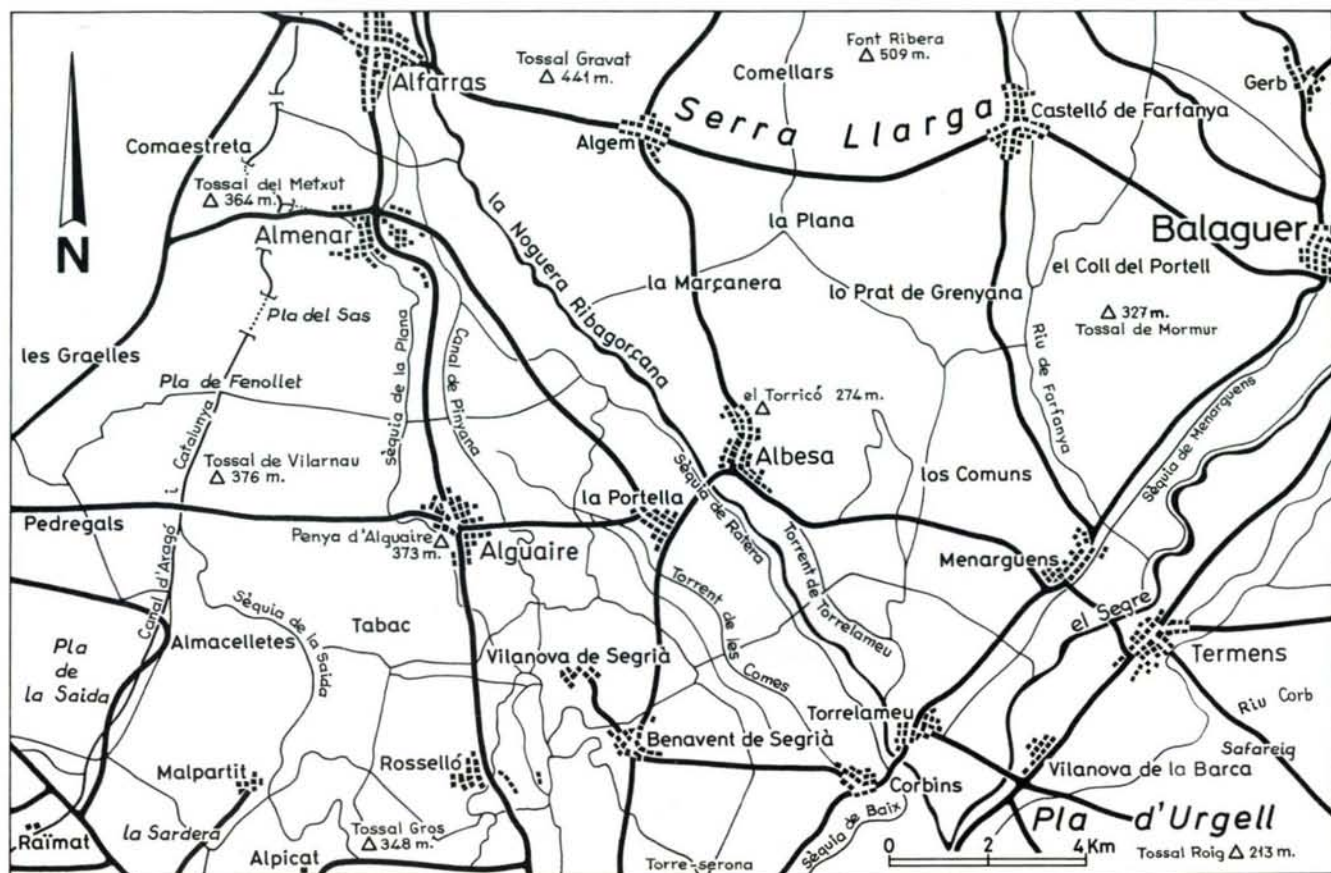
mes més meridionals de les serres marginals, ja cavalquen directament a la depressió (serres de l'Àguila i del Corral Roig, entre Algerri i Castelló de Farfanya) i són les causants d'un arquejament. Al sud, un flanc de gresos i argiles consolidades (lutites) i amb cabussament quasi sempre vertical, individualitza topogràficament aquesta serra pel que fa a les planes meridionals, que queden modelades per amples glacis d'acumulació de materials plioquaternaris i samontans, arrossegats per les torrenteres de la serra Llarga i per les terrasses de la Noguera Ribagorçana, del Farfanya i del Segre.

És tot un seguit de turons que configuren un anticlinal guixós amb una alineació aproximada d'W a E, amb un lleuger arquejament. És continuació de les alineacions anticlinals o relleus gipsosos de naturalesa diapírica de la serra de la Gessa, a la Llitera, i que cap a l'est arriben fins més enllà de Castellfolit de Riubregós (Anoia) i un branc prop d'Agramunt, a la serra d'Almenara (l'Urgell).

Els diversos estudis que es refereixen al medi físic comarcal de la Noguera coincideixen a assenyalar la serra Llarga (entre Ivars de Noguera i Balaguer, i la seva perllongació cap a la serra d'Almenara), com la primera mostra del plegament pirinenc. Aquesta constatació geomorfològica queda palesa amb l'observació comuna que aquestes petites serres i turons trenquen l'absoluta monotonia al nord de

*La serra Llarga (la Noguera).
Vista al nord des d'Algerri.
Foto: N. Rucabado.*

la plana segriana. Després d'aquests relleus, cap al nord, queden unes petites valls o comellars de terres de secà, ben conreades, per a continuar tot seguit ja amb els primers contraforts més accentuats i destacats.

És el primer anticlinal que es troba cap al nord, originat, com hem dit, per la tectònica pirinenca; és una mena de franja o frontera, on l'erosió ha deixat al descobert els guixos i les margues de la xarnera de l'anticlinal.

Balagué i Salvia, en la seva monografia històrica sobre Castelló de Farfanya, a més de fer poesia amb el paisatge, s'ha dedicat a comptar els turons de la serra Llarga, aquella cadena «conformada de tossalets separats com grans de rosari». Només de Castelló fins a Algerri, n'ha comptabilitzat més de cinquanta.

MATERIALS

Els materials bàsicament són guixos de la formació Barbastre del Priabonià superior, i lutites, gresos i margues de l'Oligocè i materials detrítics, princi-

palment graves i sorres, localment amb crostes carbonatades que han actuat de capa protectora dels guixos davant de l'acció erosiva.

Els historiadors afirmen que les guixeres d'aquesta zona proporcionaren el ges per a reforçar les construccions de les defenses de Lleida enfront de les escomeses del general francès Louis-Gabriel Suchet, que l'ocupà i que fou comandant del cinquè cos de l'exèrcit francès i després general en cap de l'exèrcit d'Aragó (1810). Posteriorment castigà molt fort Castelló de Farfanya i altres poblacions lleidatanes.

L'activitat d'aquestes guixeres ha durat fins fa pocs anys. Actualment estan en desús.

HIDROGRAFIA

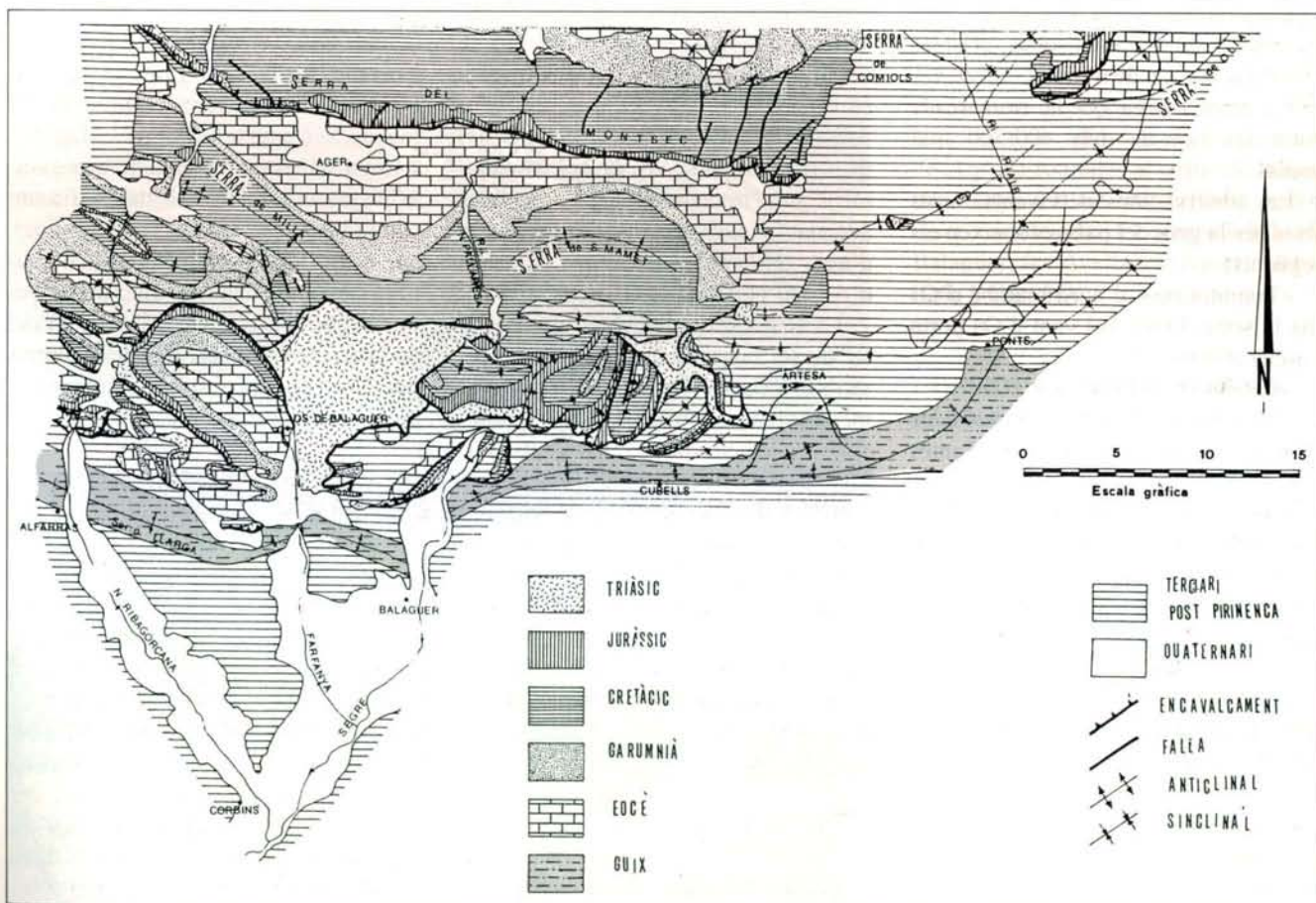
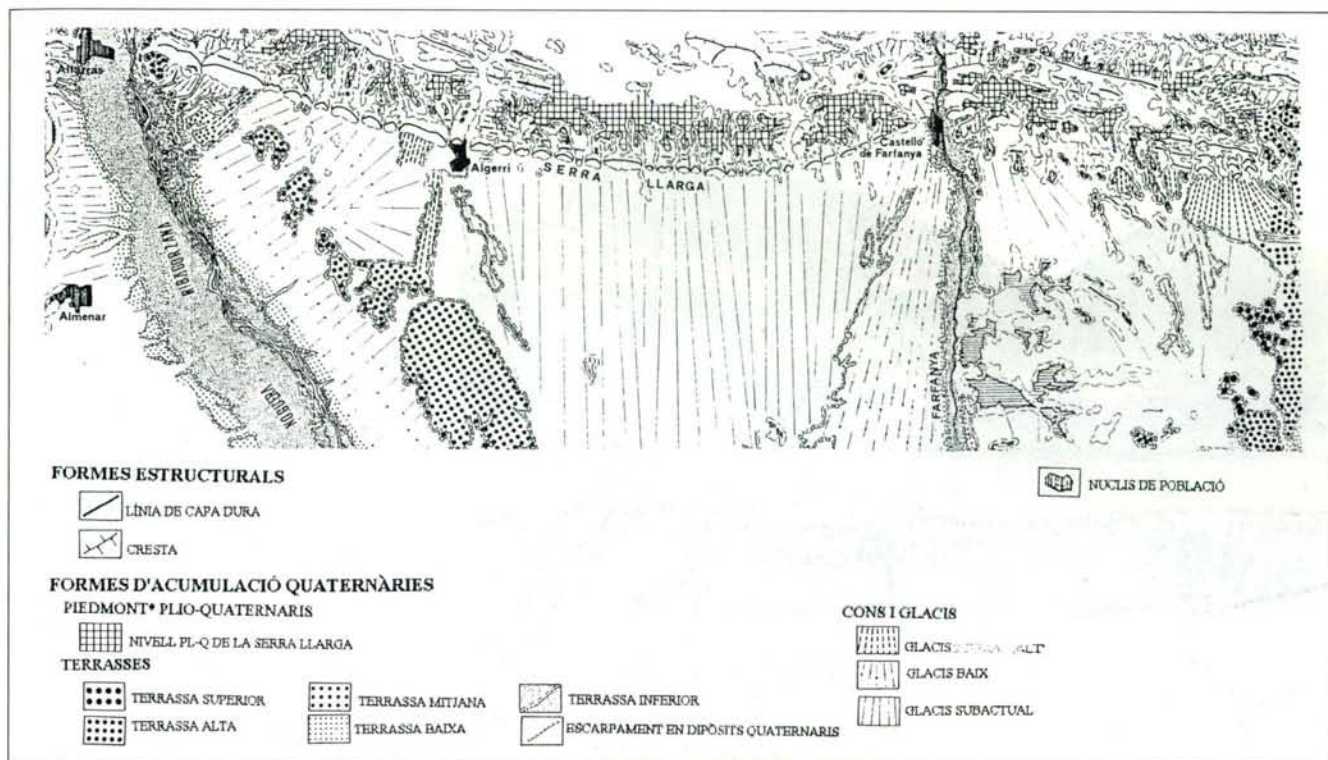
L'únic corrent superficial que queda plenament centrat en aquesta àrea de la serra Llarga és el riu Farfanya, amb la capçalera prop d'Alberola (Os de Balaguer) i que, tallant la serra de nord a sud a Castelló de Farfanya i amb un re-

corregut d'uns 25,6 km, desguassa al Segre prop de Menàrguens. És un corrent minso, d'aigües molt dures, per la quantitat de sulfats que porta en dissolució, però a voltes s'enfurisma i amb les seves «farfanyades» o rubinades, vol donar testimoni de la seva presència.

ELS CONDICIONAMENTS CLIMÀTICS

Al conjunt de la Noguera, les pluges de la Mediterrània i de l'Atlàntic hi arriben molt disminuïdes, de la mateixa manera que no hi arriba tampoc la bonança tèrmica de la costa mediterrània. Les precipitacions són molt pobres, en general, i hom ha d'afrontar una forta secada estival (la manca de precipitacions hivernals és compensada per les temperatures baixes i la boira que s'hi ajau, que fa que l'evapotranspiració es mantingui baixa).

Per l'índex d'evapotranspiració de Thornthwaits podem entreveure una secada mot remarcable entre els mesos de juny i setembre, per sota de la línia

Mapa geomorfològic, a dalt,
i mapa geològic, a baix.

d'aridesa. En concret, podem determinar el bioclima com a mediterrani continental de baixa altitud i tendència àrida, amb:

Temperatures extremes (amplitud tèrmica accentuada).

Baixa pluviositat.

Precipitacions concentrades bàsi-

La serra Llarga. El turó Peniejo i el turó Gravat (entre Algerri i Ivars de Noguera).
Foto: N. Rucabado.

cament a la primavera i tardor.

Un període de secada a l'estiu que dura tres o quatre mesos i de vegades més.

S'acompanyen els diagrames ombrotèrmics de què es disposa, els més propers a la zona de treball.

La serra Llarga queda emmarcada entre les isoietes dels 400/500 mm anuals.

Les observacions dels vents locals fetes per la gent del país reconeixen els següents:

«Tramuntana» al nord i també d'Os (de la serra d'Os); «el vent d'Os porta l'aigua al tros».

«Catalunya» a l'est.

«Morellenc» al sud i sud-oest o de «Santes Creus» (partida de Santes Creus).

«Aragó» a l'oest (vent dominant); vent calent, sec i dolent per als sembrats.

Els períodes de calma abasten pràcticament la meitat de l'any.

ASPECTES DE LA FLORA I VEGETACIÓ

Afirmen els historiadors que aquestes serres, anys enrera, quedaren orfes

de vegetació arbòria, sols els turons pelats, blanquinosos, esquelètics, amb matollar de petites mates, eren el testimoni d'un arbricidi general.

La visió que en tenim actualment, d'aquests tossals, en alguns indrets ja no és tan pessimista ni depriment com en el passat, gràcies a l'incipient verd dels pins i pinetons (*Pinus halepensis*) fruit de la repoblació, fa aproximadament uns trenta-cinc anys, en llocs adequats, amb una certa garantia d'èxit, principalment a les rodalies d'Algerri i Castelló de Farfanya.

La singularitat d'aquests espai és el fet de ser una excel·lent mostra representativa de les comunitats gipsícoles mediterrànies continentals de la de-

pressió de l'Ebre i una de les més importants de Catalunya.

El clima i el substrat guixenc són els principals condicionaments del poblament vegetal d'aquest espai, constituït sobretot per fanerògames i líquens. La coberta vegetal és la típica i específica d'aquests sòls guixencs o gesses, amb brolles calcícoles i timonedes gipsícoles del *Gypsophilion*; timonedes de ruac i trincola (*Ononidetum tridentatae*), timoneda de morritort guixenc i trincola (*Lepidietum subulati*) i timoneda d'helianthem esquamós i trincola (*Helianthemum squamati*). La flora superior i inferior que constitueix aquestes comunitats vegetals és extraordinàriament singular, amb el predomini de l'element mediterràneo-ibèric, amb espècies molt rares i endèmiques, amb forts lligams en l'aspecte fitogeogràfic amb les terres del Magrib.

Sota aquestes condicions especials, la vegetació potencial del carrascar continental (*Quercetum rotundifoliae*), que és el límit meridional de la comunitat, resta estrictament limitada a petits fragments residuals. El conjunt del paisatge destaca pel mosaic d'unitats que formen les brolles, timonedes, prats secs i pins amb les àrees dedica-

La serra Llarga. Vista al S des dels plans de la Gessa (Ivars). Al fons el turó Peniejo i el Gravat. Foto: N. Rucabado.

Asphodelus cerasiferus (porrassa o aubagó) al darrera *Lepidium subulatum* (morritort). Plans de la Gessa (la serra Llarga), Ivars de Noguera (la Noguera). Juny 1993. Foto: N. Rucabado.

des als conreus de secà, sobretot a les valls entre turons (els Prats, les Comes, etc.).

D'acord amb l'article 9 de la Llei 12/85 d'Espais Naturals, tindran consideració d'estrictament protegides, en aquest espai de la serra Llarga, les espècies de la flora que s'indiquen:

- Trincola (*Gypsophila hispanica*)
- Ruac (*Ononis tridentata*)
- Gandaia estreta (*Reseda stricta*)
- Morritort subulat (*Lepidium subulatum*)
- Heliantem esquamós (*Helianthemum squamatum*).
- La Llei no inclou en la consideració

de planta protegida, en aquest espai, el violer lívid o trist (*Matthiola fruticulosa* ssp. *fruticulosa*). Encara que força comú, no és, però, abundant i creiem que s'hauria d'incloure entre les espècies protegides.

Transcrivim un paràgraf de Segimon Balagué i Salvia del seu llibre *Castelló de Farfanya. Monografia històrica*: «Les portes del Portal Major dels Apòstols de la Seu de Lleida, provingueren dels boscos de roures que hi havia a Castelló de Farfanya. Foren serrades i després treballades d'aquells arbres pel Mestre Pere Boty «lo Alemany», com se'l motejava. L'ajudà el

fuster de la Seu n'Antoni Berber, l'any 1485. Els claus foren forjats a Verdú pel Mestre en Mateu Ferrer; n'hi havia 700 i els daurà el pintor Joan Desques. Una part de la fusta fou transportada pels raiers de Balaguer, riu Segre avall; i l'altra part des de Castelló, amb carros per Joan Molines. Això ens prova que a Castelló no solament s'hi donava bona fusta, sinó que també hi havia una serradora de gran importància».

No podem creure, en principi (ja que el domini de les rouredes es troba cap al nord de la comarca), que aquesta fusta de roure vingués específicament del terme de Castelló o Algerri, per tot el que hem dit, encara que alguns vilatans ens han informat de l'existència de claps de rouredes al terme de fa bastants anys. En tot cas, la fusta podria ésser carretejada del reraipais (Os de Balaguer, les Avellanes, Àger) i treballada a Castelló.

CONSIDERACIONS SOBRE LA FAUNA

No s'esmenta tota la fauna que pobla aquest límit biogeogràfic d'aquesta àrea de secà Algerri-Castelló-la Figuera, que és nombrosa i molta de la qual està protegida per la llei, però sí que es fa incidència en l'ornitofauna més destacada, en aquest cas la de característiques subestèpiques, com ara el sisó (*Otis tetrax*), el torlit (*Burhinus oedicnemus*) o el gaig blau (*Coracias garrus*), que tenen en aquest espai un dels principals nuclis de nidificació de Catalunya.

Pel que fa als mamífers s'ha de remarcar la presència del gat fer i que aquesta és l'única zona a Catalunya on aquesta espècie ocupa un hàbitat d'aquestes característiques.

De la fauna invertebrada sobresur-

Helichrysum stoechas (sempreviva).
Puig de la Font de Ribera (la serra
Llarga), Castelló de Farfanya
(la Noguera). Juny 1993.
Foto: N. Rucabado.

ten pel seu interès els lepidòpters, per la diversitat que n'acull aquest espai i la presència d'espècies africanes, molt rares al nostre territori, també estrictament protegides en aquesta zona. N'enumerem un petita mostra:

Papallones de la família dels pièrids:

Zegirs eupheme

Euchole tagis

Família dels limàtrids: *Albarracina warrionis* (nocturna).

ITINERARIS

Presentem alguns itineraris per a tenir una idea bastant concreta de la zona.

PUIG DE LA FONT DE RIBERA

En principi marquem com a objectiu la pujada al puig de la Font de Ribera, vèrtex geodèsic (509 m), situat al NW de Castelló de Farfanya, a uns tres quilòmetres en línia recta.

És important donar un cop d'ull a aquesta població, amb els seus carrers típics, alguns de porticats, i visitar els seus monuments notables: palau dels ducs d'Alba, església parroquial de Sant Miquel (del segle XIII), transició del romànic al gòtic, i que conté el retaule de pedra, gòtic del segle XIV, procedent de l'antiga església de Santa Maria. Si ens queda temps, visitar les

ruïnes del castell, situades dalt d'un tossal al N de la població, i les ruïnes de l'antiga església de Santa Maria.

Tot seguit sortirem per una pista, en direcció N, a la vorera dreta del Farfanya. A cosa d'uns quinze minuts arribarem al Molí Nou, tot vorejant les hortes, per a girar tot seguit a l'esquerra. Deixarem la pista que mena a Os de Balaguer i a l'ermita de Cérvoles i continuarem per la pista que sempre va quedant a l'esquerra en el sentit de la marxa, adossada sota l'esquenall dels turons guixencs de la serra Llarga.

En uns altres vint minuts farem cap a la surgència de les Cavanilles, que és recollida en una bassa per a aprofitar l'aigua per a reg. D'ací farem una ullada al SW i ja albirarem, atalaiat, el vèrtex del puig de la Font de Ribera, on en uns trenta-cinc minuts, aproximadament, arribarem, si seguim el camí que hi mena tot vorejant el vessant N.

La vista és dilatada a tot l'horitzó: la serra d'Os, amb el Cogulló que hi destaca, el monestir de Santa Maria de Bellpuig de les Avellanes, si el nostre esguard es dirigeix al N; però, si ho fem al S i a l'W, podrem percebre els canvis cromàtics de les planes llunyanes del Segrià, amb Lleida al fons i les viles d'Almenar, Albesa, Alguair a la ribera de la Noguera Ribagorçana, i, molt a prop nostre, les petites valls o comellars dels Prats, les Comelles, etc., que queden als nostres peus.

Podrem acabar l'excursió resseguint l'esquenall de les serres de les Boïgues

i de l'Àguila, d'altures semblants.

Per retornar a Castelló de Farfanya seguirem una pista que és l'antic camí d'Algerri, que, tot passant per la font de la Ribera, que dona nom a la serra, ens durà al lloc de sortida.

TURÓ PENIEJO I TURÓ GRAVAT

Uns altres punts recomanats per a una visió de la serra més aprofundida, és l'ascensió al turó Peniejo i al turó Gravat, d'igual altura (441 m), utilitzats com a vèrtex geodèsic i que queden paral·lelament al llarg de la carretera de Castelló a Algerri, entre els km 19 i 18. S'hi pot anar des de la carretera, per camins que menen als creus d'ametllers, i continuar un camí pel coll que travessa els turons des d'on el turó Peniejo queda a la nostra dreta i el turó Gravat a l'esquerra. Encara que la pujada és un xic fatigosa, si els agafem pel dret, s'hi pot anar per camins més suaus per la part nord. En cosa d'una hora podrem aconseguir els objectius.

D'ALGERRI A IVARS

Com a darrer itinerari, també interessant, que acabarà de donar un coneixement definitiu de la zona, proposem, des d'Algerri, seguir el camí antic que ens mena a Ivars de Noguera, pels plans que queden a redós de la serra.

En primer lloc es recomana la pujada al castell (uns quinze minuts) que donarà una visió de conjunt de la rodalia i dels horitzons llunyans. Tot seguit, es pren la pista per sota del cementiri, en direcció NW, tenint cura de prendre el rumb correcte, per tal de no desviar-nos, ja que diversos camins i viaranyes podrien fer-nos fer marrades innecessàries. El temps total a emprar des del castell és d'unes dues hores, amb pas

tranquil. El camí, que passa prop de conreus i turons guixosos, és recomanable de seguir a la primavera o la tardor, ja que és un lloc solet i calorós. En tot cas, si volem observar amb més cura els detalls de la flora i vegetació, podrem fer petites incursions a tossals concrets. Hem de fer ressaltar que durant aquest itinerari, i en temps adequat, podrem observar amb profusió la gran quantitat d'ocells que hi nien.

No proposem fer l'itinerari integral de la serra, ja que seria molt llarg i fatigós per la quantitat de sifonades que ens veuríem obligats a fer per les característiques del terreny.

Com a nota curiosa, hem de fer ressaltar que hom pot veure encara, a les rodalies de la vila d'Algerri, petites cavitats excavades a la roca de guix, moltes abandonades, que en altre temps eren els cellers (*trullets*, com diuen al poble), per a guardar-hi el vi, ja que el cultiu de la vinya fou important en el passat.

CARTOGRAFIA

Os de Balaguer, full núm. 327, escala 1:50.000 (Mapa Geològic de España), IGME, Madrid, 1960.

Mapa geològic de Catalunya, escala 1:250.000, Departament de Política Territorial i Obres Públiques (SGC), Generalitat de Catalunya, 1989.

Balaguer, full núm. 359 (32-14), escala 1:50.000 (Ortofotomapa de Catalunya), Institut Cartogràfic de Catalunya, Generalitat de Catalunya, 1991.

Os de Balaguer, full núm. 327, escala 1:50.000, Dirección General del Instituto Geográfico y Catastral, Madrid, 2ª edició 1953.

Os de Balaguer, full núm. 327 (32-13), escala 1:50.000, Cartografía Militar de España, Madrid, 1984.

Balaguer, full núm. 359 (32-14), escala 1:50.000, Cartografía Militar de España, Madrid, 1986.

BIBLIOGRAFIA

Antoni AGELET, Xavier CASTELLÀ i Pau MONTANÉ, *Viu la Noguera, fauna*, Museu Comarcal de la Noguera, Balaguer, 1988. *La Noguera, Estudis núm. 1*, Centre d'Estudis de la Noguera, Balaguer, 1985.

Xavier AIXALÀ i MARTÍ, *Els ocells de*

Balaguer i la seva rodalia, ed. Dilagro, Lleida, 1979.

Segimon BALAGUÉ i SALVIA, *Castelló de Farfanya, monografia històrica*, Diputació de Lleida, 1987.

Oriol de BOLÒS i Josep VIGO, *Flora dels Països Catalans*, volum I i II, Ed. Barcino, Barcelona, 1984 i 1990.

Oriol de BOLÒS, Josep VIGO, Ramon M. MASALLES, Josep M. NINOT, *Flora manual dels Països Catalans*, Ed. Pòrtic, Barcelona, 1990.

Josep M. CAMARASA i CASTILLO, *Aspectes de la flora i la vegetació de la comarca de la Noguera*, Instituto de Estudios Ilerdenses, Lleida, 1973.

Història natural dels Països Catalans, diversos autors, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

Gran geografia comarcal de Catalunya, diversos autors, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

On observar ocells a Catalunya, diversos autors, ed. Lynx, Barcelona, 1989.

Ramon FOLCH i GUILLÉN, *La vegetació dels Països Catalans*, Ed. Ketres, Barcelona, 1981.

Francesc MASCLANS i GIRVÉS, *Flora del Segrià i l'Urgell, a la Plana Occidental Catalana*, IEC, Barcelona, 1966.

Francesc MASCLANS, *Els noms de les plantes als Països Catalans*, Ed. Montblanc-CEC, Barcelona, 1981.

Salvia officinalis (salvia) de la serra Llarga. Foto: N. Rucabado.

Josep NUET i BADIA, Josep M. PANAREDA i CLOPÉS, i Àngel M. ROMO i Díez, *Vegetació de Catalunya*, Ed. Eumo, col. Descoberta núm. 1, 1991.

José Luis PEÑA MONNÉ, *La Conca de Tremp y sierras prepirenaicas comprendidas entre los ríos Segre y Noguera Ribagorzana, estudio geomorfológico*, Instituto de Estudios Ilerdenses, Diputación Provincial de Lérida, Lleida 1983.

Roger PETERSON, *Guía de campo de las aves de España y Europa*, Ed. Omega, Barcelona, 1973.

Romà PUJADAS i RUBIES i Ignasi ALDOMÀ i BUIXADÉ, *La Noguera, heterogeneïtat territorial i expectatives del redreçament socio-econòmic*, Col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa de Catalunya, 1991.

Francesc VILARRÚBIAS i GOMÀ, amb col·laboració de Pere de RIBERA, *Castelló de Farfanya, recull històric*, Diputació de Lleida i Ajuntament de Castelló de Farfanya, col. Viles i Ciutats núm. 12, 1993.

Vidal VIDAL i CULLERÉ, *Les rutes de ponent III. La porta del Cel*, ed. Virgili & Pagès S.A., Lleida, 1989.

Santuari de Rocacorba (Gironès)

Lluís Willaert

CANET D'ADRI – SANTUARI DE ROCACORBA, PEL MAS VERD

Canet d'Adri (300 m).– Canet està situat sobre el pla del mateix nom, i molt a prop de la confluència de les rieres de Rissac, també anomenada Riu-Sec o Reixec, i de Rocacorba o de Tornabells, les quals, en l'indret de la font de la Torre, han excavat pregones i profundes gorgues en la roca basàltica. A partir d'aquest punt, prenen el nom de riera de Canet.

Orogràficament, el terreny del terme és molt accidentat, i moltes de les elevacions característiques són d'origen volcànic, com el puig d'Adri, un dels més representatius del vulcanisme del Gironès. Aquesta població és cap del municipi, de 453 habitants (1986), format pels antics pobles de Canet, Adri, Biert, Montbó, Montcal i Rocacorba.

De ca n'Eres d'Adri era originari Narcís Heras de Puig (1814-1900), que en 1846 va publicar una sèrie d'articles *Excursión a la montaña de la provincia de Gerona*, primera manifestació de l'excursionisme científic.

0.00: Sortint de davant de l'Ajuntament, situat a l'avinguda de Rocacorba, en direcció NW, per la carretera,

veiem, a l'esquerra, la serra de Rocacorba, amb el santuari i les antenes de TV; més a l'esquerra tenim la serra de Boratuna, amb la muntanya de Velers; a la dreta es veu propera l'església parroquial de Canet, i, fent-li fons, l'arrodonit puig d'Adri (N).

0.07: Pal senyalitzador, que indica, a l'esquerra, els indrets del pla de Vilarsa, Veïnera, la font de la Torre i can

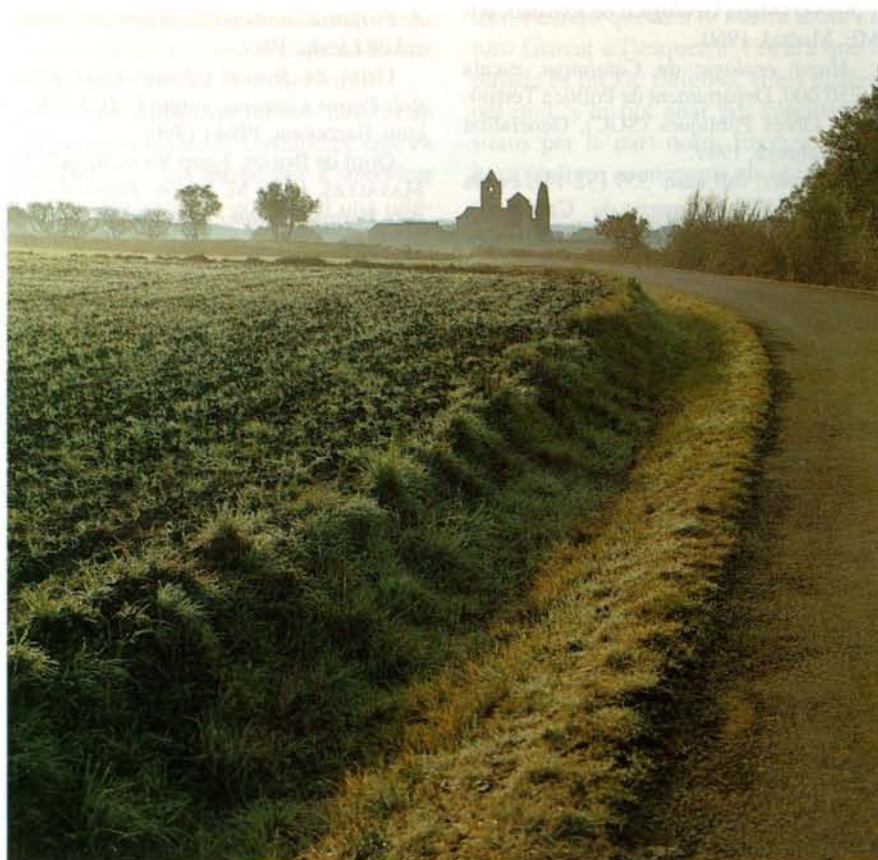
Nadal. Nosaltres tirem recte per la carretera asfaltada.

0.10: Església parroquial de Sant Vicenç, romànica, del segle XI, amb tres naus i absis semicirculars, a la dreta. La carretera va pujant, entrem al bosc i deixem una pista a l'esquerra.

0.30: Pedró recordatori a la dreta. Deixem dues pistes a l'esquerra i una altra a la dreta. Al cap de poc s'acaba l'asfaltat i veiem a l'esquerra, en direcció E, l'olla del volcà del Puig d'Adri.

0.40: Després d'haver deixat una desviació a la dreta, entrem en un gran pla conreat, el pla d'Adri, amb unes quantes masies escampades; deixem can Fàbregues a l'esquerra i, poc després, can Colomer a la dreta. Passada la casa, trobem, en una cruïlla senyalitzada, la pista de la dreta, que porta a Adri. Continuem per l'esquerra, deixant a la dreta l'allargassat puig d'Adri, cobert de bosc.

0.54: Bifurcació de pistes, amb un pedró que indica el camí de Rocacorba: a la dreta, pista per a vehicles a Rocacorba i, a l'esquerra, que és la que hem d'agafar, pista a can Pou; també hi ha un petit rètol que diu «A Rocacorba». Davallem lleugerament per la

L'església parroquial de Sant Vicenç de Canet d'Adri. Foto: J. Nuet.

El pla i el mas Verd. Alfons, la serra de Rocacorba Foto: J. Nuet.

pista i al cap de poc trobem un pas bar-rat amb cadenes que porta a un camp amb dues cases. Continuem per l'esquerra davallant fins a creuar el torrent de Ríssec per un passallís; al cap de poc hi ha una pedra senyalitzadora indicant a l'esquerra el camí de can Pou. Avancem per la dreta a través d'un bosc de pi blanc, roures i alzines.

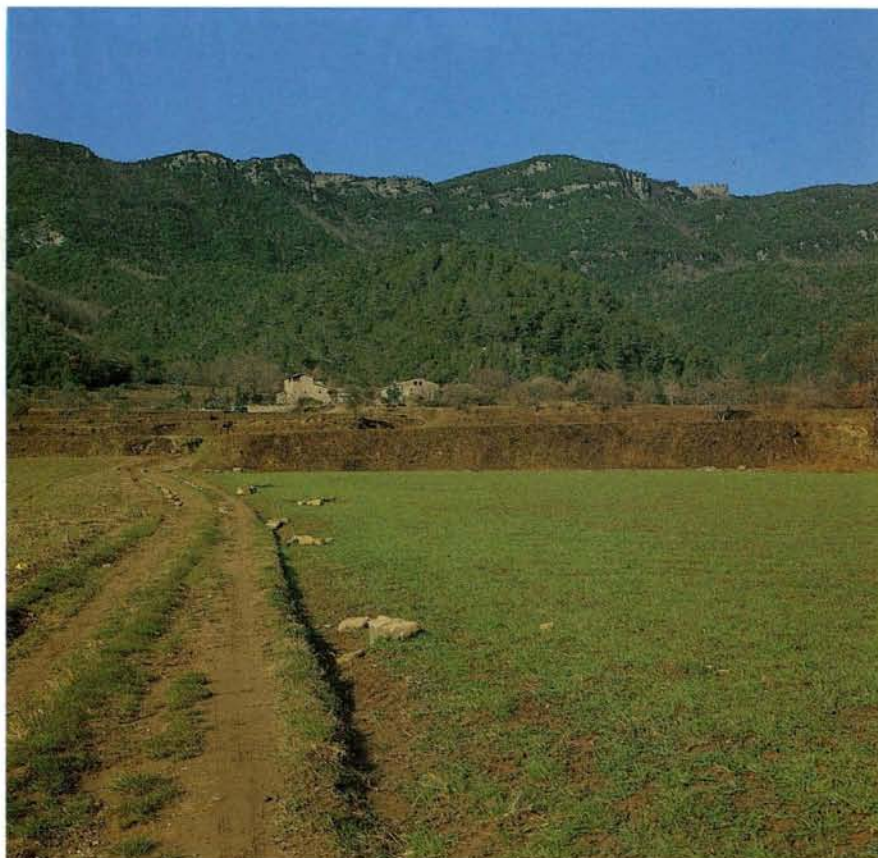
1.05: Es passa entre can Madoixa, a l'esquerra, i la Plana, a la dreta. Continuem per la pista principal i deixem una desviació a l'esquerra.

1.30: Petit collet (365 m) on conflueixen quatre pistes; agafem la més fressada (W), que porta a l'extens pla conreat de Mas Verd (Maverd). Abans d'arribar a la propera masia del mateix nom, hi ha un corriol a l'esquerra que porta a la font, situada al fons del torrent, en uns cinc minuts.

1.40: Mas Verd. La pista volta per darrera aquesta casa i la del mas Martí, quasi juntes. Darrera can Martí trobem una gran alzina, punt de partida de la drecera del Santuari. La pista avança fins a la masia de la Cadalt, que es veu edificada al vessant de l'estrep que es desprèn de la serra de Rocacorba; sobre aquest estrep passa la pista per a vehicles de Canet d'Adri al pla d'en Martí que hem deixat abans.

Al peu de l'alzina (on hi ha penjat un rètol senyalitzador) surt el corriol, que quasi immediatament gira a la dreta, i puja suaument fins a trobar un camí transversal, més ample, que va cap a l'esquerra (W), flanquejant un estrep secundari després de la serra de Rocacorba, que es veu enfront. Hi ha trossos empedrats. Més amunt fem una llaçada cap a l'est, arribem al llom de l'estrep, on gira altre cop en direcció oest, i passem a l'obaga coberta d'alzines i pins.

2.00: El camí (520 m), amb molts trams empedrats, va guanyant altura, gira cap a la dreta, en direcció NW, per entremig d'un atapeït bosc d'alzines i roures africans. A partir d'aquí el camí puja constantment flanquejant per un

vessant obac força dret, cobert d'alzines, avellaners, freixes i roures. De tant en tant passem per petits trams de sòl rocós que ens permeten veure els voltants.

2.55: Petita clariana (750 m) en un esperonet de la muntanya. Per sobre veiem el Santuari i les antenes de TV de Puigsou, i per sota la vall de Biert. Al cap d'una estona de passar per una barrancada coberta d'avellaners, se'ns uneix el camí que ve de la pista de Canet d'Adri al pla d'en Martí, que passa per sota. Aquí comencen les llaçades numerades (14) que amb forta pujada porten al collet.

3.30: Collet de la Creueta de Rocacorba, on trobem la pista que ve del pla d'en Martí i porta a Serralta. Girem a l'esquerra i pugem per les escales que ens porten al Santuari.

Santuari de Santa Maria de Rocacorba (930 m).— Aquest nom té l'origen en la forma corbada de la roca on s'assenta l'església, que dona al conjunt una forma de vaixell.

El santuari actual deriva de l'antiga capella romànica del castell, el qual, després de la guerra dels Remences decaigué. Aleshores la capella es convertí

en un centre de devoció mariana de les contrades gironines, que al segle XVIII sofrí una gran transformació i assolí l'aspecte actual. La imatge gòtica d'alabastre, del segle XIV, avui dipositada al Museu d'Art de Girona, segons la tradició, fou trobada en una cova distant uns tres-cents metres del santuari. La imatge actual (1941) que presideix l'església és una còpia més gran, també en alabastre, de l'anterior i és coneguda popularment com a Mare de Déu de la Pera, perquè aguanta amb la mà esquerra un fruit semblant a una pera.

De 1904 a 1936, va regir la parròquia, el santuari i l'hostatgeria mossèn Salvador Planes, molt conegut dels excursionistes de l'època, com ho testimonien els butlletins de les entitats; també hi tingueren lloc aplecs excursionistes comarcals.

En l'actualitat el santuari resta tancat i s'hi diu missa només un diumenge al mes.

La vista panoràmica des de l'atri del Santuari és superba: al SW, les Agudes i la muntanya de Sant Benet a les Guílleries; cap a l'W, el Far, la Barroca, la vall de Llémna i la serra de les Me-

L'avellanosa del fons de la riera de Rocacorba. Foto: J. Nuet.

des; al NW, les serres de Cabrera i Aiats, i el Puigsacalm; al N, la serra de Finestres, amb el seu santuari, el Puigsallança i, més endavant, els cingles de Golany i el Puigsou (992 m), amb les antenes de TV, a tocar. Al fons, el Puigmal i les muntanyes de Núria; al NE, Banyolès i l'estany, els poblets de Pujarnol, Biert i, al fons, les Alberes, la serra Verdera i el golf de Roses, i cap a l'E, Girona i, al fons, les Gavarres.

SANTUARI DE ROCACORBA – CANET D'ADRI, PEL MAS DE REPLANS

0.00: Des del collet de la Creueta, al peu de la pista del pla d'en Martí a Serralta, prenem el camí que davalla en direcció NW, entre matolls, cap a la riera de Rocacorba. En aquest punt hi ha un cartell (Camí d'Olot a peu, 8 hores) i marques vermelles pintades a les pedres.

0.05: Passem sota la font de Rocacorba, a la dr., en un replà. La font és dins d'una construcció tancada amb una porteta i raja per una aixeta. Aquest lloc està arranjat per a menjar-

hi. El corriol planeja i gira una mica a la dr.

0.10: Aviat passem al costat de la cova de la Mare de Déu, a la mateixa mà, on, segons la tradició, va ser trobada la imatge de la Mare de Déu de Rocacorba.

Davallem pel camí, que aviat es bifurca. Agafem el de la dreta i un tros enllà passem per un estret entre roques. Sobre nostre veiem les antenes de la TV de Puigsou i l'entalla de la carretera que va al pla d'en Martí. El camí baixa fortament i sobtadament fins a sortir del bosc, passem per sobre unes lloses reliscoses, tenint al davant la masia de can Vives, que té una finestra gòtica a la façana. Aquí mateix trobem la pista per a vehicles que baixa del pla d'en Martí i porta a Granollers de Rocacorba. Tocant a aquesta pista hi ha un cobert mig enrunat de maons i urallita. Girem a l'esquerra davallant per la pista en direcció SW. Al cap de cinc minuts la pista fa un revolt tot deixant uns camps a la dreta. Continuem pista avall, que baixa decididament a la riera de Rocacorba.

Creuem la riera (705 m), passem a la riba dreta i travessem una porta me-

tàlica. La pista planeja entre una avellanosa i una fageda.

0.15: Passem una segona porta i un petit barranquet secundari, i, poc abans que la pista comenci a enlairar-se, ens cal baixar per un camí a l'esquerra, en direcció SSE (690 m), que no triga a eixamplar-se i es transforma en una pista en mal estat.

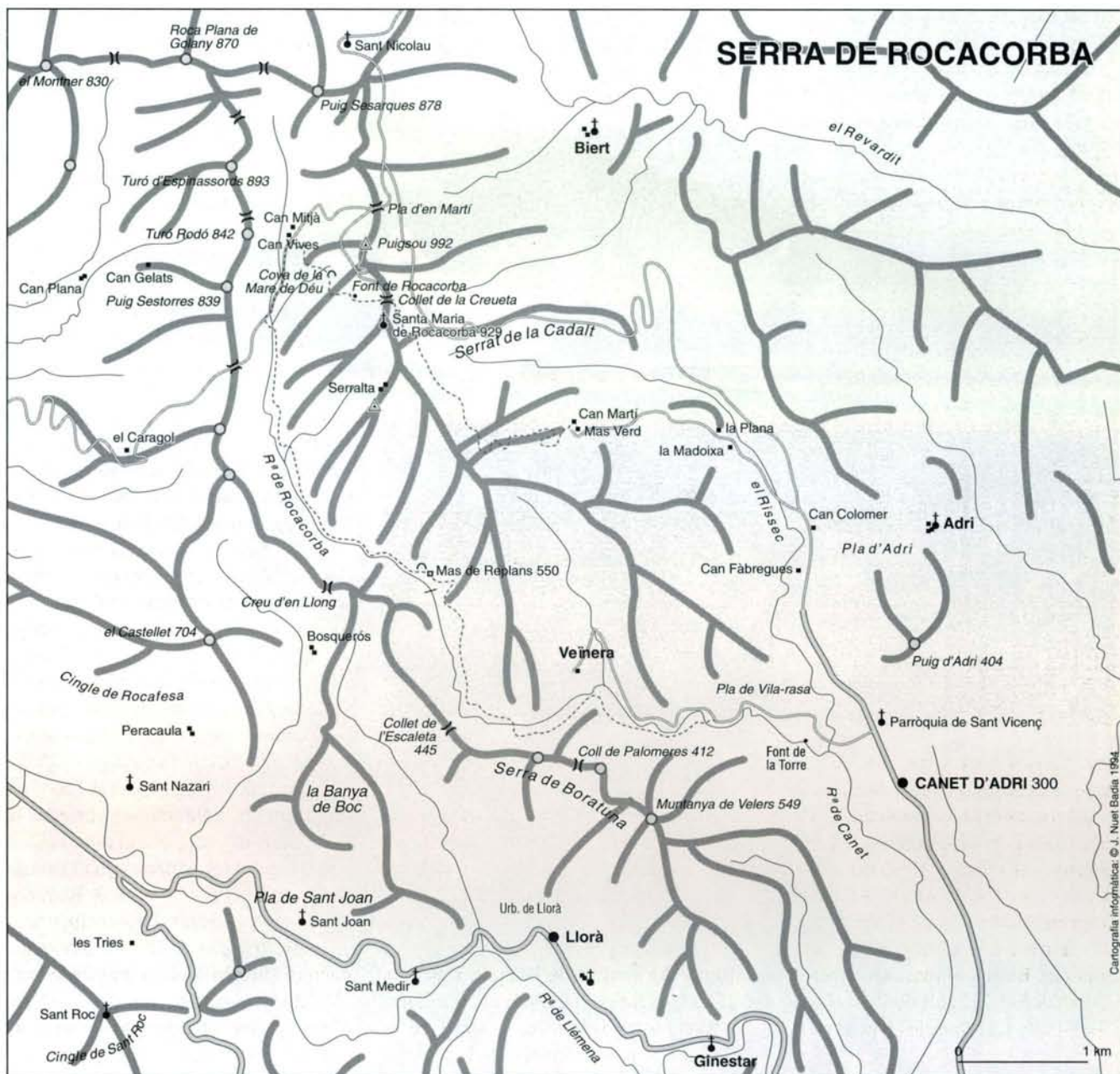
0.20: Travessem la riera i continuem per la riba esquerra, tot planejant pel mig de trèmols, avellaners i faigs; hi ha algun tram embardissat o amb arbres caiguts que dificulten el pas.

0.40: Sortim a una careneta entre dues valls, on entronquem per l'esquerra amb una pista en molt mal estat que davalla de Serralta. Les pistes acaben en aquest indret, al peu d'un es lloses, i aquí mateix per l'esquerra es desprèn el corriol que, en direcció SE, penetra en l'alzinar, fa dues llaçades curtes i travessa un torrent secundari (625 m), que s'escola per unes pedres llises enmig d'un bosc d'avellaners i roures de fulla gran. El camí, d'una gran bellesa, baixa progressivament, seguint enlairat la riba esquerra de la riera de Rocacorba, pel mig d'una extensa avellanosa.

0.60: Travessem un nou torrent secundari (585 m) que ve per l'esquerra. Uns quants metres més enllà, al peu d'una pedra arrodonida coberta de molsa, deixem a la dreta un corriol que baixa a la riera, la travessa i per l'altra riba puja a la Creu d'en Llong i baixa a Llorà.

Continuem recte baixant en direcció SSE per trams sovint embardissats, la qual cosa ens obliga a fer un curt tros d'uns cinquanta metres per la vora de la riera, parant atenció a no reliscar sobre les pedres cobertes de molsa o bé de glaç a l'hivern. Tornem al corriol.

1.35: Per l'esquerra se'n uneix una pista molt embardissada que davalla de Serralta. Continuem en direcció S i al cap de cinc minuts la pista es bifurca; agafem la de la dreta, sempre a prop de la riera, planejant més o menys per a pujar al final una mica i arribar a una casa en ruïnes.

1.45: Mas de Replans (550 m), edificació arruïnada i coberta de vegetació, adossada a una llastra de pedra. Té una petita cova propera sota una llosa de pedra que pot servir d'aixopluc en cas necessari. El lloc és atapeït de vegetació. Deixem una pista a l'esquerra i baixem per una pista a la dreta, voltant la pètria base de la casa; poc més avall la pista es transforma en un fresat corriol que entra a l'alzinar. Després travessa un torrent i pren la direcció E pel mig d'unes llastres cobertes de molsa, al cap d'una estona s'encara al SW, passa pel peu d'un cinglet, i més enllà per una cornisa molt penja-

da. El llit de la riera queda força fondo sota nostre. El racó és salvatge, solitari i feréstec. El camí continua sempre dins l'alzinar, cap al S, molt enlairat sobre la riera.

2.05: Es deixa, a l'esquerra, un corriol que puja (475 m).

2.10: Deixem a la dreta un corriol (335 m) que baixa cap a la riera. Passem pel costat de llastres de pedra redreçades i trams de camí empedrat. Continuem baixant en direcció SW fins a arribar a prop de la riera, girem sobtadament cap a l'E, enclotats entre marges, i ben aviat sortim a la riera (370 m).

2.20: La travessem i passem a la ri-

ba dreta; l'alzinar s'ha convertit en un veritable túnel de verdor. El corriol flanqueja per dins de l'alzinar en direcció E fins que s'acaba (355 m) i amb ell el bosc. Anem a parar al final d'una pista que forma una ampla placeta herbada. Seguim la pista.

2.25: Al cap de pocs minuts deixem un gran camp conreat a la dreta. A la mateixa mà tenim els contraforts de la muntanya de Velers. La vall s'eixampla; a l'esquerra, a primer terme, hi ha la riera de Rocacorba, més amunt veiem les cases del veïnat de Veïnera i, al fons, els contraforts dels cingles de la serra de Rocacorba.

El santuari de Rocacorba dalt de la roca característica a la carena de la serra del mateix nom. Al fons veiem les antenes de TV del cim de Puigsou. Foto: J. Nuet.

2.35: Bifurcació de pistes: la de l'esquerra baixa al llit de la riera i, travessant-la per sobre unes llastres, porta al veïnat de Veïnera. Tirem per la dreta i al cap de poc deixem a l'esquerra un camp sense conrear. Avancem pista avall.

2.55: Travessem la riera (280 m), passem a la riba esquerra, on trobem la pista del veïnat de Veïnera, molt més fressada. Com a referència trobem una torre i la línia de conducció elèctrica. La pista continua baixant i fa un revolt protegit per un mur entre la riera i una granja de vaques que hi ha a sobre.

3.20: Desviació a l'esquerra a can Nadal. Tirem per la dreta i, després de fer uns petits revolts ondulats, arribem a les primeres cases de Canet d'Adri pel carrer de la Carretera Vella. Des d'aquí podem baixar, cap a la dreta, a la font de la Torre, a l'engorjat basàltic de la riera de Canet. Girem a l'esquerra pel carrer del Camí de la Font de la Torre fins a arribar a la carretera asfaltada.

La seguim a la dreta fins a l'avinguda de Rocacorba, on hi ha l'Ajuntament.

3.40: Canet d'Adri (300 m).

Baja California: el desert dels gegants i les flors

Teresa Franquesa

ocupa una bona part dels estats de Sonora i Sinaloa, al Mèxic continental, i s'estén també pel sud-est de Califòrnia i el sud d'Arizona, als Estats Units. Aquesta regió desèrtica, que té diferents subregions, és caracteritzada per l'abundància de plantes inusuals i estranyes, perfectament adaptades a les hostils condicions climàtiques. Els cactus són les dominants: a Baja California, incloent-hi les illes, n'hi ha 110 espècies, de les quals 80 són endèmiques.

Descobrir el paisatge de Baja California és girar full a la tòpica idea del desert desoladament buit i donar pas a una veritable col·lecció d'imatges verdes i florides, rabiosament acolorides de vegades, que es van succeint com

Dedicat a Pep Canadell

Diu la llegenda que els *cirios* o *boom trees* (*Idria columnaris*) són gegants que es varen convertir en arbres durant una inundació. Talment ho semblen: gegants immòbils, de recte cos columnar, que, de vegades, dalt de tot, aixequen recargolats braços al cel. Al llarg de tot el tronc surten de l'escorça blanquinosa curtes branquetes que cada primavera s'atapeeixen de fulles tendres. Les vares de flors grogues coronen els troncs.

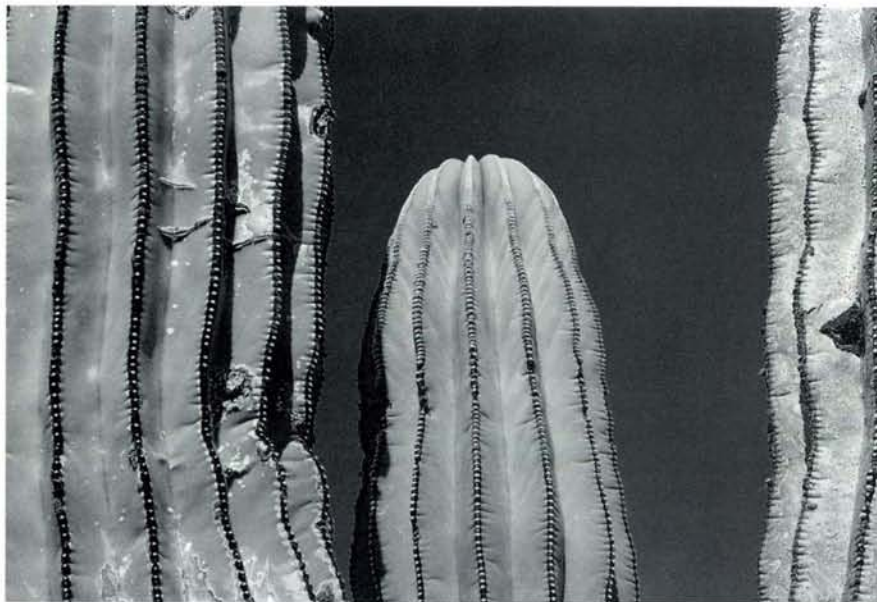
Els *cirios* i d'altres gegants vegetals, com els *cardones* (*Pachycereus pringlei*), que poden superar els vint metres, presideixen els paisatges de Baja California. Malgrat la familiaritat amb les cinematogràfiques imatges dels deserts de l'oest americà, els boscos de cactus sorprenen i deixen bocabadat el naturalista europeu. I més encara si visita aquesta desconeguda i bellíssima península durant la primavera, quan es troba enjardinada de milions de petites margarides.

Dos terços de Baja California es poden qualificar de desert. Un desert amb clima i vegetació similars a les de la resta del gran desert de Sonora, que

Paisatge florit amb cardones.

Foto: Pep Canadell.

Detall de cardón.

Foto: Teresa Franquesa.

en un calidoscopi al llarg de l'única carretera que travessa de nord a sud el desert Central o desert de Vizcaíno.

Vora el poble de El Rosario comença aquest desert, pràcticament deshabitada a causa de la manca d'aigua, ja que la pluja que hi cau anualment no sobrepassa els 50 mm. Tanmateix, la primavera hi és clement. Durant el dia es gaudeix d'una agradable sensació d'estiu mediterrani, al vespre refresca i la nit porta una gran sorpresa: la rosada. Parlar de rosada al desert pot semblar xocant, però l'estranyesa esdevé incredulitat quan es constaten les dimensions del fenomen. Des de les primeres hores de fosca fins al matí tot queda literalment moll: dormint al ras, hom s'aixeca xop. El fred corrent de Califòrnia, que es desplaça de nord a sud a l'oceà proper, aixeca la boira que rega generosament la terra eixarregida diversos quilòmetres endins. És realment destacable, en un context desèrtic, la presència d'espècies com els clavells d'aire o *gallitos* (*Tillandsia sp.*) i certs líquens (*Ramalina sp.*) la vida dels quals depèn de la humitat atmosfèrica, però la boira és importantíssima per a tots els animals i totes les plantes del desert, i alguns anys, en què no plou gens, és l'única font d'humitat.

Lluny de tofa monotonia, la vegetació varia gradualment. Resseguir la carretera transpeninsular, des de El Rosario a la Bahía de los Ángeles, és una forma còmoda i ordenada de fer la coneixença de les principals espècies,

que es van presentant progressivament, i de tenir, en conjunt, una magnífica visió panoràmica dels diferents paisatges desèrtics.

Ens donen la benvinguda al desert els paisatges més durs. Turons ventats on la constància de violents corrents d'aire oceànics escombra la terra i només autoritza la presència d'una vegetació baixa i esclarissada, dominada per atzavars (*Agave sp.*), amb 27 espècies a Baja, anomenades *mescal* o *maguey*, *datillos* (*Yucca schidigera*), *lechuguillas* (*Y. whipplei*) i *sotols* (*Nolina sp.*), que criden l'atenció per les grans i vistoses, gairebé exagerades, inflorescències que emergeixen desafiant del centre de la roseta de fulles.

Al costat d'aquestes, una col·lecció de cactus presidida per les *biznagas* o *barrel cactus* (*Ferocactus*), les *chollas* (*Opuntia p.p.*) i les *viejitas* (*Mammillaria*) acaba de guarnir un jardí perfectament ordenat. Tots tres gèneres tenen en comú unes flors de postal que són l'única pista per a salvar l'endimonia-dificultat d'endevinar l'espècie. Els *Ferocactus*, fent honor al seu nom, són impressionants barrils suculents amb un costellam vertical, ornat de llargues i fortes espines, que els permet expandir-se i contraure's segons la quantitat d'aigua que contenen; en tot cas la que poden retenir en èpoques de sequera dràstica és prou important perquè els pagesos tallin els cactus i els donin per farratge als porcs, després d'haver socarrimat les contundents espines. Les

chollas pertanyen al mateix gènere que les figueres de moro, però no tenen pales sinó branques cilíndriques més o menys gruixudes armades d'espines barbades, tan terriblement enganxoses al mínim contacte, que sembla que saltin cap a nosaltres: d'aquí ve el nom de *cholla saltadora* que s'aplica a *O. bigelovii*, una espècie comuna, perfecta per a fotografiar a contrallum a causa de l'aurèola platejada que posen a la planta les nombrosíssimes punxes. Les *viejitas* són els cactus més menuts del desert, petits globus vegetals de 10-15 cm d'alçada coberts d'espines i amb pèls llanosos a la part terminal.

Als indrets una mica més protegits apareixen els primers *cirios* i *cardones*, i també d'altres espècies de talles no tan espectaculars, però prou notables: progressivament ens submergim en el paisatge que generen i ens anem habituant a les seves formes insòlites. Ens diverteixen les simpàtiques famílies d'«homes vells» (*Lophocereus schottii*), uns cactus columnars de fins a vuit metres, amb el «cap» cobert d'un manyoc de llargues espines grises. Però quedem atònits davant la inesperada bellesa dels *ocotillos* (*Fouquieria splendens*), que, com coets en un castell de focs, obren el seu ramell de flexibles branques espinoses cobertes de petites fulles i acabades en llargs i atapeïts raïms de brillants flors escarlata; per si fos poc, els bellugadissos petits colibrís liben aquestes flors tot voletejant en un cel rotundament blau.

I el miratge no s'acaba aquí. Enmig de les plantes perennes germinen infinitat de menudències anuals teixint veritables catifes de colors. Flors, grogues i blanques preferentment, taquen el paisatge de les valls i dels vessants amb immenses pinzellades. Tofes de margarides grogues (*incienso*, *Encelia farinosa*) ressegueixen els marges de la carretera i atapeixen les esplanades remogudes a banda i banda. Als indrets sorrencs ens sorprenen grans llepades de color rosat púrpura (*Nama demissum*).

Rambla amb palma ceniza i palma de California. Foto: Pep Canadell.

En alguns indrets, però, domina el verd gris. Baixant dels turons contemplem planúries poblades gairebé exclusivament de *creosote* (*Larrea tridentata*), zigofilàcia abundantíssima a tots els deserts de l'oest americà, especialment a les planes i lleres. Fa una forta olor resinosa característica, que li val el nom d'*hediondilla*, que li apliquen els mexicans. Les flors són grogues i els fruits, petites esferes peludes. Cada mata produeix inhibidors del creixement que eliminen les plàntules que germinen massa a la vora i impedeix així que s'estableixin amb excessiva densitat.

De tant en tant, el paisatge de fons es desdibuixa sota la nitidesa contundent de certs elements de primer terme que acaparen tota l'atenció i ens obliguen a aturar-nos per dedicar-hi una estona d'expectació embadalida. És el cas d'un eminent *cardón* format per una quinzena de robustes branques que s'alcen més de deu metres sobre la vella soca: a la dreta de la carretera sembla un gran anunci del desert. Aquesta forma de ramificar-se des de la base és una de les característiques que diferencia el *cardón* del saguaro (*Carnegiea gigantea*), el típic cactus d'Arizona i Sonora que solem veure a les pel·lícules de *cowboys*. El *saguaro* no creix a Baja, mentre que el *cardón* n'és gairebé exclusiu.

Igualment mereix una parada el santuari popular simplíssim que apareix enmig d'un imponent caos granític poblat de rectilinis *cirios* i *cardones*. Pintada de colors llampants sobre la mateixa pedra i vetllada per unes quantes llànties en un improvisat altar, la *Virgen* marca una fita inequívoca de la presència humana entre monumentals boles de roques plutòniques i cactus gegants. Petja humana revalidada a bastament per la ferralla d'un cotxàs esventrat que jau a prop...

Tampoc no es pot passar de llarg la rambla (*arroyo*) que la carretera travessa poc més endavant. Ens encisa el seu palmerar d'altíssimes palmeres

blaves (*Erythea armata*). Aquesta esplèndida *palma ceniza* té grans fulles d'un gris blavós en forma de ventall i és endèmica de Baja California. Aquí, com a d'altres indrets, conviu amb la *palma de California* (*Washingtonia filifera*), de la qual es distingeix bé pel color de les fulles.

Molt a la vora, als vessants rocosos, creixen uns arbres ben diferents: baixos, rabassuts, amb tronc de gruix desproporcionat i fulles petites, caduques en els períodes de sequera. Els mexicans els anomenen *torote* i els nord-americans *elephant tree*. N'hi ha força

espècies i, malgrat la seva aparença comuna, pertanyen a diferents famílies. Els més comuns aquí al desert Central són el *torote colorado* (*Bursera microphylla*) i el *torote blanco* (*Pachycormus discolor*).

El mapa ens informa que trobarem un poble, però Cataviña només és una gasolinera en el desert. Quan l'hem passada, travessem uns *cerros* i davalllem aviat cap a la plana de la Laguna de Chapala, que s'inunda en ocasió de pluges importants. Al costat dels *cirios* i cactus diversos, és abundant una iuca arbòria, el *datilillo* (*Yucca valida*),

Chollas. Foto: Pep Canadell.

molt similar al conegut arbre de Josuè. No sols la veiem en estat natural, sinó també utilitzada per a construir tanques en les quatre construccions senzilles que flanquegen la cruïlla d'on deriva la

carretera que ens durà a Bahía de los Ángeles.

El tram que ens queda serà simplement gaudir d'anar reconeixent totes les espècies que ja hem identificat; admirar les magnífiques flors dels *cardones*, grans trompetes blanques pol·linitzades pels rat-penats; fixar-nos en els abundantíssims *gallitos* epífits; observar els nius a les enforcadures dels *cirios*, als laberíntics espais d'entre les

Flors de cholla. Foto: Pep Canadell.

branques espinoses de les *chollas*, als forats dels vells *cardones*... I encara ens endurem alguna sorpresa. Per exemple, descobrirem un germà de l'*ocotillo*, el *palo de Adán* (*Fouquieria diguetii*), tan bonic i tan espectacular com ell, però amb les branques ramificades.

En arribant a Bahía de los Ángeles ens rep un mar estrany, d'un blau de postal antiga. Enmig de l'aigua, algunes illes vermelloses i pelades tanquen l'entrada de la badia. També els vessants costaners són terrosos i desgarrats. La vegetació ja ha perdut les fulles. Hi ha massa llum. Fa una calor molt intensa.

És la calor que començarà a fer d'aquí a poques setmanes al desert verd i florit que hem travessat. Un cop acomplert el cicle, l'exuberància s'esvairà; assegurada la supervivència, les plantes oblidaran els colors. Però la primavera que ve els tornaran a lluir. I qui no cregui en els miracles tindrà una nova ocasió per a arribar-se a Baja California i canviar d'opinió.

BIBLIOGRAFIA

Norman C. ROBERTS, *Baja California Plant Field Guide*, Natural History Publishing Company. La Jolla, 1989.

James A. MACMAHON, *Deserts*, The Audubon Society Nature Guides. New York & Toronto, 1992, 6ª ed.

Els barrancs de l'aigüeta de la Vall i el torrent de l'Escalell

Àlex Batllori i Lacueva

L'AIGÜETA DE LA VALL (VALL DE BENASC)

Història

Aquest descens ha estat bastant laboriós. El 12 de juliol de 1992 un equip format per À. Batllori, A. Ballart i A. Vilches fem el primer intent frustrat de descens; l'aigua no permet dur-lo a terme. El segon intent tingué lloc

l'agost del 1992, per À. Batllori i F. Pelegrín «Kiko». Aquesta vegada només podem obrir el tram inferior, gràcies a la presa que ens estalvia el cabal de l'aigua, però que treu també atractiu al descens. Finalment, el 21 de setembre de 1993, en no trobar ningú disposat a acompanyar-me, en solitari i gràcies a un cabal d'aigua normal, instal·lo el material i faig la ressenya del tram superior del barranc, en tres hores faig

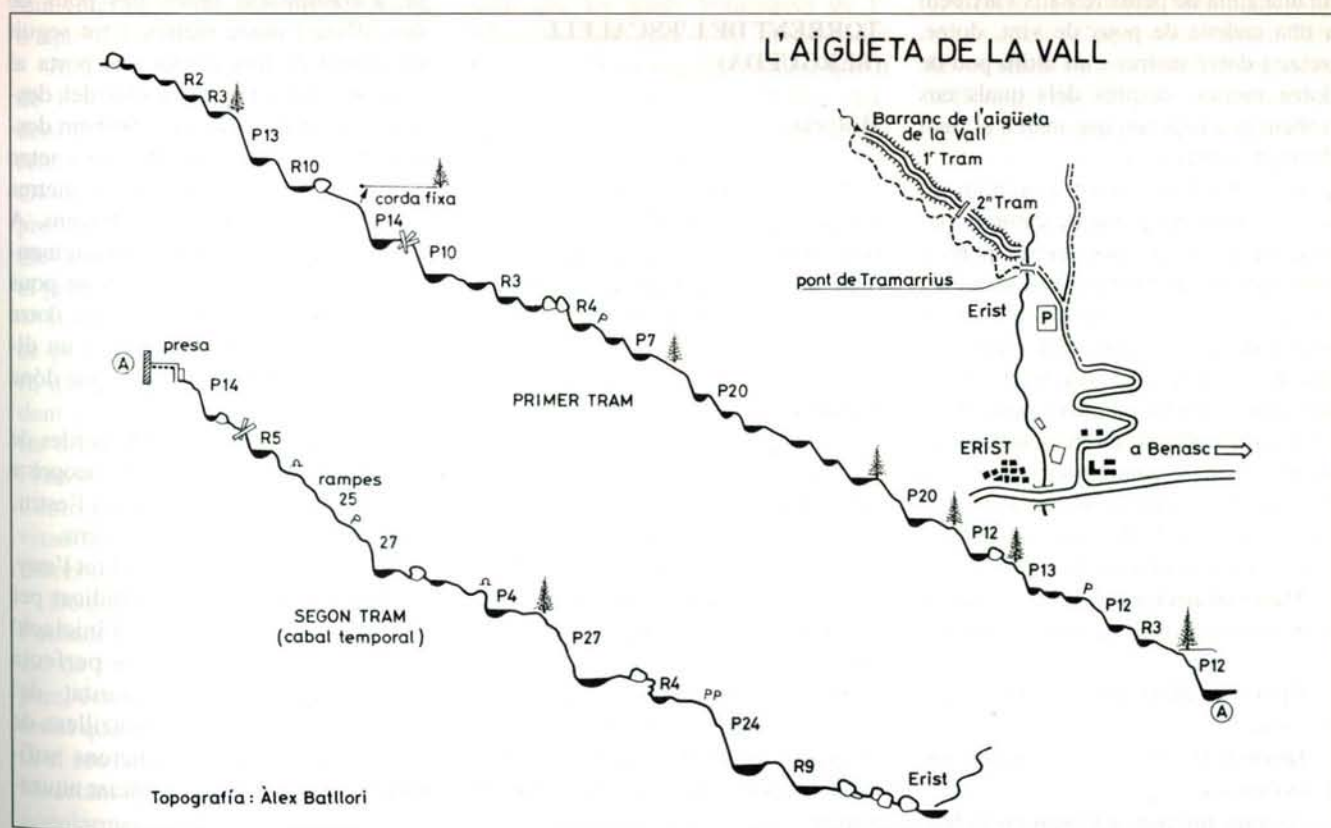
la visita a aquest tram i en una altra hora torno a visitar el tram inferior.

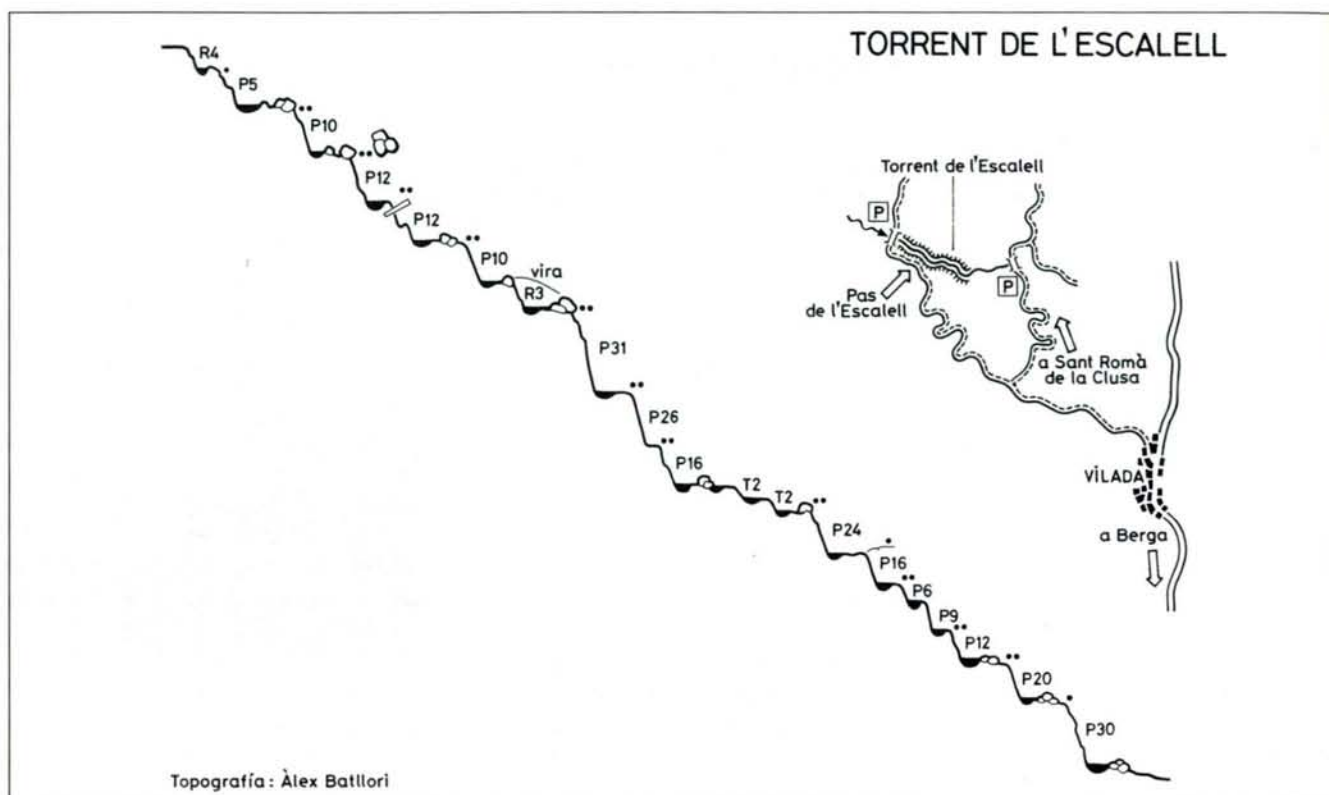
Situació

Arribant al poble d'Erist, al Pirineu aragonès, hi ha una desviació que de la central elèctrica puja cap al canyó d'Erist. Una vegada arribem al pont de Tramariús i a pocs metres d'aquest finalitza el barranc de l'aigüeta de la Vall. Per a arribar a la capçalera hi ha un camí ben marcat que puja per l'esquerra del barranc; primerament porta a la presa, punt on finalitza el primer tram i comença el segon. Per arribar al principi del primer tram seguim el camí fins a trobar al costat del riu un punt molt evident per a començar el descens.

Descripció

Comença el descens amb una sèrie de petits ressals de dos i tres metres fins a trobar un bonic pou de tretze metres. El descens continua amb dos pous de catorze i deu metres, que podem evitar de baixar pel mig de la cascada. Vaig instal·lar una corda fixa que ens porta a una vira que a pocs metres per-

met baixar. Sense possibles problemes el descens continua per un tram de petits ressals de tres i quatre metres i un pou de quatre metres, fins a un accidentat pou de vint metres. Després hi ha una zona de petits ressals i arribem a una cadena de pous de vint, dotze, tretze i dotze metres i un últim pou de dotze metres, després dels quals ens trobem ja a la presa, que marca el final del tram superior.

El segon tram comença amb un ràpel a la mateixa presa de catorze metres, un ressalt de cinc metres porta a dues rampes de vint-i-cinc i vint-i-set metres; el descens continua amb un petit pou de quatre metres i un altre, amb una certa rampa, de vint-i-set metres amb una marmita a la seva base, de la qual sortim nedant. Després trobem un últim ressalt de quatre metres i un pou final de vint-i-quatre metres i un senzill ressalt o salt de nou metres, que posa punt final al descens.

Material necessari: Dues cordes de trenta metres, vestit de neoprè i bagues per a reposar.

Època de descens: De la primavera a l'estiu.

Horari: De tres a quatre hores, segons l'època.

Al tram inferior, a l'estiu no hi bai-

xa aigua, ja que és desviada a la presa; al superior hi baixa sempre aigua i a la primavera el cabal fins i tot ens pot dificultar la visita.

TORRENT DE L'ESCALELL (BERGUEDA)

Història

El primer descens crec que fou realitzat per un grup de la zona. Posteriorment, amb una visita feta el 21 de març de 1993, À. Batllori, F. Sariñena i «Chesco» confeccionem aquest croquis.

Situació

Una vegada arribem al poble de Viladada, situat a prop de Berga, trobarem una desviació sense asfaltar que porta en direcció a Sant Romà de la Clusa. Seguint aquesta pista arribarem al conegut pas de l'Escazell; que dóna nom al torrent; aquesta mateixa pista porta a un pont que creua el torrent. Aquí deixarem un dels cotxes, on comença el descens; l'altre cotxe, per a més comoditat, el podem aparcar a la sortida del torrent.

Descripció

Comença el descens amb un ressalt de quatre metres i un pou de cinc metres. En aquest punt el torrent s'engorja; a continuació vénen tres pous de deu, dotze i dotze metres, i tot seguit un ressalt de tres metres ens porta al pou més llarg i espectacular del descens, de trenta-un metres. Trobem després dos nous salts de vint-i-sis i setze metres i dos tobogans de dos metres que fan un intermedí en el descens. A partir d'aquí l'encaixonament augmenta fortament i trobem un tram de pous seguits de vint-i-quatre, setze, nou, dotze i vint metres, respectivament, i un últim pou llarg de trenta metres que dóna per finalitzat el descens.

Material necessari: Dues cordes de trenta-cinc metres i vestit de neoprè a la primavera i turbo o similari a l'estiu.

Horari: Dues hores de descens.

Època de descens: Durant tot l'any.

Aquest barranc és molt indicat per a la realització de curssets d'iniciació de descens de barrancs. La perfecta instal·lació i l'espectacularitat del seu descens, a més de la senzillesa de la seva visita, són condicions suficients per a començar a iniciar aquesta activitat.

Homenatge a Francesc Masclans

Josep Nuet i Badia

Francesc Masclans en una fotografia recent.

El Centre Excursionista de Catalunya i l'Editorial Montblanc-Martín van homenatjar el nostre distingit consoci Francesc Masclans amb motiu del 35è aniversari de la primera edició de la seva *Guia per a conèixer els arbres*, que va ser publicada l'any 1958.

L'acte va tenir lloc el passat dia 28 d'octubre de 1993 a la sala d'actes del Centre, que es va veure ben plena de familiars, d'amics i de consocis que van voler ser-hi presents per adherir-se a aquest merescut homenatge.

A la presidència van seure-hi, a més de Francesc Masclans, el vice-president del Centre, Francesc Gurri, la gerent de l'Editorial Montblanc-Martín, Glòria Puchades, i Josep Nuet, en representació del Grup d'Estudis Botànics Ramon Pujol i Alsina, que va ser el promotor de l'acte.

En primer lloc va obrir l'acte el vice-president del Centre, Francesc Gurri, que va excusar l'absència del president i va manifestar que això li permetia d'estar en aquest acte al costat de Francesc Masclans, un consoci del Centre que hi és present en moltes activitats i en molts llocs a través dels seus llibres tan populars.

Després va donar la paraula a Glòria Puchades, que va parlar sobre la relació de Francesc Masclans amb el seu pare, Josep M. Puchades, i amb l'editorial que ja fa uns quants anys que està al seu càrrec, i sobre les «guies d'en Masclans», tal com són anomenades popularment, que han esdevingut una

eina clàssica per al coneixement de les nostres plantes. Va recordar el nombre elevat de reedicions que s'han fet de totes dues guies i va fer vots perquè puguin continuar ajudant a tothom qui vulgui conèixer aquest aspecte de la natura.

A continuació va tocar el torn a Josep Nuet, que va llegir un parlament glossant alguns aspectes de l'obra de Francesc Masclans. Començà recordant que les guies botàniques de F. Masclans són obra d'un investigador botànic amb un bagatge extens, que li ha permès poder fer uns llibres aparentment senzills donant un tractament original en uns treballs botànics dedicats a les persones que s'inicien. En segon lloc, va recordar que aquestes guies són unes obres fetes per una persona molt observadora que inviten a observar en contacte directe amb la natura. I, en tercer lloc, va insistir que en aquestes guies hi ha molta informació que no ha estat prou explotada, com són ara els apartats en què descriu, d'una manera senzilla i a l'abast, els principals tipus de vegetació dels Països Catalans, i també en el fet de fer servir un llenguatge tècnic molt ajustat, però allunyat de tecnicismes innecessaris que dificulten la comprensió dels qui comencen. Va cloure el parlament recordant la feina ben feta de Josep Ribot, el dibuixant que va il·lustrar les guies i va llançar una crida a continuar la feina de Francesc Masclans, fent servir les guies i donant-les a conèixer,

com la millor manera d'homenatjar el seu autor.

Tot seguit el senyor Masclans va ser obsequiat amb una placa que li oferia el Centre i l'Editorial Montblanc-Martín en ocasió d'aquest aniversari. També va rebre un quadern il·lustrat sobre la flora del turó de Tagamanent, fet per un grup de consocis que participen en les activitats del Grup d'Estudis Botànics Ramon Pujol i Alsina, utilitzant les guies dels arbres i dels arbustos.

Lavors Francesc Masclans agrafà l'homenatge amb les següents paraules:

Segurament ningú ni dubta que és necessari reduir i evitar del tot la destrucció que, arreu del món, sofreix la naturalesa. Però només coneixent a fons els lligams connaturals de l'ésser vivent, arribarem a estimar-la com cal i desapareixeran les pràctiques exterminadores de la conducta humana sense haver de passar per etapes pragmàtiques i oportunistes massa llargues, de marxant poc escrupolós. Al Centre Excursionista de Catalunya —des dels més vells com jo, fins a la primerenca i prometedora jovenalla— tots plegats ens sentim fortament compromesos en aquesta obra redreçadora, alhora tan

urgent i tan honorable. Sens dubte, els nostres instruments per a aquesta comesa han d'ésser culturals i pedagògics, i el nostre Centre Excursionista ha aconseguit una acurada contribució forjada clarament a diversos nivells, sense excloure els típics dels primers graons, els elementals i predominantment educatius que caracteritzen les escoles primàries i secundàries, on han d'arrelar els fonaments idonis reservats a edats posteriors, madurades i realitzades en plenitud, que obren les portes dels nivells superiors, d'abast científic.

El Centre Excursionista, en la seva llarga història, ha estat capdavanter en aquest sentit i ha unit sempre les seves activitats esportives amb la difusió de l'interès i el respecte per la natura i amb els esforços per tal d'evitar que sigui malmesa.

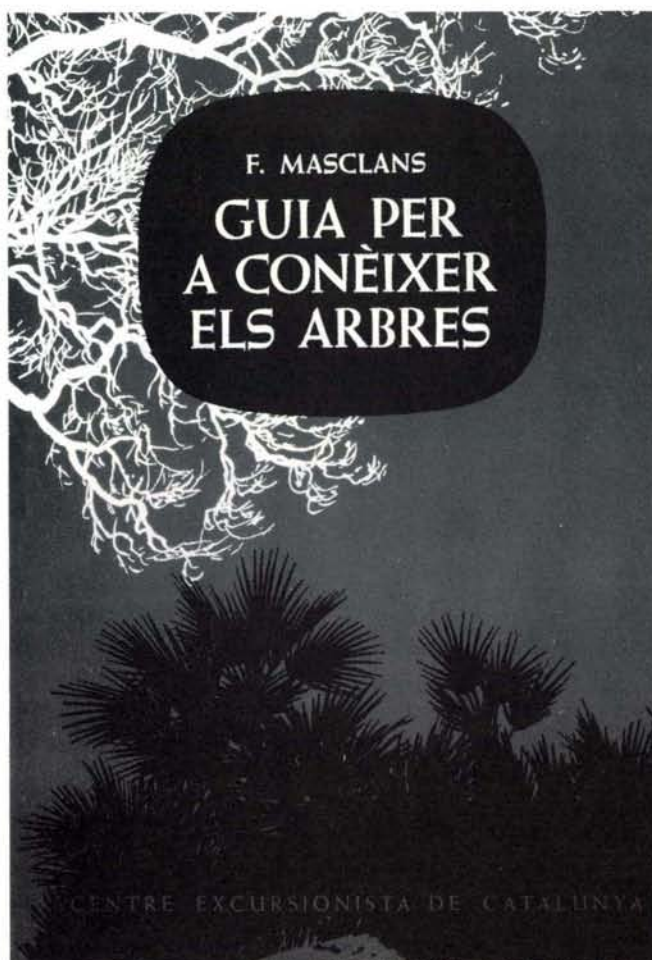
Els qui, dintre les nostres limitades possibilitats, hem pogut col·laborar amb el Centre ens en sentim orgullosos i desitgem que la seva obra sigui continuada cada vegada amb més vigor.

Crec que l'acte d'avui, que agraeixo profundament, no ha d'ésser considerat només com un record d'un modest treballador que ha fet el que ha pogut per participar en la gran empresa del Centre, sinó, sobretot, com una manifestació més de la voluntat de continuar amb energia la defensa del patrimoni natural i cultural del nostre poble.

I no voldria oblidar-me, en aquest moment, de l'amic Josep Ribot, que va col·laborar magníficament en la il·lustració de les guies, i d'expressar també la reconeixença pel suport rebut de l'Editorial Montblanc-Martín i molt particularment del bon amic Josep Maria Puchades i, més tard, de la seva filla Glòria.

Després de les paraules de Francesc Masclans, que van ser acollides amb càlids aplaudiments, es va estrenar un vídeo fet per Antoni Puig, amb guió d'Hilari Sanz. En aquest vídeo es recullen aspectes dels llibres de Francesc Masclans, hàbilment combinats amb els dibuixos de Josep Ribot i amb imatges de plantes i de les activitats de les excursions de botànica.

Aquesta projecció va cloure una

GUIA PER A CONÈIXER ELS ARBUSTS I LES LIANES

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

vetllada molt simpàtica i agradable, en la qual vam poder tenir entre nosaltres Francesc Masclans, que manté un en-

vejable estat de salut i conserva tota la bonhomia i el sentit de l'humor.

Per molts anys, Francesc Masclans.

XVII Aplec Excursionista dels Països Catalans, a la vila d'Agramunt

Francesc Beato

Els passats dies 30, 31 d'octubre i 1 de novembre de 1993, se celebrà a la vila d'Agramunt, comarca de l'Urgell, el XVII Aplec Excursionista dels Països Catalans, organitzat per l'Ajuntament de la vila i l'Agrupació Excursionista de l'Urgell, de Tàrraga.

A la ribera del riu Sió, en el seu pas per la població, s'instal·là el campament. És un lloc ombrejat i encatifat d'herba.

També, en el gimnàs de l'Institut, que era molt a prop de la zona d'acampada, s'hi pogueren instal·lar un nombreós grup d'assistents.

Aquest any és la primera vegada que el lloc d'acampada de l'Aplec se situa al costat d'una població, amb els avantatges i inconvenients que això comporta.

Per un costat, la proximitat d'una població treu l'encant que comporta el fet d'estar situats en plena natura, i, per l'altre, fa possible que durant els dies de l'Aplec hi hagi una relació amb la població que acull els excursionistes.

Crec que, en el cas d'Agramunt, fou positiva l'experiència, perquè es tingué una relació constant amb els habitants de la vila, que col·laboraren en tot moment a fer més agradable la nostra presència.

Diverses entitats de la població foren les que amb la seva disposició i el seu treball facilitaren l'organització de la trobada excursionista.

CRÒNICA DE L'APLEC

Divendres, 29-X-93

A partir de la tarda començaren a arribar els assistents.

Dissabte, 30-X-93

Després de dinar, es va fer l'acte d'inauguració de l'Aplec, amb els parlaments de benvinguda de l'alcalde d'Agramunt, Josep Huguet, i el representant de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, Josep Barberà. Després fou hissada la senyera de l'Aplec, símbol de continuïtat d'aquestes trobades.

Tot seguit, i guiats per l'Agrupament Escolta «el Cau» d'Agramunt, un nombreós grup d'excursionistes, que superaven els dos-cents, iniciaren un recorregut d'unes tres hores, que ens portà cap al bosc del Siscar, una vasta extensió d'alzinar i roure, que s'alterna amb conreus i grans masies. És situat entre els termes d'Agramunt, Oliola i Cabanabona. Vàrem sortir d'Agramunt, cap al veïnat de Rocabertí, el poble de la Donzell, l'antic monestir —avui en ruïnes— de la Mare de Déu de la Gorga, el poble de Mafet i altre cop a Agramunt.

Tan sols arribar a la parroquial de Santa Maria, es va celebrar missa, a la qual assistiren un grup d'acampadors.

Després, i per cloure el dia, en el cinema Avenida, es presentà l'àudio-vi-

sual de l'Expedició Gas Natural a l'Everest a càrrec de l'expedicionari Josep A. Pujante, seguit d'un animat col·loqui per part del nombreós grup d'excursionistes que quasi omplien la sala.

Diumenge, 31-X-93

Aquest dia fou el de més activitat.

De bon matí sortiren les tres excursions programades; una al Montsec de Rúbies, una altra al massís de Sant Honorat, i la tercera a un recorregut per diversos indrets i pobles de la comarca de l'Urgell.

També els que varen portar la bicicleta pogueren fer un itinerari pel bosc del Siscar.

Aquestes quatre activitats foren guiades pels socis de l'Agrupació Excursionista de l'Urgell, de Tàrraga. En total foren cinc autocars que traslladaren més de dos-cents cinquanta excursionistes participants, que pogueren gaudir d'un dia esplèndid.

A la tarda, en el recinte de l'Aplec, l'entitat Acció Cívica per la Solidaritat, d'Agramunt, organitza diversos jocs ecològics tant per als petits com per als grans.

En una aula de l'Institut es va fer la reunió de delegats de les entitats participants en l'Aplec, a la qual assistiren uns cinquanta representants. En la reunió es van debatre diversos aspectes organitzatius de l'Aplec, com també, després d'un llarg col·loqui, en què es va plantejar l'organització del proper Aplec, els excursionistes de Catalunya Nord, que havien d'organitzar-lo el proper any, demanaren que una altra entitat se'n fes càrrec, cosa que finalment va admetre el Centre Excursionista Contestà, del País Valencià.

Després de sopar, i en la gran carpa instal·lada en el lloc d'acampada, es va fer el foc de camp, amb castanyada i amb la participació de diversos grups musicals de la població.

Dilluns, 1-XI-93

Al matí forem convidats a l'esmorzar típic, arengada a la brasa, pa, i vi, del qual s'encarregà la Creu Roja d'Agramunt.

Després es varen fer dos grups. Un

L'església de Sant Salvador, del veïnat de Rocabertí (la Donzell), que visitarem durant els dies de l'Aplec.

Dibuix: James Bannister.

va fer una caminada fins al Pilar d'Almenara, torre de guaita, restaurada de fa pocs anys. És un dels símbols de la comarca de l'Urgell, i està situada dalt la serra del mateix nom, des d'on es gaudeix d'una extensíssima vista des del Pirineu fins al Montsant, i de Montserrat a l'Aragó, té als seus peus la plana de l'Urgell i la ribera del Sió.

L'altre grup va fer una detallada visita històrico-cultural a la vila d'Agramunt, acompanyats per l'historiador local Lluís Pons i Serra.

Al migdia, quan ja havien arribat tots dos grups, l'un del Pilar d'Almenara i l'altre de la visita a la vila, es va plantar davant de l'Institut un roure, com a testimoni de l'agermanament dels excursionistes dels Països Cata-

lans. Molts dels assistents portaren terra de les seves poblacions, que dipositaren en el clot on es plantà l'arbre. Els socis del Centre la varen portar del turó de Montgat.

En el gimnàs de l'Institut es va fer el dinar de cloenda, al qual assistiren molts acampadors. El dinar va consistir en una gran cassola de pagès, menjar popular a la comarca de l'Urgell.

Després, amb la presència de l'alcalde d'Agramunt i part del consistori, es va fer l'acte de cloenda, en què es va lliurar el premi del concurs fotogràfic, que va correspondre a la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus.

I després d'abaixar la senyera de l'Aplec, es forma una gran rotllada i, amb «El cant dels adéus», ens acomiadem fins l'any vinent a Cocentaina.

Cal esmentar les institucions i entitats que feren possible aquest XVII Aplec: el Consell Comarcal de l'Urgell, la Diputació de Lleida, la Secretaria General de la Joventut de la Gene-

ralitat de Catalunya, la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, l'Agrupament Escolta «El Cau» d'Agramunt, la Cobla Jovenívola d'Agramunt, l'Escola Municipal de Música, els Grallers d'Agramunt, el Grup d'Havaneres «Vent Serè» d'Agramunt, Acció Cívica per la Solidaritat, la Creu Roja d'Agramunt, la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, i en especial, pel seu servei constant dia i nit, el Grup de Bombers Voluntaris d'Agramunt.

Més de sis-cents excursionistes representants de tots els Països Catalans, assistiren a aquest XVII Aplec. Del Centre Excursionista de Catalunya hi participaren vint-i-sis socis.

Agraïm a l'Ajuntament d'Agramunt, i a l'Agrupació Excursionista de l'Urgell, de Tàrraga, per l'organització d'aquest XVII Aplec Excursionista dels Països Catalans, que un any més ens ha permès de conèixer i fomentar l'amistat i germanor entre tots els excursionistes de parla catalana.

Presentació del llibre *El medi natural a les comarques gironines*

Lluís Paluzié i Mir

President del Consell de Protecció de la Natura

*Parlament
pronunciat en l'acte
de presentació del
llibre El medi
natural a les
comarques
gironines: l'estat de
la qüestió, llibre
editat per la
Diputació de
Girona i dirigit per
Ramon Fortià i
Rius, el 26 de
novembre de 1993,
a la Casa de
Cultura de Girona.*

Ens trobem davant un llibre important, ben estructurat i ben escrit. Important pel seu contingut, que segueix el camí o l'estil, com diu Ramon Folch, del *Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*. Em refereixo a *Natura, ús o abús?*, del 1976 i reeditat el 1988, que ja es considera un clàssic. Però el llibre d'avui tracta més extensament d'una part del territori català. Té un dens contingut, un to profund i assoleix un detall, que fa d'*El medi natural a les comarques gironines* una obra que ens dóna un coneixement i una valoració integral i especificada dels sistemes naturals d'aquesta zona, alhora que ens fa una anàlisi de la seva situació ambiental real i, tal com diu el president de la Diputació, dóna, als administradors, receptes específiques a problemes concrets.

La seva lectura atractiva, ajudada de gràfics, plànols i quadres, fa el llibre interessant per a qualsevol persona que tingui interès de conèixer una mica més profundament com són, què tenen, i què signifiquen, en el conjunt del país, els valors naturals i paisatgístics de les nostres comarques.

El llibre, al marge de les presentacions i informacions prèvies, estructura el seu contingut en dues parts. La primera part, amb el títol de *La necessitat d'un debat a l'entorn del nostre patrimoni natural*, és un veritable i acurat treball monogràfic de tipus general, que, si bé ens prepara l'entrada als es-

tudis concrets de les distintes zones que són objecte de l'anàlisi, també podria anar gairebé tot sol i concebre's com un treball autònom. Es tracta d'una informació exhaustiva i actualitzada de tots els problemes i les realitats concretes que avui emmarquen genèricament el nostre patrimoni natural. És a dir, aquesta part del llibre, al nostre entendre, és un tractat divulgatiu bàsic de coneixements i, també de la majoria de factors que hi han intervingut i afecten tant la concepció com les solucions que hom proposa per a la nostra problemàtica ambiental.

La que podríem considerar la segona part del llibre es refereix als estudis concrets dels espais que són objecte d'anàlisi, que s'agrupen en els conjunts següents:

El Pirineu i la muntanya mitjana empordanesa, de Joan Budó i Jena Fèlix.

El pla de l'Estany, de Miquel Coma, Jordi Figueres, Josep Gratacòs i Jordi Porxas.

La plana i el litoral de l'Empordà, de Ramon Fortià.

Les Gavarres, de Josep V. Alhambra, Empar Vaqué i Jordi Vicens.

La Selva, de Lluís Motjé.

L'alt Maresme, de Joan Borrell i Joan M. Riera.

El massís del Montseny, de Martí Boada.

Osona, de Jordi Camprodon i Marc Ordeix.

La Garrotxa, de Miquel Macias.

El Ripollès, de Daniel Puig, Maribel Cámara i Ferran González-Prat.

La Cerdanya, de Ramon Martínez-Vidal.

Els criteris de delimitació d'aquests àmbits territorials establerts pels autors es basen en raons geogràfiques, paisatgístiques i de coherència territorial i, per tant, no es corresponen amb les divisions administratives o polítiques. Cal estimar aquesta divisió i aquesta estructura perfectament justificades, ja que la natura i el paisatge no entenen de línies divisòries artificials.

Aquest aspecte, en veure el massís del Montseny entre la relació d'àmbits, fa recordar les filigranes jurídico-administratives que, al seu dia, es van haver de fer per a poder formular un sol pla especial per a tot el massís del Mont-

seny i no pas un pla per a cada província. Després aquest fou sotmès a una tramitació en la qual, si bé els òrgans urbanístics competents l'aproven únicament respecte a l'espai territorial de la seva competència, no deixaven de tenir davant un sol pla per a tot el conjunt del massís.

Tornant a la part general del llibre, l'autor es planteja un conjunt de qüestions que, d'una forma simplificada, es poden agrupar, molt sintèticament, en tres blocs:

La sensibilització pública per la qüestió ambiental.

L'ordenació del territori.

La gestió dels espais protegits; les competències i funcions de les administracions implicades.

QUANT A LA SENSIBILITZACIÓ PÚBLICA PER LA QÜESTIÓ AMBIENTAL

L'autor veu, amb la perspectiva que ens dona el temps transcorregut, els moviments espontanis sorgits en el context de la transició política, i en destaca el gran nombre de campanyes de salvaguarda que varen tenir lloc sobre diferents indrets i espais naturals, els quals foren objecte de reivindicació popular. I també certs debats i simposis, alguns d'ells ben recents.

De tot això es desprèn la gran preocupació de la societat civil per la problemàtica ecològica i la necessitat de protecció concreta dels espais naturals més singulars del país, que va donar lloc a la creació de moltes entitats i grups ecologistes i de defensa de la natura. Aquesta sensibilització, si bé ha continuat després de la transició, l'autor ens recorda, amb nostàlgia, que quelcom d'irrepetible es va viure en aquells moments.

Sobre aquells anys també és bo recordar que el millor ajut que va tenir l'única administració que en aquells moments portava a cap a casa nostra una política conservacionista —ens referim a la Diputació de Barcelona, i també a la de Girona, pel que fa al Montseny—, foren els grups de defensa i altres entitats ambientalistes, com DEPANA, i també determinats periodistes que col·laboraren intensament en

diferents diaris i revistes en l'endegament d'una política de protecció de la natura i en la consecució d'uns estatuts jurídics acceptables per a alguns dels nostres espais naturals.

QUANT A L'ORDENACIÓ DEL TERRITORI

L'autor destaca que la Llei 23, de 1983, de política territorial, podia haver estat una bona eina per a donar resposta a moltes de les qüestions que afecten el medi. Però el pla territorial general, el seu instrument bàsic, tot just va ser anunciat i tramitat com a avantprojecte a finals de 1992; gairebé deu anys després de l'aprovació de la Llei. Això li permet recordar el «Pla de distribució en zones del territori català», ja històric, conegut com a «*Regional Planning*», formulat l'any 1932 per Nicolau Rubió i Tudurí, per encàrrec de la Generalitat republicana, que, encara avui, ens admira a tots pel seu contingut i ambicions intent de racionalitzar els usos del sòl de Catalunya, sempre amb una gran sensibilitat en el tractament de la naturalesa i el paisatge.

El cert de tot això, se'ns diu amb raó, ha estat la manca de criteris unificadors i d'una concepció global del territori, que ens ha portat al fet que cada municipi redacti el seu planejament urbanístic amb absoluta independència dels planejaments elaborats pels altres pobles i altres ciutats veïnes.

Quant a la pròpia concepció dels planejaments, en ressalta el caràcter no vinculant dels informes preceptius de certs departaments, en aspectes tan fonamentals com ara l'ordenació d'usos del sòl. També la valoració d'impacte ha estat concebuda només com un requisit legal que acompanya un programa, i no pas com un factor determinant en l'aprovació o no del projecte en qüestió.

És el que s'ha dit tantes vegades, els plans incorporen com a annexos uns magnífics estudis sobre el medi, però només li «fan costat», ja que gairebé mai no s'introdueixen les seves propostes en les determinacions dels planejaments.

Una altra contradicció, la tenim en

el PEIN, l'única realitat bàsica del qual és que qualifica com a sòl no urbanitzable uns espais determinats del territori, però té l'encert de fer-ho a un nivell legal més elevat que el propi de tants plans urbanístics, els quals han de classificar bona part del seu sòl també amb aquesta categoria urbanística. D'altra banda, sempre hem trobat pejorativa i simplista aquesta denominació, per ser atorgada a l'espai majoritari del país. Doncs bé, com es diu en el llibre, ara amb aquest fet, sembla que es doni carta verda a una ocupació ferotge de la resta del territori no inclosa en les delimitacions del PEIN.

Evidentment, si bona part d'aquest sòl no urbanitzable també ha estat subjecte a una denominació no gens adequada en l'avantprojecte del Pla Territorial General, no ens ha de sorprendre el que passa, però aquesta manca de sensibilitat sobre un medi rural majoritari és molt lamentable. Com a mínim, cal tenir-li respecte.

QUANT A LA GESTIÓ DELS ESPAIS NATURALS PROTEGITS

Estem davant d'una qüestió difícil, que va estretament lligada a la distribució de competències sobre el medi ambient entre les diverses administracions i, encara més concretament, entre els òrgans diferents d'una mateixa administració.

Com diu l'autor, en matèria de medi ambient, un dels primers grans errors de l'autonomia recobrada fou copiar el model caduc i imperant que l'estat central havia posat en pràctica fins aquells moments: la dispersió de competències i les responsabilitats en diverses conselleries, sovint homònimes dels ministeris existents. També el traspàs de competències fou fet tan en bloc, que, en la majoria dels casos, només calgué canviar el cartell de la porta i l'encapçalament del paper. Així ICONA passà en bloc a constituir la Direcció General de Política Forestal, també denominada del medi rural i que avui es diu del medi natural.

Recentment, va semblar que amb la creació de la Conselleria de Medi Ambient, en un principi, se sobrepassarien

fins i tot el que havien estat en molts moments els sostres reivindicatius d'uns i altres sectors.

Dissortadament, però, continua l'autor, l'alegria va durar ben poc, ja que el decret que assignava les competències deixava, entre altres funcions, la gestió dels espais protegits, gran cavall de batalla de la reivindicació, al Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.

Avui a Catalunya, en el terreny dels espais protegits i al marge de les competències de l'Estat central i de la Generalitat, hem de destacar les competències que, sobre la matèria, corresponen a les entitats locals i que són exercides per les Diputacions de Barcelona i Girona, pel que fa al Montseny, i per la de Barcelona, en exclusiva, pel que fa al massís de Sant Llorenç del Munt i a la serra de l'Obac, el Corredor-Montnegre, el Garraf i Montesquiu. També ho són per la Mancomunitat de municipis de l'àrea de Barcelona, en tot allò que fa referència a la serra de Collserola. Quant als espais naturals gestionats per la Generalitat, la gestió correspon habitualment al Departament d'Agricultura, a excepció de la zona volcànica de la Garrotxa, que gestiona avui el Departament de Medi Ambient. Encara hi ha altres casos especials, com ara Poblet i Montserrat, que depenen d'altres departaments.

Sobre aquesta qüestió, cal fer notar o recordar que a Catalunya, durant el franquisme, l'únic espai gestionat per l'Administració central fou el parc nacional d'Aigüestortes i de Sant Maurici, ja que ICONA, a Catalunya, no va promoure cap més acció sobre aquesta matèria. En canvi, fou l'Administració local i, més concretament, la Diputació de Barcelona que, a les acaballes del règim i en plena transició, va encetar i consolidar una política de conservació de la natura, utilitzant els instruments legals de l'ordenació territorial, ja que era evident que no podia pas fer servir els d'ICONA, amb els resultats que tots sabem i que avui perduren.

Per això, quan la Generalitat encetà la política d'espais naturals protegits, creiem alguns que es produí un altre gran error, ja que es basà en els equips de l'Estat central transferits, que no ha-

vien fet res a Catalunya en aquesta matèria durant quaranta anys. En canvi, es podia haver aprofitat una estructura que s'havia creat a Catalunya i funcionava bé.

Sobre aquesta matèria, que ha estat polèmica des de fa temps, i sobre els espais protegits, cal veure de quina forma i per qui han de ser concebuts, estructurats, ordenats i gestionats. Si s'ha de fer a través de la política d'ordenació territorial i pels seus mitjans; si ha de ser per mitjà dels departaments agrícoles forestals, o, finalment, si s'ha de fer mitjançant òrgans «ambientals» creats expressament. Ja vam dir fa temps que aquesta era una qüestió complexa. El que sí es podia afirmar, però, amb independència de quin seria l'òrgan més adequat, és que aquesta matèria, des de la seva concepció fins a la seva gestió, ha de ser la tasca d'equips multidisciplinaris, experts en ciències de la naturalesa, i no pas la funció d'un òrgan, el personal del qual hagi estat format només en una sola disciplina i, a més, no conservacionista.

PASSANT A LA PART ESPECÍFICA DEL LLIBRE

Seria molt interessant poder fer un recorregut per cada àmbit estudiat, però això ens allargaria massa. El que sí volem remarcar és que cada un d'aquests estudis, al marge de ser molt complet, conté un conjunt de consideracions sobre la problemàtica ambiental i les perspectives de futur de la zona, la descripció dels diferents espais singularitzats i l'establiment d'uns criteris i suggeriments per a la seva protecció i gestió. Tot i això, juntament amb els gràfics, els quadres i la bibliografia de cada lloc, ha de facilitar molt no solament la tasca de l'administració, que porta a cap l'execució de les previsions del PEIN i dels espais declarats, sinó també la d'aquella altra, sigui local o autonòmica, que vulgui donar l'exemple d'assumir les recomanacions que es fan en el llibre per als espais no inclosos en el PEIN i endegar una política ambiental més ambiciosa i de més futur per al país que la duta fins avui.

Finalment, després del que ens diuen els autors del llibre, del qual recomanem la lectura a tothom, i atesa la situació de la nostra política ambiental, ens atrevim o ens permetem formular algunes reflexions:

a) El medi és un tot coherent que no pot preservar-se amb la tutela única i exclusiva d'uns enclavaments aïllats dins un conjunt que pateix una continuada degradació ambiental.

b) Per això el sòl rústec ha de tenir un tractament conseqüent amb la seva pròpia funció i també amb el seu caràcter d'entorn i corredor biològic necessari per a la supervivència dels espais protegits, cal bandejar d'una vegada la seva actual concepció de calaix de sastre amb la denominació de «sòl no urbanitzable», on tot està permès.

c) La segregació de molts espais per un sistema infraestructural antiecològic, pot produir, a mitjà i llarg termini, una transformació dels espais naturals quant a hàbitats de fauna, en uns grans espais de tipus quasi zoològic d'interès turístic a causa de les espècies reintroduïdes.

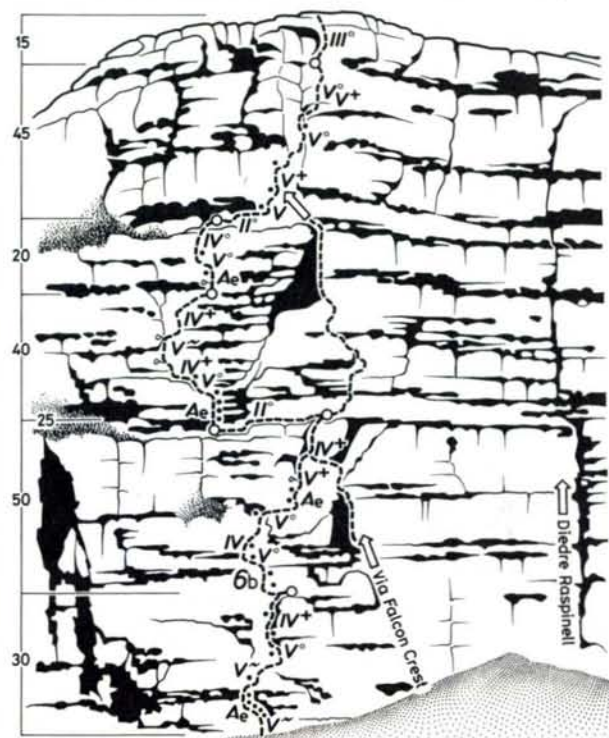
d) Cal establir urgentment a casa nostra unes bases de coordinació estricta entre les administracions que promouen, ordenen i gestionen els espais naturals protegibles, amb el benentès que aquestes activitats comporten la intervenció d'equips d'experts en les ciències de la naturalesa i en la gestió ambiental.

Podria ser una solució la creació d'un ens autònom per a la gestió, en el qual s'integressin tots els òrgans actuals.

e) La gestió dels espais naturals ha de tenir molt en compte l'home que viu al món rural i que moltes vegades, encara que cada dia menys, viu dels seus recursos. Aquesta gent es troba que gestiona un patrimoni relict i valuós, cosa que gairebé mai ningú no li agraeix, sobre el qual tothom té dret a demanar comptes. Cal que tothom surti guanyant de la protecció.

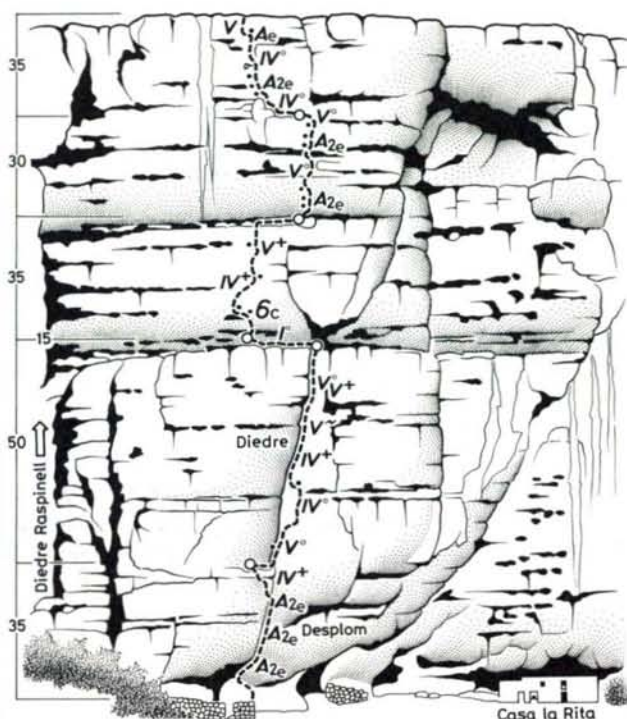
VIES D'ESCALADA

SERRAT D'ODEN (paret de Canalda)

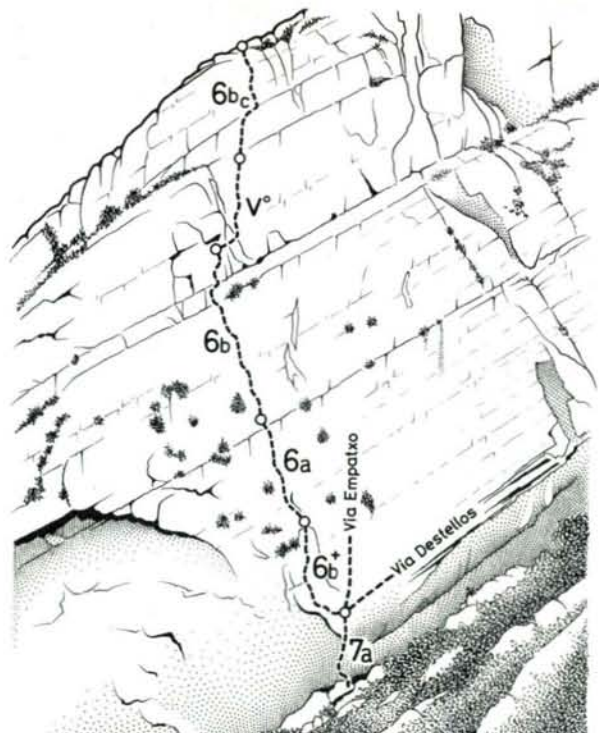
Via «Dinastia» (185 m, MD⁺, A_c).
1ª asc.: 25-I-94, per Josep M. Cases, Joan Vendrell i Jordi Clos.
Material: joc tascons i *friend* núm. 2.

SERRAT D'ODEN (paret de Canalda)

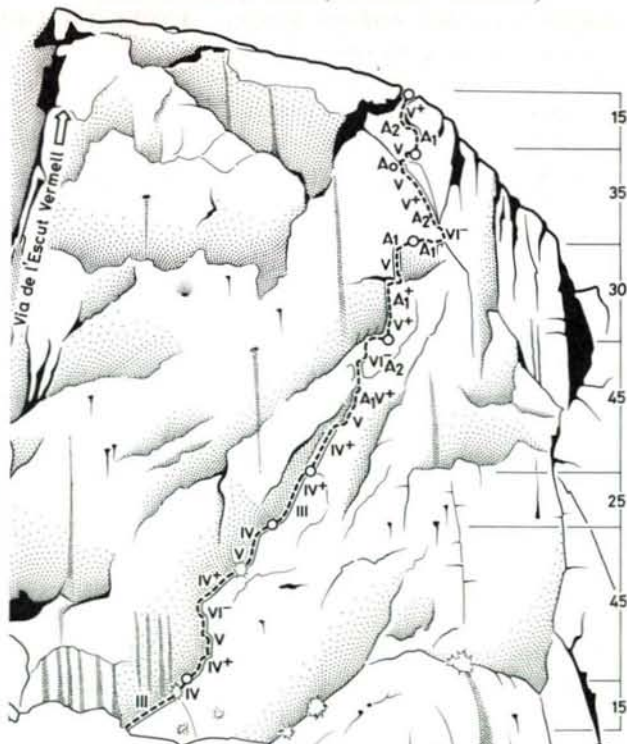
Via «1879» (200 m, MD⁺, A_{3c}).
1ª asc.: 26-II-94, per Fredi Parera, Ricard Darder i Armand Ballart.
Material: joc tascons i *friends* mitjans.

TERRADETS (paret del Peladet)

Via «Necròpoli» (200 m, 6b⁺).
Equipada per Pau Tetua, Paco Vargas i Albert Gómez.
1ª asc.: 19-XI-93. Material: 15 cintes exprés.

SANT GERVÀS (l'Escut Vermell)

Via «Picazo-Fredi» (215 m, MD⁺, A₂).
1ª asc.: 31-I-93, per Antoni Garcia Picazo i Fredi Parera.
Material: 8 pitons variants, joc tascons i *friends*.

CRÒNICA DEL CENTRE

VII CONCURS DE FOTOGRAFIA DE TEMES OBLIGATS

Tal com estava previst, el passat 14 de gener va tenir lloc el veredict de aquest concurs corresponent a l'apartat Gaudí. Hilari Sanz i Gonel, Kildo Carreté i Bisbal i Joan Sabadell i Contel actuaren de jurat. Els resultats són els següents:

Apartat blanc i negre:

«Nocturna» de Josep Basagaña (7 punts), guanyadora de l'apartat, «Passejant» de Neus Sánchez (6,3), «Finestral» de Roser Bou (6,3), «Migdia» d'Eduard Estrada (5,8), «Inclinades» d'Eduard Estrada (5,8), «Xemeneia» de Roser Romaní (5,5), «Mirador» d'Àngela Riu (4,6), «Arcades» de Josefina Garriga (4,6), «Cúpula» de Conxita Riba (4,3), «Drac» de Josep Camp (4,3), «Xemeneies» de Dora Serra (4), «Torres» d'Antoni Figueres (3,8), «Gàrgoles» de Josep Ramon (3,3) i «Casal» d'Àngels Sagrera (2,6).

Apartat paper color:

«Ombres» d'Eduard Estrada (7,3 punts), guanyadora de l'apartat, «Cargol» de Conxita Riba (6,6), «La Pedrera» de Josep Ramon (6,5), «Xemeneia» de Josep Camp (6,1), «Contrallum» de Neus Sánchez (6), «Rosetó» d'Eduard Estrada (6), «Guerrers» de Roser Romaní (5,6), «Naixement» d'Antoni Figueres (5,6), «Balcons» de Josep Basagaña (4,6), «Bancs» de Roser Bou (4,1), «Cúpula» d'Àngela Riu (4,1), «Torre» de Josefina Garriga (3,8) i «Tastos» d'Àngels Sagrera (2,5).

Apartat diapositives:

«Cúpula» de Conxita Riba

(6,1 punts), guanyadora de l'apartat, «Balcó» d'Eduard Estrada (5,8), «Bancs» de Roser Romaní (5,8), «Creu» de Josep Ramon (5,5), «Finestral» de Roser Bou (5,3), «Cúpula» d'Àngela Riu (5,3), «Reixa» de Josefina Garriga (5), «Porxos» de Josep Basagaña (4,5) i «Tastos» d'Àngels Sagrera (4,3).

CRÒNICA DEL MÓN EXCURSIONISTA

ASSEMBLEA CONSTITUENT DE LA FUNDACIÓ ANTONI SORS PER A L'ESTUDI DE L'HIMÀLAIA

El proper 13 d'octubre es va celebrar, en el local de la Fundació Antoni Sors, a la població de Sant Vicenç de Montalt, la sessió de constitució de la junta de govern de l'esmentada Fundació.

Les juntes varen quedar constituïdes de la següent manera:

JUNTA DE GOVERN

President: Josep Torras i Porras, alcalde de Sant Vicenç de Montalt.

Sots-president 1r.: Assumpta Triadó i Aymerich, presidenta de l'Agrupació Científico-Excursionista de Mataró.

Sots-president 2n.: Enric Pons i Galí, regidor de Cultura de l'Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt.

Vocal 1r.: Jordi Gràcia i Ralda, regidor d'Esports de l'Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt.

Vocal 2n.: Enric Castell i Bernabeu, soci i ex-president

de l'Agrupació Científico-Excursionista de Mataró.

JUNTA EXECUTIVA

Director: Manuel Punsola i Mitjans.

Sots-director: Miquel Sala i Roy.

Secretari general: Xavier Varela i Pinart.

Tresorer: Vicenç Colomé i Puig.

Posteriorment es llegiren i s'aproven els Estatuts de la Fundació, que recullen la filosofia de l'estudi, d'ajut a la recerca i de finançament dels treballs a realitzar sobre aquestes tres serralades: Hindu Kush, Karakorum i Himàlaia, que reuneixen tots els cims de més de vuit mil metres del món, i un 95% dels de més de set mil metres.

Actualment es prepara la publicació d'un Anuari amb el resum de les expedicions catalanes a l'Himàlaia, així com d'altres publicacions de caràcter monogràfic, que veuran la llum el proper any 1994.

INTERVENCIÓ DEL PRESIDENT DEL CENTRE EN L'ACTE D'ADHESIÓ DE L'ESPORT CATALÀ A LA PROCLAMACIÓ DE L'ANY INTERNACIONAL DE L'ESPORT I DE L'IDEAL OLÍMPIC

Reproduïm la intervenció del president del Centre en l'acte d'adhesió de l'esport català a la proclamació de l'Any Internacional de l'Esport i de l'Ideal Olímpic, acte que tingué lloc en el Palau de la Generalitat, el dia 1 de febrer de 1994.

Molt Honorable President de la Generalitat de Catalunya, Excm. President del Comitè Olímpic Internacional, Excm. Secretari General de l'Esport de la Generalitat de Catalunya, autoritats, senyores i senyors:

Com a president del Centre Excursionista de Catalunya i en representació dels clubs i les entitats esportives de Catalunya, em plau d'expressar la nostra adhesió a la proclamació de

l'any 1994 com a Any Internacional de l'Esport i de l'Ideal Olímpic, segons acord de l'Assemblea General de les Nacions Unides pres durant el seu 48è. període de sessions.

Igualment fem nostra la crida formulada pel Comitè Olímpic Internacional a favor de l'observança de la treva olímpica amb l'objectiu de fomentar la pau a través de l'esport i l'olimpisme.

Si existeix un país amb una variada i rica tradició esportiva, Catalunya n'és un testimoni clar. De sempre l'esport ha estat una constant en la nostra vida col·lectiva. No en va Barcelona, després d'una llarga i reconeguda trajectòria de tot l'esport català, va tenir l'honor d'ésser seu d'uns Jocs Olímpics. I va saber respondre a aquest repte amb eficàcia, rigor i, sobretot, cosa que és més important, amb una participació entusiasta dels seus ciutadans.

Aquesta culminació olímpica, a la qual, entre altres, els clubs i les entitats esportives de Catalunya van aportar el seu suport, experiència i saber fer, és una demostració evident de la força de l'esport en la nostra societat i alhora la contrapartida al treball continuat de tots els que estimem i practiquem l'esport.

Els clubs i les entitats esportives són el nucli aglutinador de persones que coneixen el sacrifici, l'esforç, el descoratjament de vegades, i també l'èxit. Perquè això i moltes altres coses és l'esport... L'esport és també un vehicle de comunicació, d'acceptació del contrari, d'amistat i de solidaritat.

Des d'aquesta vivència, els clubs i les entitats esportives tenim la força de proclamar arreu aquests ideals, que són l'essència del moviment olímpic, ideals que han de superar barres i conflictes i ser un exemple a seguir per la joventut.

Volem creure en un futur en què la comprensió s'imposi a la violència i on la ferma creença en aquests principis sigui l'expressió d'un missatge de solidaritat i pau al món.

Els clubs i les entitats espor-

tives acceptem el compromís d'unir els nostres esforços per difondre aquest missatge i treballar conjuntament a favor de l'observança de la treva olímpica en els països on l'odi i la violència es fan presents.

Aquest és ara el repte que tots ens proposem i al qual esperem saber respondre.

En acabar, en nom dels clubs i les entitats esportives de Catalunya i com a president de l'entitat degana de l'esport català, vull manifestar la nostra sincera i entranyable enhorabona al Comitè Olímpic Internacional i al seu president amb motiu d'aquesta efemèride tan significativa com és el seu centenari.

Moltes gràcies per la seva atenció.

Conrad Blanch i Fors

LLIBRES I MAPES

LLUÍS MARIÀ VIDAL 1842-1922. BIOGRAFIA

Julio Gómez-Alba. Ed. Museu de Geologia - Ajuntament de Barcelona, Barcelona 1992. 174 pàgs. il·l.

Aquesta biografia és el quart volum que completa una sèrie de reedicions en facsimil d'alguns dels treballs d'aquest destacat enginyer de mines i geòleg, que el Museu de Geologia de Barcelona ha publicat en commemorar-se el cent cinquanta aniversari del seu naixement.

Lluís Marià Vidal i Carreres

fou soci de l'Associació Catalana d'Excursions Científiques i president del Centre Excursionista de Catalunya, de l'any 1896 al 1900.

En els tres volums anteriors, sota els epígrafs de Lleida, Girona i el Cretàcic, s'han recopilat una mostra d'alguns dels seus treballs en el camp de la prospecció minera, de geologia i de paleontologia.

Aquest quart volum és una detallada biografia de Lluís Marià Vidal, en la qual es fa un exhaustiu repàs del seu entorn personal, familiar i professional. La presentació és a càrrec d'Àlvia Masriera, directora del Museu de Geologia de Barcelona, a continuació hi ha el pròleg i els set capítols de què consta el treball, que acaba amb un epíleg, a més d'una detallada bibliografia del personatge.

En aquest estudi podem seguir la vida d'aquest gran geòleg, que tant va fer per la ciència a Catalunya, i que a partir d'ara podrem conèixer amb tot detall, gràcies a aquesta magnífica biografia del Dr. Julio Gómez-Alba.

Lluís Marià Vidal fou un dels més destacats excursionistes científics del nostre país.

F. B.

RUTAS I PASEOS POR LOS CASTILLOS DE BURGOS

Enrique del Rivero, Sua edizioak, Bilbao, 1993.

D'una manera breu, però pràctica per als qui vulguin conèixer els nombrosos castells i torres de defensa que d'una manera pròdiga ofereix la província de Burgos, Enrique del Rivero ens proposa, en set capítols, altres tants recorreguts, que resseguint carreteres comarcals i amb un total per cada recorregut d'uns dos-cents quilòmetres, ens permetran visitar els castells situats al N i al S de les Merindades; els de Bureba, Ebro i Treviño; els dels Páramos i el Pisuerga; els de Burgos i l'Arlanzón i finalment els de la ribera del Duero. De cada

una de les construccions, ens en dona una notícia puntual i, a cada capítol, hi afegeix unes petites informacions de com arribar als llocs i les possibilitats d'allotjament i menjar. Un petit llibre que invita a conèixer aquestes mostres imposants dels temps pretèrits.

J. M. S. A.

RUTAS Y PASEOS POR PARAJES NATURALES DE EUSKAL HERRIA

Mikel Tellagorri i Enea Itxi, Sua edizioak, Bilbao 1993.

Recopilació, millorada i seleccionada d'una sèrie d'itineraris per terres basques publicats en el diari *Egin*. En aquesta publicació els autors ens proposen en 50 excursions, altres tantes visites a les muntanyes o paratges d'alt interès natural de les províncies d'Araba (Alava), Bizkaia, Gipuzkoa, Iparralde (país basc francès) i Nafarroa (Navarra). Una nota al començament de cada itinerari en fa ressaltar les característiques principals, per a detallar després l'accés i el recorregut pròpiament dit, amb unes notes finals de caire pràctic (temps a invertir, dificultat, etc.). No cal dir que tractant-se de descripcions de terres allunyades als nostres camps habituals d'excursió, se'ns despertaran ganes d'arribar-nos-hi en una primera ocasió.

Els croquis que acompanyen cada itinerari responen a un dibuix panoràmic amb el recorregut senyalat en sobreimpressió.

J. M. S. A.

SALUT I ALTA MUNTANYA. Com fer agradable una estada en altitud

Autors diversos. Ed. Departament Relacions Externes Grup Sandoz, Barcelona 1993.

Petit fulletó traduït del francès i adaptat al català per l'Institut de Medicina de Muntanya

Dr. August Castelló i Roca, en el qual, d'una manera senzilla i clara, se'ns expliquen els efectes de l'altitud en l'organisme humà, les possibles malalties que poden presentar-se i la millor manera de combatre-les. Uns consells a tenir en compte abans de marxar i durant l'estada en les altures que són positius per a aconseguir una bona aclimatació.

J. M. S. A.

25 INDRETS TURÍSTICS I MONUMENTALS DE LES VALLS D'ÀNEU

F. Xavier Sudrià i Andreu, la Pobla de Segur, 1993. 215 pàgs. il·l.

Com ja es dedueix pel títol, aquesta obra no és una guia en el sentit que donem al terme els excursionistes, sinó que es presenta com una proposta d'itineraris seleccionats per a facilitar un coneixement integral de les valls d'Àneu, una de les subcomarques en què es pot dividir el Pallars Sobirà. Unes valls que històricament havien gaudit d'alguns privilegis i d'un cert grau d'independència respecte del bisbat.

L'autor, que n'és un enamorat, hi ha fet nombroses estades amb la seva família, i les ha recorregudes d'un extrem a l'altre, prenent notes i apunts, fins a adquirir un profund coneixement del país, que ha plasmat en el llibre que comentem. El llibre, que forma el volum XXIV de la col·lecció «Història i cultura del Pallars», s'inicia amb unes pàgines dedicades a observacions útils i unes breus ressenyes geogràfiques, històriques, de la gent i, evidentment també, de l'art romànic. A continuació, ocupant la part més extensa del llibre, es presenten uns itineraris que s'agrupen en cinc sectors, cada un d'ells amb el corresponent mapa sectorial. Cada sector és subdividit a la vegada en cinc indrets significatius, que són descrits amb detalls minuciosos i il·lustrats amb dibuixos a la ploma que

assoleixen una fidelitat fotogràfica. Completa el volum una extensa bibliografia que comprèn totes les obres i publicacions que fan referència als diversos aspectes de les valls d'Àneu, l'antic *pagus Anabien-sis*.

Creiem que l'autor ha reeixit en el seu propòsit i que l'obra, que es troba a la nostra biblioteca, ajudarà a divulgar el coneixement d'aquestes valls.

J. Bordons

ESCALANDO POR ZARAGOZA. Paredes del sudoeste zaragozano

Felipe Guinda Polo. Ed. Prames S.A. Saragossa 1993.

L'activitat muntanyenca aragonesa no es limita solament al Pirineu. Aragó té altres interessants zones on practicar l'excursionisme i les seves diferents modalitats.

Amb aquesta nova publicació de Prames, se'ns presenten i descriuen les diferents zones d'escalada situades al SW de Saragossa i que són Morata de Jalón, Trasobares, Calcena, comarca de Calatayud, La Requijada, Jaraba, Villel de Mesa, Aldehuela de Liestos i Jaulín, noms segurament desconeguts per a la majoria d'escaladors catalans, que amb aquesta publicació veuran eixamplat el seu possible camp d'acció.

Com és norma en les publicacions de Prames, unes notes introductòries ens parlen de la vegetació, fauna i geologia d'aquestes zones i de graduacions de dificultat i equipament de les diferents vies, amb uns consells i una petició de comportament exemplar envers la natura i els vilatans i les seves propietats, abans de començar amb la descripció de les nombroses vies de cada zona amb els seus corresponents croquis de situació. Acaba el llibre amb un annex, obra de Julio Amaré i Alberto Gimeno, en què es parla de «Consideraciones sobre elementos de seguridad en la escalada en roca» i amb l'ajuda

de fórmules matemàtiques s'explica la dinàmica de les caigudes, la resistència de les cordes i els diferents elements d'ancoratge, amb prudents consells sobre la manera de fer ús d'aquests diferents elements.

J. M. S. A.

BIBLIOGRAFIA RECENT D'INTERÈS EXCURSIONISTA

Els primers batecs històrics de Sant Martí de Provençals. Aproximació als orígens. Josep de la Vega i Gómez. Gràfiques Irlanda, S.A. Sant Martí de Provençals, 1993. 161 pàgs. il·l.

Assaig sobre la geomorfologia medieval de la ciutat vella de Barcelona. Oriol Riba i Arderiu. Dins *III Congrés d'història de Barcelona. Ponències i comunicacions*. Volum I, pàgs. 171 a 175. Institut Municipal d'Història. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1993.

Els inicis de la fotografia excursionista a Barcelona. Josep Manuel Torres. Dins *III Congrés d'història de Barcelona. Ponències i comunicacions*. Volum II, pàgs. 391 a 397. Institut Municipal d'Història. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1993.

Les rieres del pla de Barcelona a mitjan segle XIX. Jaume Olivé i Guilerà. Dins *III Congrés d'història de Barcelona. Ponències i comunicacions*. Volum II, pàgs. 399 a 408. Institut Municipal d'Història. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1993.

La comarca de l'Anoia a finals del segle XVIII. Els «qüestionaris» de Francisco de Zamora. Josep M. Torras i Ribé. Biblioteca Abat Oliba. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1993. 547 pàgs., mapes.

Barcelonès I. Josep M. Gavín. Arxiu Gavín/Ed. Pòrtic. Barcelona, 1992. 246 pàgs. il·l. (Inventari d'esglésies, 25).

Barcelonès II. (Barcelona Capital I). Josep M. Gavín. Arxiu Gavín/Ed. Pòrtic. Bar-

celona, 1993. 255 pàgs. il·l. (Inventari d'esglésies, 26).

La festa de Sant Antoni al Matarranya. Salvador Palomar – Montsant Fonts. Ed. Associació Cultural del Matarranya – Carrutxa. Calaceit, 1993. 90 pàgs. il·l. (Lo Trill, 5).

Pyrénées paysannes. Jacques Valat – Marcellin Bérot. Ed. Milan, Tolosa, 1993. 120 pàgs. il·l.

Sant Llorenç del Munt. Tres rutes literàries. Encarna Ciuraneta – Jaume Closa – Dolores Requena. L'Aixemador edicions. Argenton, 1993. 124 pàgs. il·l. (Els escriptors i el país).

Itineraris en el Parc Natural del Garraf. Coordinador: Gener Aymaní. Unió Excursionista de Catalunya. Barcelona, 1993. 80 pàgs. il·l.

Història de la serra de l'Obac. El Parc de Sant Llorenç i la serra de l'Obac. Josep M. Faura. Edició, L'Avenç S.L. i Diputació de Barcelona. Barcelona, 1993. 181 pàgs. il·l. (Història local, 2).

Collegats -6- Anuari del Centre d'Estudis del Pallars 1992-1993. Garsineu Edicions. Tremp, 1993. 196 pàgs. il·l.

Sant Llorenç del Munt. Son passat, son present y venider. R. Dr. D. Anton Vergés i Mirassó, prevere. Ed. Ajuntament de Castellar del Vallès. 2ª edició en facsímil. Castellar del Vallès, 1993. 176 pàgs.

Sierras de Albarracín y Javalambre: Orihuela del Tre-medal – Abejuela GR 10. Comité Aragonés de Senderos de Gran Recorrido. Ed. Prames S.A. Saragossa, 1993. il·l.

Geografia de les comarques valencianes, vol. I. Ed. Difusora de Cultura Valenciana. València, 1993.

La Jacetania, de espacio agrario a espacio turístico. Blanca los Certales. Ed. Prames S.A. Saragossa, 1993. il·l.

Itineraris per als caps de setmana. Ed. Acna. Barcelona, 1993. il·l.

Jaume Mimó i Llobet – 1893-1993. Centenari. Ed. Cerdanyola Debat – Ajuntament de Cerdanyola del Vallès. Cerdanyola del Vallès, 1993. 367 pàgs. il·l.

Gary Hemming. «Una historia de los años sesenta». Mi-rella Vescovi. Ed. Desnivel. Madrid, 1993. 185 pàgs. il·l.

25 indrets turístics i monumentals de les Valls d'Àneu. F. Xavier Sudrià – Antoni Gonzàlez. Imp. Casa Torres S.A. La Pobla de Segur, 1993. 215 pàgs. il·l.

Recorregut toponímic per la Seca, la Meca i les valls d'Andorra. Jaume Clavé. Ed. autor. Solsona, 1993. 182 pàgs. il·l.

Caminant per Catalunya 2. El Montseny, les Guilleries i el Collsacabra. Antoni Aragon – Jordi Lalueza – Jordi Portell. Ed. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1993. 144 pàgs. il·l.

Fonteta i la calç. David Pujol – Joan Juanola. Ed. Ajuntament de Vulpellac, Fonteta i Peratallada. Consell comarcal del Baix Empordà. 33 pàgs. il·l.

Senderos del Sobrarbe. GR 19. Viadós – Mesón de Ligüerre. Comité Aragonés de Senderos de Gran Recorrido. Federación Aragonesa de Montañismo. Ed. Prames S.A. Saragossa, 1993. 289 pàgs. il·l.

L'Escoltisme català (1911-1978). Albert Balcells – Genís Samper. Ed. Barcanova S.A. Barcelona, 1993. 382 pàgs.

Comarques i subcomarques. Garrotxa i Pla de l'Estany. I part. Volum 6. Ricard Serra. Ed. Agrupació Catalana Colldejou de Promoció Excursionista. Mollerussa, 1992. 251 pàgs. il·l.

Refugis dels Pirineus. 100 itineraris. Louis Audoubert – Hubert Odier. Ed. Joventut. Barcelona, 1993. 175 pàgs. il·l.

Seva – Excursions i passejades. Joan López i Cortijo. Ed. Montblanc-Martín. Barcelona, 1993. 63 pàgs. il·l.

El medi natural a les comarques gironines. Ramon Fortià. Ed. Diputació de Girona. Girona, 1993. 683 pàgs. il·l.

Camí de Sant Jaume. G.R. 65-5. Tarragona – Ulldemolins – Aragó. Text: E. Aguadé. Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. Senders de Catalunya. Patronat de Turisme de la Diputació de Tarragona.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

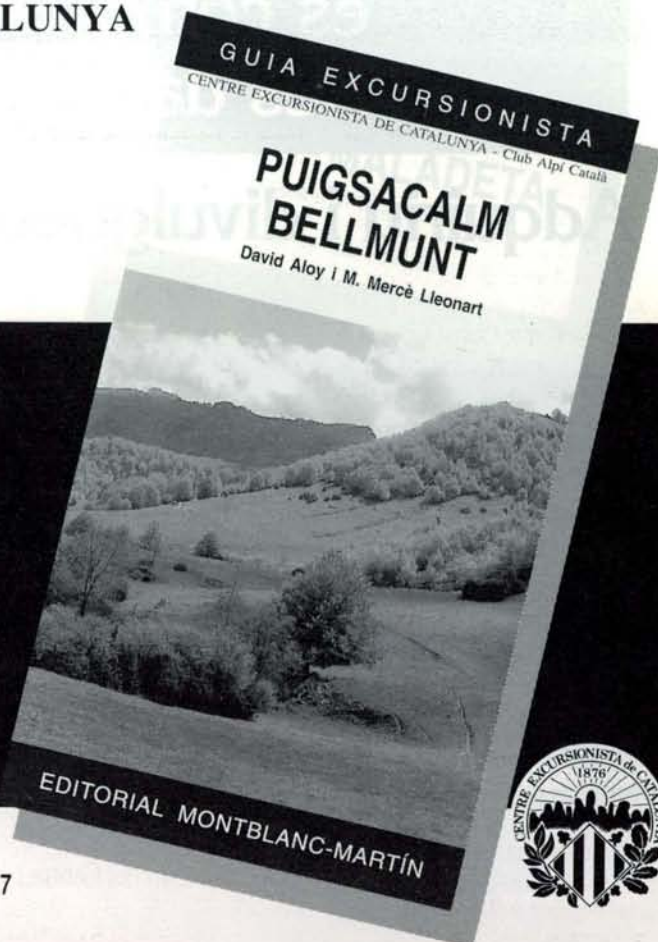
PUIGSACALM BELLMUNT

David Aloy i M. Mercè Lleonart

- Aquesta guia de les muntanyes del Puigsacalm, Bellmunt i Milany us ofereix un repertori de 41 itineraris per a recórrer aquesta regió del Pre-pirineu, amb tants al·licients paisatgístics i cromàtics.
- Els itineraris d'aquesta guia es divideixen en quatre grans apartats: Bellmunt i la serra de Curull, Puigsacalm, serres de Milany i de Santa Magdalena de Cambrils, i rodalies de Ripoll i de Sant Joan de les Abadesses.
- Es tracta d'una guia que us permetrà redescobrir bells i entranyables paisatges i gaudir de la llum i el color d'indrets inoblidables.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona - Tel./Fax: (93) 204 43 97

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

AIGÜESTORTES I SANT MAURICI

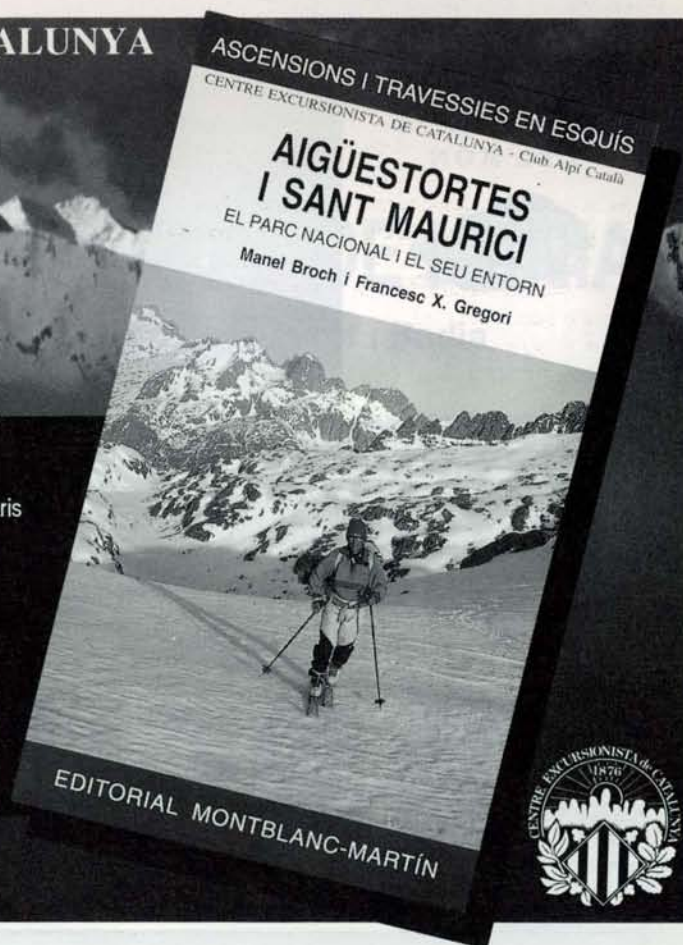
EL PARC NACIONAL I EL SEU ENTORN

Manel Broch i Francesc X. Gregori

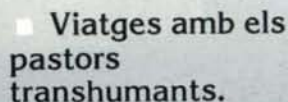
- Aquesta guia d'esquí de muntanya de l'àrea del parc nacional d'Aigüestortes i de Sant Maurici us proposa una selecció d'itineraris per a recórrer aquest sector del Pirineu entre la Vall d'Aran, el Pallars i la Ribagorça.
- Els itineraris es divideixen en tres grans apartats: els accessos als refugis, que a l'hivern ja són una bona excursió, ascensions des dels refugis i l'Alta Ruta del Pallars, un itinerari de travessia de refugi en refugi d'una setmana de durada.
- En total són una cinquantena d'itineraris perquè pugueu gaudir de la muntanya hivernal en un marc excepcional del Pirineu.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

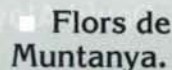
c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona Tel./Fax: (93) 204 43 97

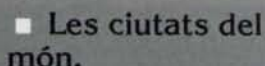
Adquiriu i divulgueu l'obra del CENTRE

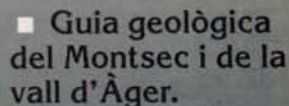
Que n'és d'encisador fer
uns viatges amb pastors i
ramats per les muntanyes,
entre l'Èssera i el Segre!
Hi trobareu de tot,
aventura, humanitat, ofici
i ensenyances, amb una
cloenda de 45 pàgines,
d'un inèdit vocabulari dels
pastors.
Molt il·lustrat.
(Premi literari del Centre.)

L'obra de divulgació de
Flors de Muntanya, amb
text i dibuixos d'en Ramon
Pujol i Alsina, aparegué
en aquesta revista
MUNTANYA entre 1970
i 1974.
Ara ha estat aplegada en
aquest volum, a la
memòria del nostre
enyorat amic.

S'ha editat en facsímil
l'obra de Josep Iglésies,
apareguda el 1948.
Humils llogarrets, enaltits
per la seva inspirada prosa.

En la Geologia es troba l'explicació d'una bona part de les coses que condicionen un país. Aquest treball científic-excursionista estudia un dels paratges geològics més famosos, i hi descriu nou itineraris. Molt il·lustrat i amb un mapa geològic de la regió, a tot color.

Es una publicació del

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

ANETO-MALADETA

PIRINEU ARAGONÈS

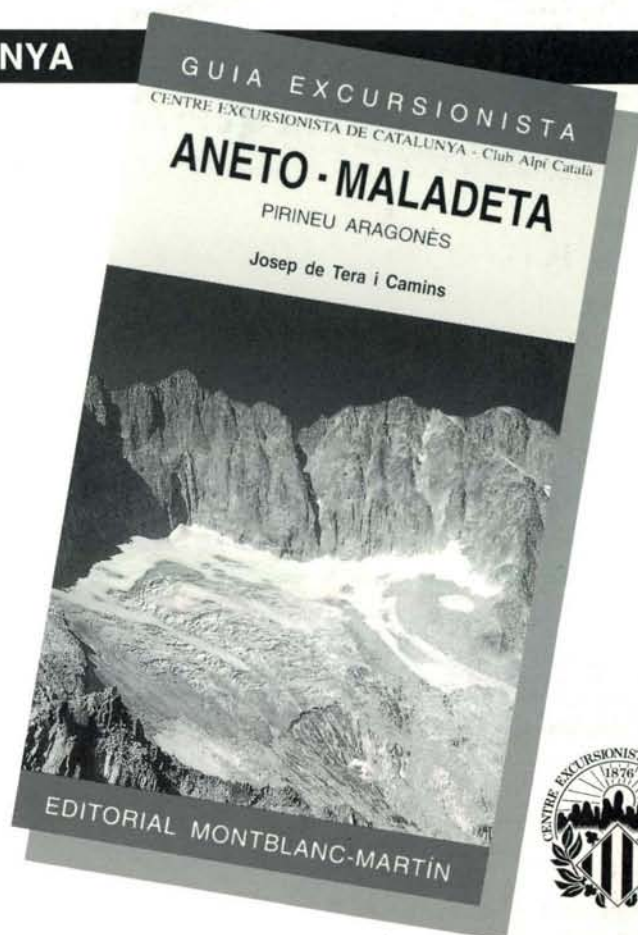
Josep de Tera i Camins

- Aquesta guia del massís de la Maladeta us ofereix un gran repertori de 180 itineraris, de diferents graus de dificultat, per a recórrer aquest massís del Pirineu, en el qual hi ha el cim més alt: l'Aneto.
- També hi trobareu una selecció de les millors escalades.
- Els itineraris d'aquesta guia es divideixen en dos grans apartats: els d'aproximació a indrets o a colls clau i els d'ascensió als cims. Es tracta d'una guia que us permetrà descobrir el massís de la Maladeta des de diferents indrets, especialment des del refugi de la Renclusa, del Centre Excursionista de Catalunya, situat al peu del massís.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona

Tel./Fax: (93) 204 43 97

Es una publicació del

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

LA VALL DE NÚRIA

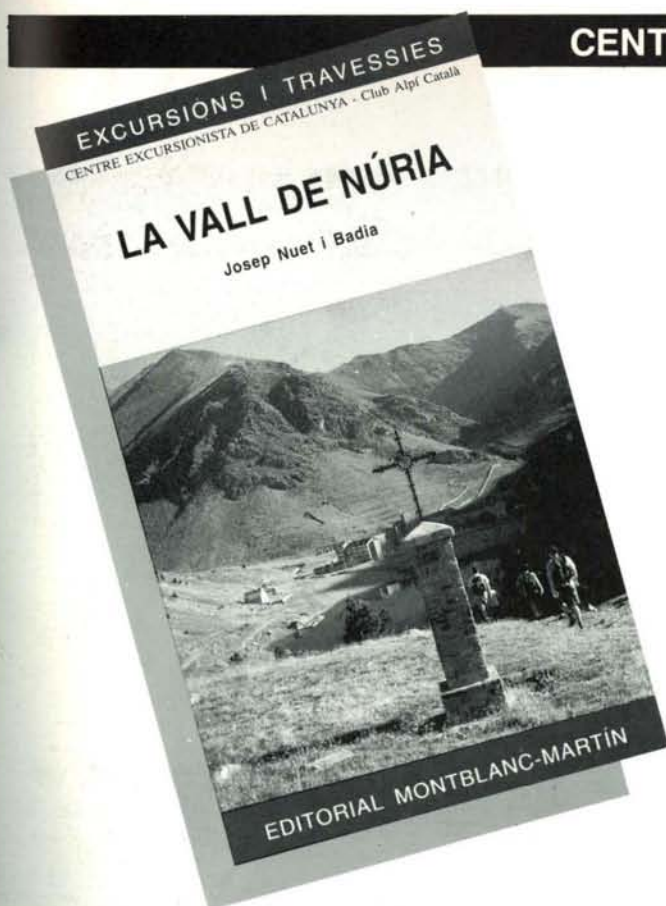
Josep Nuet i Badia

- Aquesta guia de muntanya us ofereix una descripció detallada i documentada dels camins de la vall de Núria, distribuïts en 30 itineraris.
- Hi trobareu els grans camins d'aproximació (GR, travessia del Pirineu), els camins tradicionals que han seguit els pelegrins de tots els temps per anar al santuari de la Mare de Déu i 49 excursions per a fer des de Núria.
- Tot plegat perquè pugueu recórrer aquestes valls del Pirineu oriental i gaudir dels seus paisatges i els seus camins, fent una estada a Núria o una travessia de muntanya.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

c/. Nena Casas, 73-75 - 08017 Barcelona

Tel./Fax: (93) 204 43 97

A/s seus peus
**calçat
infantil**

- BALMES
PLAÇA MOLINA
- AVDA.
PAU CASALS, 15
- PASSEIG
SANT JOAN, 139